

MEHMED SA' DÎ VE GÜLŞEN-İ ÂSÂR ADLI DİVANI
(İNCELEME - METİN)

Şuayip SERBES

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Alper GÜNAYDIN

Ağustos, 2024

Afyonkarahisar

T.C.

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMED SA‘DÎ VE GÜLŞEN-İ ÂSÂR ADLI DİVANI
(İNCELEME – METİN)

Hazırlayan

Şuayip SERBES

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Alper GÜNAYDIN

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Mehmed Sa‘dî ve Gülşen-i Âsâr Adlı Divanı (İnceleme - Metin)**” çalışmasının, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/08/2024

İmza

Şuayip SERBES

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı-Soyadı	Şuayip SERBES
	Numarası	2200623533
	Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		MEHMED SA‘ DÎ VE GÜLŞEN-İ ÂSÂR ADLI DİVANI (İNCELEME-METİN)
Tez Savunma Sınav Tarihi		01.08.2024
Tez Savunma Sınav Saati		14:30

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE

MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

MEHMED SA‘ DÎ VE GÜLŞEN-İ ÂSÂR ADLI DİVANI (İNCELEME - METİN)

Şuayip SERBES
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ağustos, 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Alper GÜNAYDIN

“Mehmed Sa‘ dî ve Gülşen-i Âsâr Adlı Divanı (İnceleme - Metin)” adlı bu çalışmada, XIX. yüzyıl divan şairlerinden Mehmed Sa‘ dî Bey’in hayatı, sanatı, edebi kişiliği üzerinde divanında yer alan beyitlerden hareketle durulduktan sonra divanın Latin alfabesine transkripsiyonu yapılmıştır. Çalışmada incelediğimiz *Gülşen-i Âsâr* adlı divan, Mehmed Sa‘ dî Bey’in bilinen tek eseridir. Divandaki şiirler incelenirken şairin sanatı, edebi kişiliği ve üslubu hakkında da çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışmada, hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Mehmed Sa‘ dî Bey’in, şiirlerinden yararlanılarak hayatı hakkında da bazı ipuçları elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, şarkı manzumeleri başta olmak üzere, tarih manzumeleri ve birkaç tane de Arapça ve Farsça manzumeden oluşan *Gülşen-i Âsâr* adlı divanının genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. İkinci bölümde, manzumelerden yola çıkılarak şairin hayatı ile ilgili konular değerlendirilmiştir. Yine şiirlerinin kılavuzluğuyla şairin sanatı ve edebi şahsiyeti de ele alınmıştır. Üçüncü bölümde şairin *Gülşen-i Âsâr* adlı divanının transkripsiyonlu metni yer almıştır. Çalışmada, Mehmed Sa‘ dî’nin divanı tarandı, manzumeler transkripsiyonlu bir şekilde Latin alfabesine aktarıldı, gerekli görüldüğü yerlerde metin tamiri yapıldı, manzumelere numara verildi, manzumelerin vezinleri muhakkak tespit edilerek manzume ile birlikte kaydedildi.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Sa‘ dî, Gülşen-i Âsâr, Tarih Düşürme, Şarkı, Güfte

ABSTRACT

MEHMED SA‘DÎ AND HIS DIVAN NAMED GULSEN-I ÂSÂR (EVALUATION AND TEXT)

Şuayip SERBES

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

August, 2024

Advisor: Dr. Lecturer Alper GÜNAYDIN

In this study, titled “Mehmed Sa‘dî and His Divan Named *Gülşen-i Âsâr* (Evaluation and Text)” the life, art and literary personality of Mehmed Sa‘dî Bey, a 19th-century divan poet, are discussed based on the couplets in his divan. Following this, the divan was analyzed than transcribed into the Latin alphabet. The divan titled *Gülşen-i Âsâr*, which we have analyzed is the only known work of Mehmed Sa‘dî Bey. While examining the poems in the divan, conclusions were drawn about the poet's art, literary personality, and style. The study also attempts to glean some clues about the life of Mehmed Sa‘dî Bey, who has very little information available about his life, through his poems. The study consists of three sections. In the first section, a general evaluation of the divan *Gülşen-i Âsâr*, which primarily contains songs, historical poems, and a few poems in Arabic and Persian was conducted. In the second section, topics related to the poet's life were evaluated based on his poems. Additionally, his art and literary personality were discussed, guided by his poems. In the third section, the transcribed text of the poet's divan named as *Gülşen-i Âsâr* is presented. In this study, Mehmed Sa‘dî's divan was examined, the poems were transcribed into the Latin alphabet, textual corrections were made where necessary, the poems were numbered and the meter of each poem was identified and recorded alongside the poem.

Keywords: Mehmed Sa‘dî, *Gülşen-i Âsâr*, Chronogram, Song, Lyrics

ÖN SÖZ

Divan edebiyatı, oldukça geniş bir sahada ve yaklaşık bin yıllık bir zaman diliminde pek çok şair yetiştirmiştir. Bu şairlerin pek çoğu tanınmakta ve haklarında da ilmi pek çok neşir yapılmaktadır. Bu durum divan şairlerinin tamamının bilindiği, hayatları ve eserleri üzerinde yeteri kadar çalışıldığı anlamına gelmemektedir. Günümüzde hala tanınmayan veya hakkında oldukça az bilgi bulunan şairlere ve eserlerine dair yeni çalışmalar da yapılmaktadır. 19. yüzyılda yaşayan Mehmed Sa‘dî Bey de bu şairlerden birisidir ve onun divanının adı da *Gülşen-i Âsâr*’dır.

Mehmed Sa‘dî Bey’in *Gülşen-i Âsâr* adlı eseri, mürettep bir divan biçiminde oluşturulmamıştır. Divanda çeşitli nazım şekilleri ile yazılan pek çok manzume bulunmaktadır. Bunların içerisinde divanda yer alan manzumelerin üçte birini oluşturan *şarkı* türü dikkat çekmektedir. Şair, şarkıya ayrı bir ilgi göstermiş ve divanında pek çok makamda yazılmış şarkıya yer vermiştir. Eserde, dönemin önde gelen şarkı yazarlarının da güfteleri bulunmaktadır. Şairin divanında, 140’tan fazla şarkı yer almaktadır.

Divanda 245’ten fazla tarih manzumesi bulunmaktadır. Şairler, toplumun içerisinde yetişmiş, gelenek ve göreneklerinden etkilenmişlerdir. Toplumla eklemlenmiş ve bütünleşmişlerdir. Doğal süreçte meydana gelen her olay mutlaka edebi eserlere de yansımıştır. Özellikle tarih manzumelerinde içerik bakımından yer alan başlıca konular şunlardır: Dönemin padişahlarına yeni yıl tebriğinin sunulması, önde gelen paşa veya nazırların aldıkları terfileri, yangında zarar gören bir caminin onarımının yapılması, kız veya erkek çocuğunun ölümünden duyulan üzüntü, denize törenle indirilen “Hamidiye” zırhlısıdır. Toplumsal yaşamda her an karşılabileceğimiz sunnet düğünleri, şeker, verem, nezle gibi hastalıklardır.

Eserin incelenmesinden sonra düşüncemiz odur ki *Mehmed Sa‘dî Bey* ve *Gülşen-i Âsâr* adlı divanı, gerek çağında gerekse günümüzde hala hak ettiği değeri görmemiştir. Bu çalışmanın öncelikli amacı, edebiyatımızın önemli bir şairini ve eserini ilim âlemine tanıtmaktır.

Bu tezin hazırlanmasında çalışmam boyunca fikir, öneri ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Alper GÜNAYDIN’a, fikir ve düşünceleriyle katkı veren Doç. Dr. Mustafa Sefa ÇAKIR’a ve Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE’ye yardımları için teşekkürlerimi sunarım.

Şuayip SERBES

2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜLŞEN-İ ÂSÂR ADLI DİVANIN ÖZELLİKLERİ

1. MEHMED SA‘DÎ BEY’İN GÜLŞEN-İ ÂSÂR DİVANININ SEBEB-İ TELİFİ	4
2. GÜLŞEN-İ ÂSÂR’DA YER ALAN TARİH MANZUMELERİ	5
3. METNİN TRANSKRİPSİYONUNDA KULLANILAN YÖNTEM	11
4. ŞARKILARLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR	13
5. GÜLŞEN-İ ÂSÂR DİVANINDA ARAPÇA VE FARŞÇA MANZUMELER	14

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMED SA‘DÎ BEY’İN HAYATI, SANATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

1. DİVANINDAN HAREKETLE MEHMED SA‘DÎ BEY’İN HAYATI	16
2. MEHMED SA‘DÎ BEY’İN SANATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

1. TRANSKRİPSİYONLU METİN	25
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	247
KAYNAKÇA	250

GİRİŞ

19. yüzyıl, Osmanlı toplumunda önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Batı toplumunun etkisi her alanda giderek artmış, bu durum yazar ve sanatçıların eserlerine yansımıştır. Edebiyatımızda eski ve yeni taraftarları bu dönemde ortaya çıkmıştır. Gazete ve mecmualar, edebi tartışmaların yapıldığı yerler haline gelmiştir. Bu yüzyılda yaşamış fakat klasik usulde eser vermiş şairlerimizden birisi de Mehmed Sa‘dî Bey’dir. Sanatçının elimizde bulunan tek eseri *Gülşen-i Âsâr* adlı divanıdır.

Mehmed Sa‘dî Bey’in *Gülşen-i Âsâr* adlı divanında 450’den fazla manzume bulunmaktadır. Şair, divanına *sebeb-i telif* niteliğinde ve mesnevi nazım şeklinde kaleme aldığı bir *mukaddime* ile giriş yapmıştır. Sa‘dî, bu mukaddimede, manzumelerini bir divanda toplama sebebini açıklamıştır. Ayrıca eserine niçin *Gülşen-i Âsâr* ismini verdiğini de ifade etmiştir:

“Ataman’ın neşrinde bulunmayan söz konusu mukaddimede müellif, *Gülşen-i Âsâr*’da bulunan çoğu manzumeyi geçliğinde yazdığını, bu manzumelerin kâğıtlarda bulunmasına gönlünün razı olmadığını, bundan dolayı manzumelerini bir araya getirdiğini ifade etmiştir.”¹

Divanda 140’tan fazla şarkı manzumesi bulunmaktadır. Dönemin biyografî müelliflerinden İbnülemin Mahmud Kemal, Sa‘dî Mehmed’in musikiye vukufiyetini överek, dönemin şarkı mecmualarında eserlerinin varlığından bahsetmiştir.²

Sa‘dî Bey’in divanında yer alan şarkı manzumelerinin çoğu Hacı Arif Bey, Şevki Bey, Rahmi Bey, Santûrî Edhem Efendi ve Tanburî Ali Efendi gibi ünlü bestekârlar tarafından bestelenmiştir.

Divanda, *nazîre* olarak yazılan manzumeler de önemli bir yer tutar. Bunların arasında en dikkat çeken Nef‘î’nin “sözüm” redifli manzumesine yazılan naziredir. Bundan başka “Mes‘ûd-ı Harâbâtî” mahlasıyla gazeller yazan Muallim Naci başta olmak

¹ Sa‘dî Mehmed ty: 2-3, akt. Çalka, 2021.

² İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1969.

üzere Süleyman Salim Bey, İrfan Paşa, Mahmûd Celâleddîn Paşa ve Ziyâ Paşa'ya ait manzumelere yazılmış nazireler mevcuttur:

“*Gülşen-i Âsâr*’da şarkılardan sonra en dikkat çeken manzumeler tarih manzumeleridir. Başta Sultan V. Murad’ın 1293/1876’da tahta çıkışına düşürdüğü tarih olmak üzere; babası, eşi, Tanbûrî Osman Bey (ö. 1302/1885) ve Nâmık Kemâl (ö.1306/1888) gibi şahsiyetlerin vefatına ve daha pek çok önemli duruma tarih düşürmüştür.”³

Divanda mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış bir mukaddime bulunmaktadır. Bununla birlikte 1 mesnevi, Mehmed Sa‘dî Bey’in vefatına düşürülmüş 2 tarih, 5 münâcât, 1 teşekkür, 2 tevhid, 1 ilahi, 2 na‘t, 2 Arapça ve 1 Farsça kıt‘a ile manzum tercümeleri, 2 kaside, 242 tarih kıt‘ası, 2 mersiye, 31 gazel, 1 muhammes, 143 şarkı ve 16 kıt‘a bulunmaktadır.

Divanın daha önce yapılan neşrinde divandaki birtakım manzumelere hiç yer verilmediği bu nedenle divanın eksik olarak yayımlandığı görülmektedir:

“Divanın bilinen üç nüshası bulunmaktadır. Nüshalardan birisi şairin kayınpederi Cemil Bey tarafından Sadi Yaver Ataman’a verilen bir defterdir. Ancak bu nüshaların halen kimde ve nerede olduğuna dair bir bilgi mevcut değildir. Elde bulunan tek nüsha Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda 06 Mil Yz 1872 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Sondan eksik olan bu nüshada mukaddimeden sonra şairin vefatına düşürülmüş iki tarih kıt‘asının yanı sıra Ataman’ın neşrinde bulunmayan çok sayıda manzume bulunmaktadır. Mehmed Sa‘dî Bey’in hayatı, şahsiyeti ve şiirleri, Sadi Yaver Ataman tarafından yayımlanmıştır.”⁴

Bu çalışmada esas olarak kullanılan Millî Kütüphane nüshasının kapak bölümünün hemen arkasında bulunan ve 1 numara ile gösterilen sayfada, eserin isminin *Gülşen-i Âsâr* olduğu ve şairin adı ile birlikte doğum ve ölüm tarihlerinin yazdığı görülmektedir. Yine aynı sayfada “*şiirleri gayrı matbudur. bk. Son Asır Türk Şairleri sayfa 1554*” şeklinde bir ibare daha bulunmaktadır. Sayfanın devamında “*Bu eser şairin*

³ Ataman 1987, 61-64 akt. Çalka, 2021.

⁴ Ataman 1987, akt. Çalka, 2021.

bütün şiirlerini ihtiva etmekte ve bestelenen güftelerinin kimler tarafından bestelendiğini de göstermektedir.” notu düşülmüştür.

Çalışmanın birinci bölümünde; divanın adının şair tarafından *Gülşen-i Âsâr* olarak adlandırıldığı açıklandı. Mehmed Sa‘dî Bey tarafından bu şiirlerin bir kitapta neden toplandığı beyitlerden yola çıkılarak anlatmaya çalışıldı. Eserde yer alan manzumelerde dikkat çeken unsurların neler olduğu konusunda bilgiler verildi. Şarkıların nakarat oluşumlarında gördüğümüz hususlar dile getirildi. Arapça ve Farsça tamlamalar ile bileşik kelimelerde izlenilen yöntem birkaç beyit üzerinde gösterildi.

İkinci bölümde; eserde yer alan beyitlerden yola çıkılarak şairin hayatından kesitlere yer verildi. Beyitler yardımıyla şairin toplumsal olaylarla ilgili pek çok hususa değindiği ifade edildi. Yine bu bölümde şairin şiir anlayışı, şiire bakışı ve diğer divan şairleri ile kendisini nasıl mukayese ettiği üzerinde duruldu.

Üçüncü bölümde ise Arap alfabesi ile yazılmış olan divanın transkripsiyonlu metin halinde okuması yapıldı.

Yapılan bu çalışmada divanda yer alan her bir manzumenin başına sırasıyla numaralar verilerek manzumenin baş tarafında, o manzumenin hangi vezinde yazıldığı gösterildi.

Divanda yer alan manzumelerin şekilsel özelliklerinin hiçbirisine müdahale edilmeden aslına uygun olarak metin okuması yapıldı. Metin okumalarında vezinlerin de yardımıyla daha dikkatli davranıldı, metinler aslına uygun olarak okundu ve transkribe edildi. Gerekli görüldüğü yerlerde metne yapılan müdahaleler dipnotlarda açıklandı.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜLŞEN-İ ÂSÂR ADLI DİVANIN ÖZELLİKLERİ

1. MEHMED SA‘DÎ BEY’İN GÜLŞEN-İ ÂSÂR ADLI DİVANININ SEBEB-İ TELİFİ

Mehmed Sa‘dî’nin, *Gülşen-i Âsâr* adlı divanına, mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan manzum bir mukaddime ile giriş yaptığı görülmektedir. Şair, bu manzumede klasik mesnevi nazım şekillerinde karşılaştığımız bölümlere bire bir uymamıştır.

Şiirde yer alan *sebeb-i telif* ya da başka bir ifadeyle *sebeb-i nazm-ı kitap* bölümünde ise şair, niçin bu divanı yazdığını anlatır. Şair, aşağıdaki beyitlerde, dağınık halde bazı eserlerinin olduğunu, çoğunu çocukluğunda yazdığını ve yine bu eserlerin pek çoğunun şarkılardan oluştuğunu ifade etmektedir:

Ba‘de’zin āgāz-ı kelām idelim

Şöylece îzāh-ı merām idelim

Söylediğim ba‘zı eşer var idi

Şanma şağın tab‘a sezā var idi

Ekseri maḥşülü şabāvet idi

Çoğda şarkīdan ‘ibāret idi (1)

Bütün bu yazılan manzumelerin hepsinin bir yerde toplandığını ve eserinin adının da *Gülşen-i Âsâr* olduğunu ifade eder:

Ġonce gibi zīver-i destār ola

(...) daḡi Gülşen-i Āsār ola (1)

Devamında ise yazdıklarının bazen saz ile bazen de güfte olarak okundukça adının yaşayacağını ve bu şekilde ruhunun huzura ereceğini anlatır. Ayrıca şarkılardan oluşan manzumelerin gerek musiki gerekse terennüm ile ifadelerinin adının iyilikle anılmasını sağlayacağı; bunun da kendi ruhunu mutlu etmeye yeteceğini ifade etmektedir:

Güftem okundukça gehī sāz ile

Gāh terennümle geh āvāz ile (1)

2. GÜLŞEN-İ ÂSÂR'DA YER ALAN TARİH MANZUMELERİ

Divandaki manzumelerin büyük çoğunluğunu, sayısı 245'ten fazla olan tarih manzumeleri oluşturmaktadır.

Divanda yer alan tarih manzumelerinde; pek çok olay ya da olguya ait hususta şairin ebced yöntemini kullanarak tarih düşürdüğünü görmekteyiz. Şair, manzumelerinde farklı ebced hesaplama yöntemlerini kullanmıştır.

Manzumelerde kullanılan tarih düşürme tekniklerinden bazıları şu şekilde tasnif edilebilir:

1-SÖYLENİŞ BAKIMINDAN TARİH DÜŞÜRME

a) Lafzen tarih düşürme: Tarihteki sayıların kelimelerle ifade edilmesi şeklinde oluşturulur:

Düşdi bir tārîhi kim lafzan tamām

Oldı 'Osmān Beg biñ üç yüz üçde fevt (123)

اولدى عثمان بك بيك اوچيوز اچده فوت

اولدى عثمان بك بيك اوچيوز اچده فوت

(400+6+80+5+4+3+6+1+7+6+10+3+6+1+20+10+2+20+2+50+1+40+500+70+10+4+30+6+1 = 1304 - 1 = 1303)

Beyitte Tamburî Osman Bey'in 1303/1885 yılındaki ölümü için tarih düşürülmüştür.

b) Ma'nen tarih düşürme: Harflerin ebced değerinin hesaplanmasıyla yapılan tarih düşürmeleridir:

Tām tārîhi du'âdır okusun zā'irler

Mehbi'ti'n-nūr ola bu merkad-i Nūrî Pāşā (200)

مهبط النور اوله بو مرقد نوري پاشا

مهبط النور اوله بو مرقد نوري پاشا

$$(1+300+1+2+10+200+6+50+4+100+200+40+6+2+5+30+6+1+200+6+50+30+1+9+2+5+40 = 1307)$$

Beyitte Karantina İdaresi, Sıhhiye Meclisi de denilen “Meclis-i Tahaffuz” başkanı, Nuri Paşa’nın 1307/1889 yılında yaptırılan mezarı için tarih düşürülmüştür.

c) Lafzen ve ma‘nen tarih düşürme: Hem tarihin sayı lafızlarıyla hem de harflerin ebced değerleriyle yapılan tarih düşürmeleridir:

Didim itmāmına tārīḥ-i Sa‘ dī lafzan ü ma‘nen

Bin üç yüz onda bu cāmī‘ kıldı kâ’imen ta‘mîr (232)

بيك اوچيوز اوندە بو جامع قلندى قأما تعمير

ب ي ك ا و چ ي و ز ا و ن د ه ب و ج ا م ع ق ل ن د ي ق ا ا م ا ت ع م ي ر

$$(200+10+40+70+400+1+40+1+1+100+10+4+50+30+100+70+40+1+3+6+2+5+4+50+6+1+7+6+10+3+6+1+20+10+2 = 1310)$$

Beyitte, Sultan Orhan camisinin II. Abdülhamit tarafından 1310/1892 tarihinde tamirinin yaptırılması ile ilgili tarih düşürülmüştür.

2- HESAPLANMASI BAKIMINDAN TARİH DÜŞÜRME

a) Tam tarih düşürerek söylenenler: Lafzen veya ma‘nen hesabın tam olmasıyla oluşturulan tarih düşürmeleridir:

Didim tārīḥ-i fevtin lafzan ü ma‘nen mükemmel

Bin üç yüz beşde riḥlet eyledi Kāmil Efendi (175)

بيك اوچيوز بشده رحلت ايلدي كامل افندي

ب ي ك ا و چ ي و ز ب ش د ه ر ح ل ت ا ي ل د ي ك ا م ل ا ف ن د ي

$$(10+4+50+80+1+30+40+1+20+10+4+30+10+1+400+30+8+200+5+4+300+2+7+6+10+3+6+1+20+10+2 = 1305)$$

Beyitte Kıbrıslı Paşa’nın kethüdası Kamil Efendi’nin 1305/1887 yılındaki ölümü için tarih düşürülmüştür.

b) Tamlamalı (ta‘miyeli) söylenenler: Hesaplamada katma veya çıkarma yapılarak oluşturulan tarih düşürmeleridir:

Bir da‘hi yazdı qalemi bu a‘ lā tārīhi

‘Aşr-ı iqbāl ola nev-sālī Mūnir Pāşā’ya (108)

عصر اقبال اوله نو سال منير پاشايه

عصر اقبال اوله نو سال منير پاشايه

(5+10+1+300+1+2+200+10+50+40+30+1+60+6+50+5+30+6+1+30+1+2+100+1+200+90+70 = 1302)

Yukarıdaki beyitte, devrin yöneticilerinden Mūnir Paşa’ya 1303/1885 yeni yıl tebriki amacıyla tarih düşürülmüştür.

Tārīhini semādan inüb didi bir melek

Dār-ı behiştī kıldı Niyāzi Efendi cā (100)

دار بهشتی قیلدی نیازى افندی جا

دار بهشتی قیلدی نیازى افندی جا

(1+3+10+4+50+80+1+10+7+1+10+50+10+4+30+10+100+10+400+300+5+2+200+1+4 = 1303-1 = 1302/1884)

Niyazi Efendi’nin ölümü için tarih düşürülmüştür.

c) İki kat (dütâ) söylenenler: Şiirde tarihin iki adet veya iki katı bulunması şeklinde oluşturulmasıyla yapılan tarih düşürmeleridir:

Ben de ey Sa‘ dī dü-bālā söyledim tārīhini

Zihni Pāşā mecd ile oldı vezir-i bī-naẓir (143)

ذهنى پاشا مجد ايله اولدی وزیر بى نظير

ذهنى پاشا مجد ايله اولدی وزیر بى نظير

(200+10+900+50+10+2+200+10+7+6+10+4+30+6+1+5+30+10+1+4+3+40+1+300+1+2+10+50+5+700 = 2608 = 1304 + 1304/1886)

Beyitte, Zihni Paşa’nın vezirliğe yükselmesi dolayısıyla tarih düşürülmüştür.

Du‘ ā-yı şevketin tekrar idüb kemter kulu Sa‘ dī

İki mışra‘ la tārīhin dü-bālā eyledi inşād

Bu zībā cāmi‘ i bin üç yüz on sālinde tevsī‘ an

Şeh-i ‘ālī-şiyem ‘Abdülhamīd Hān eyledi ābād (231)

بوزيبا جامعى بيك اوچيوز اون سالنده توسيعا

بوزيبا جامعى بيك اوچيوز اون سالنده توسيعا

(1+70+10+60+6+400+5+4+50+30+1+60+50+6+1+7+6+10+3+6+1+20+10+2+1

0 +70+40+1+3+2+10+7+6+2 = 971)

شه عالي شيم عبدالحميد خان ايلدي آباد

شه عالي شيم عبدالحميد خان ايلدي آباد

(4+1+2+1+10+4+30+10+1+50+1+600+4+10+30+1+4+2+70+40+10+300+10+3

0+1+70+ 5+300 = 1649)

Sultan II. Abdülhamid’in kendi adını taşıyan camiye genişletme çalışması için tarih düşürülmüştür: (1649 + 971 = 2620/2 = 1310/1892).

3- HARFLERİN KULLANILIŞINA GÖRE TARİH DÜŞÜRME

a) Bütün harfleri söyleyerek tarih düşürme: Şiirde bütün harflerin ebced değeri toplanarak oluşturulan tarih düşürmeleridir:

Yazdı hāmem Sa‘ diyā tārīh-i tām

Müjde toğdı meh gibi Aḥmed Fu ‘ād (186)

مژده طوغدي مه كبي احمد فؤاد

مژده طوغدي مه كبي احمد فؤاد

(4+1+1+6+80+4+40+8+1+10+2+20+5+40+10+4+1000+6+9+5+4+7+40= 1306)

Beyitte, Ethem Bey’in oğlu Ahmet Fuad’ın doğumu dolayısıyla tarih düşürülmüştür: (1306/1888).

b) Noktalı (mu‘cem) harflerle tarih düşürme: Noktalı harflerin ebced değerlerinin hesaplanmasıyla oluşturulan tarih düşürmeleridir:

Vukū-ı fevtine mu‘cemle söyledim tārīḥ

Şerīfe Hānım’ın olsun maḳāmı dār-ı cinān (138)

شریفہ خانمک اولسون مقامی دار جنان

ش ر ی ف ہ خ ا ن م ک ا و ل س و ن م ق ا م ی د ا ر ج ن ا ن

(50+1+50+3+200+5+4+5+40+1+100+40+50+6+60+30+6+1+20+40+50+1+600
+ 5+80+10+200+300 = 1303)

Yukarıdaki beyitte, Ebubekir Efendi’nin annesi Şerife Hanım’ın 1303/1885 yılına tekabül eden ölümüne tarih düşürülmüştür.

c) Menkûtan ve lafzen tarih düşürme: Noktalı harflerle ve tarihteki sayıların kelimelerle ifade edilmesi şeklinde oluşturulan tarih düşürmeleridir:

Kemāl-i ḥüzn ile menḳūṭan ü lafzan didim tārīḥ

Bin üç yüz dörtde riḥlet kıldı ‘ālemden Kemāl Pāşā (149)

بیك اوچیوز دورته رحلت قیلدی عالمدن کمال پاشا

ب ی چ ی ز ت ت ق ی ی ن پ ش

(300+2+50+10+10+100+400+400+7+10+3+10+2 = 1304)

Yukarıdaki beyitte, dönemin İbn-i Kemal’i olarak nitelendirilen Kemal Paşa’nın 1304/1886 yılına tekebül eden vefatı için tarih düşürülmüştür.

d) Hem ma‘nen hem de noktalı harflerle (mu‘cem) olarak oluşturulan tarih düşürmeleri:

Oldı bu mışra‘ da hem tārīḥ-i mu‘cem hem du‘ā

Sāl-i Ḥān Abdülḥamīd’i ḥayr ide Rabb-i mūcīb (227)

سال خان عبدالحمیدی خیر ایدہ رب مجیب

خ ن ب ی خ ی ی ب ج ی ب

$$(2+10+3+2+10+10+600+10+10+2+50+600 = 1309)$$

Yukarıdaki beyitte, Sultan II. Abdülhamid'in yeni yılını kutlamak için 1309/1891 yılına tekabül eden tarih düşürülmüştür.

Mehmed Sa'î'nin divanında yer alan tarih manzumelerinin başlıca konuları, şu başlıklar altında toplanabilir:

a) Şairin kendisi ve birinci dereceden akrabaları: Şairin kendi hayatının bazı önemli olaylarına, annesinin ölümüne, erkek kardeşi Ahmed Fehim'in sünnetine, eşi Fatıma Hanım'ın ölümüne tarih düşürmesi,

b) Devrin padişahları Abdülmecit, II. Abdülhamit ve şehzadeleri ile ilgili olanlar: Padişah Abdülhamit'in Yunan Savaşı'nı kazanması dolayısıyla yeni yılını kutlaması, mektep, tekke, Limni'ye daire, üçüncü eşinin ölümü, yeni yıl tebriği, cami inşaatı ve tamiratı, askerlere kışla yaptırılması, Hamidiye Fırkateyni'nin denize indirilmesi, padişah Abdülmecit'in kızının ölümü, şehzadelerin sünneti vb. olaylara tarih düşürmesi,

c) Devlet yönetiminde ileri gelenler; vezir, vali ve hükümet ile ilgili olanlar: Münir Paşa'nın vezir olması, yeni yıl tebriği ve nişan alması, Zihni Paşa'nın vezir olması, Mir-i Memduh'un Konya'ya vali olması, Mir-i Esad Bey'in üçüncü rütbesini alması, Suphi Paşa'nın ölümü, İbrahim Paşa'nın kızının ölümü. Süreyya Beyefendi'nin vezir olması durumu, Mir-i Muhiddin'in cami inşası, İbrahim Paşa'nın Bafra'da cami yaptırması, Kenan Bey'in hükümette iken yaptırdığı daire, Cemal Bey'in rütbe alması, Ahmet Paşa'nın ölümüne tarih düşürmesi,

d) Devrin sanatçıları (müzik, edebiyat) ile ilgili olanlar: Namık Kemal'in ölümü, Tanburi Osman Bey'in ölümü, Nayzen Ahmed Dede'nin ölümü, Hayalci Salih'in ölümüne tarih düşürmesi,

e) Devrin tarikatlarının önde gelen şahsiyetleri, köy imamları, saraydaki kişilerden bazılarının ölümü ile ilgili olanlar: Mevlevi dedesinin ölümü, köy imamı Hafız Mustafa'nın ölümü, Şeyh Ahmed Efendi'nin zevcesi Adeviyye Hanım'ın ölümü, Kızlarağası Behram Ağa'nın ölümü, Ethem Beyin hilafet almasına tarih düşürmesi,

f) Devrinde meydana gelen savaşlar, şehitlik kavramı ile ilgili olanlar: Celâleddîn Paşa'nın Yunan askeri ile Milona'da savaşırken şehit düşmesi, eşkıyanın Arif Rüstem'i şehit etmesine tarih düşürmesi,

g) Devrinde yapılan binalarla ilgili olanlar: Emeklilere daire yapımı, Düyun-ı Umumiye Binası'nın yapımı, Büyük Ada'ya cami yapımına tarih düşürmesi,

h) Sıradan insanlar ve olaylarla ilgili olanlar: Neyyir Hanım'ın ölümü, Nasib Efendi'nin altı gün hasta yatıp ölmesi, Niyazi Efendi'nin ölümü, Rıza Yusuf Bey'in erkek çocuğunun doğması. Nafia Hanım'ın ölümü, Kadıköy'de telgraf ve posta memuru Kadri Efendi'nin ölümü, tıp doktoru Şemsi Bey'in ölümü, Aişe Hanım'ın ölümü, Camcızade'nin ölümü, Süleyman Bey'in ölümü, yirmi yaşında Ragıp Hasan Bey'in ölümü, Aliye Hanım'ın veremden ölümü, Muhammed kızı Fatıma'nın doğumu, şeker hastalığı, çocuk düşürme hadisesi, çocuk ölümü ve benzeri tarih düşülmesinin yanı sıra burada yer veremediğimiz pek çok olay ve olguya da tarih düşürmüştür.

3. METNİN TRANSKRİPSİYONUNDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

1. Divanda yer alan metinlerde, Klasik Türk edebiyatında kullanılan transkripsiyon sistemi gözetildi.

Metnin, transkripsiyonunda genel olarak kabul gören aşağıdaki alfabe kullanıldı:

ا	a, e, ā	ش	ş
آ	a, ā	ص	ş
ء	’	ض	z
ب	b	ط	ı
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ğ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	h	ك, گ	k, g, ñ
خ	h	ل	l

د	d	م	m
ذ	z	ن	n
ر	r	و	v, u, ü, o, ö,
ز	z	ه	h, a, e
س	s	ی	y, ı, i, î

2. Metinde müstensih tarafından kullanılan [] köşeli parantez ve içerisinde yer alan “x” işareti aynen korundu. Manzumelere verilen numaralar () parantez içerisinde gösterildi.

3. Çalışmada üçüncü bölüme kadar; ön söz bölümünde şairin ve eserin adı, nazım şekil ve türleri ile metnin transkripsiyonunda takip edilen yöntem bölümlerinde yer alan örneklerle birlikte giriş bölümündeki tarih düşürmeler ve önemli gördüğümüz unsurlar da *italik* olarak yazıldı.

4. Metinde bilhassa şarkıların nakarat bölümlerindeki eksik olan kısımlar tamamlanarak köşeli parantez [] içerisinde gösterildi:

Başıma [açdı belâ baht-ı siyâh] (382)

5. Arapça ve Farsça kelimelerde yer alan uzun ünlüler, üzerine (-) işareti konularak gösterildi: *maṭlûb, imdâd, rindân, gûş... vb.*

6. Farsça edat ve ön ekler kısa çizgi (-) ile ayrıldı: *ber-kemâl, bî-pervâ, bî-raḥm, nâ-tuvân... vb.*

7. Farsça yapım eki durumunda olan son ekler asıl kelimedden kısa çizgi (-) ile ayrılarak yazıldı: *dâniş-ver, çemen-zâr...vb.*

8. Birleşik kelimeler kısa çizgi (-) ile ayrıldı: *ser-māye, cihân-ārâ...vb.*

9. Farsça kelimelerde bulunan “vâv-ı ma‘dûle”ler “a” dan önce üstte yer alacak biçimde (ʷ) işareti ile gösterildi: *ḥʷāce, ḥʷāh...vb.*

10. Arapça tamlamalar, Arapça gramer kuralına göre okundu: *cennetü’l-‘Adn, dâru’n-Na‘îm, ‘aleyhi’s-selâm...vb.*

11. Farsça edatlarla kurulan tamlamalarda edatlar iki kısa çizgi (-) arasında yazıldı: *pey-ā-pey, sū-be-sū ...vb.*

12. Ses düşmeleri, kesme işareti ile gösterildi: *n'oldı, n'ola...vb.*

13. Özel isimler büyük harfle başlamış, isim yazıldıktan sonra gelen ekler kesme işareti ile ayrılmıştır: *Sa' dî'yi, Münîr Pāşā'nın...vb.*

4. ŞARKILARLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Mehmed Sa' dî Bey'in divanında 140'tan fazla şarkı manzumesi bulunmaktadır. Özellikle şarkıların nakarat bölümlerinde şekil olarak farklı tarzlar denendiği görülmektedir.

Bu şarkıların bir bölümü dört kıta, bir bölümü üç kıta, bir bölümü de iki kıta şeklinde oluşturulmuştur. Divanda yedi adet de tek kıtalık şarkılara rastlamaktayız. Şarkıların nakarat bölümleri ise bazılarında tam, bazılarında ise birinci kıtanın nakaratı tam, ikinci ve üçüncü kıtanın nakaratının sadece bir veya iki kelimesinin yazılması şeklinde oluşturulmuş ya da birinci ve üçüncü kıtanın nakaratı eksik ikinci kıtanın nakaratı tam olarak yazılmıştır. Şarkı türünün nakaratında başka şekillerde denemeler de mevcuttur.

Şarkılarda yer alan bazı nakaratlar müstensih tarafından eksik bırakılmıştır. Eksik bırakılan nakaratlar [] köşeli parantezler kullanılarak tamamlanmıştır.

Şarkı manzumelerinde yer alan bir mısranın farklı olarak da yazılabileceği şeklinde mısraların varlığı divanın, müstensih tarafından henüz tam olarak bitirilmediği, esere eklenecek başka hususların da var olabileceği izlenimini vermektedir. Aşağıda bu hususu dile getiren iki örnek verilmiştir:

[x] Bu mışra' "Güller açıyor bülbül ider nâle vü efgân" şeklinde görülmüştür.
(452)

[x] Ba' zıları bu mışra' ı "Farz eyle günâh olsun isterse şevâb olsun" yapmışlardır.
(413)

5. GÜLŞEN-İ ÂSÂR'DA ARAPÇA VE FARŞÇA MANZUMELER

Mehmed Sa' dî Bey'in *Gülşen-i Âsâr* adlı divanında Arapça ve Farsça (tarih, gazel, kıt'a) şiir örneklerine de rastlamaktayız. Eserde, bu manzumeler ile birlikte manzum tercümelerine de yer verilmektedir.

Aşağıda örnek olarak seçtiğimiz Arapça manzumede Hazreti Muhammed medhedilmektedir:

Kıt' a-i Hâzret-i Hâsân Rađıyallāhu ' anh

Ve ahsene minke lem tera kaṭṭu ' aynün

Ve ecmele minke lem telid en-nisā 'ü

Huliḳte müberraen ' an külli ' aybin

Keenneke huliḳte keyfe teşā 'ü (34)

Arapça manzumenin bizzat şair tarafından yapılan tercümesi ise şöyledir:

Yâ Resûlullah bir göz görmedi senden güzel

Bir ana toğurmadı ' âlemde zâtından cemîl

Hilḳatin her ' ayb ü noḳşāndan müberrâdır senin

Halk olundun gūyiyā dil-h'âhen üzre bî-' adîl (35)

Gülşen-i Âsâr'da yer alan bir diğ er Arapça manzumede yine peygamberimizin övüldüğü görölmektedir:

Veledetke ümmüke yâ ibn-i âdem bâkiyan

Vennâsü havleke yazḫakûne sürûran

Faḫruş ' alâ ' amelin tekün izā yekvâ

Fî yevmi mevtike dâḫiken mesrûran (39)

Yukarıdaki kıtanın şair tarafından yapılan manzum tercümesi ise şu şekildedir:

Anan toğurdığı demde ey âdemoğlu seni

Gülerdi nâs sürûr ile sen idin giryân

Çalış ki ol ' amele ḫayra ḫîn-i mevtinde

Seninçün ağlaya anlar sen olasın ḫandân (40)

İbnü'l Fâriz'e ait olduğu bilinen tek eseri, çoğunluğunu kasidelerin oluşturduğu divanıdır. Aşağıda Sa' dî'nin divanında yer verilen bu beyit şu şekildedir:

Eberķun bed emn cānibi't-Ṭūr lāmi'
Em irtefe' at an vech-i Selmā'l-berāķı (41)

Yukarıdaki Farsça beyitin Sa' dî tarafından yapılan tercümesi şu şekildedir:

Ṭūr'un zāhir ola bir berķ-i hāṭif mi ' aceb
Vech-i Selmā'dan yāḥud burķa' mı kıldı irtifā' (41)

Mehmed Sa' dî Bey, *Gülşen-i Âsâr* adlı divanında Farsça olarak bir adet tarih düşürmüştür:

Vefāteş çün şinīdim güftmüş aynı cevherin tārīḥ
Revān-ı pāk-i elḥāc Muşṭafā mevşul-i rıdvān şod (53)

Mehmed Sa' dî'nin şiirlerinde özellikle tarih manzumelerinde tasavvufa ilgi duyduğu görülmektedir. Tasavvufta çok önemli bir yer tutan “gönül yapma” kavramına İranlı şair Molla Câmi tarafından aşağıdaki kıtada şu şekilde yer verilmiştir:

Dil bedest āver ki ḥacc-ı ekberest
Ez-hezārān Ka' be yek dil bihterest
Ka' be bünyād-ı Halīl Āzerest
Dil nażar-gāh-ı celil-i ekberest (465)

Şair, tasavvufta kullanılagelen “ gönül yapma” kavramını divanına almış, eserinde yer verdiği kıtanın Molla Câmi'ye ait olduğunu belirtmiş ve Farsça kıtanın tercümesini yapmıştır:

Gönül yıķma şaķın ābād kıl ki ḥacc-ı ekberdir
Nice bin Ka' be'den bir dil efendi bil ki bihterdir
Binā-yı Ka' be şun' -ı dest-i İbrāhim Āzer'dir
Gönül ancak nażar-gāh-ı Ḥudā-yı ferd-ü ekberdir (464)

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMED SA‘DÎ BEY’İN HAYATI, SANATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

1. DİVANINDAN HAREKETLE MEHMED SA‘DÎ BEY’İN HAYATI

Mehmed Sa‘dî Bey, 1255/1839 yılında İstanbul’da doğdu. Şairin babası Ali Efendi’dir. Aşağıda yer alan manzumede şairin babasının ölümüyle ilgili beyitlere yer verilmiştir:

Sa‘ diyâ irtihâl idüp pederim

Eyledi pür-keder beni nâ-gâh

Dilerim ki şefâ‘ atıyle Nebi

Cennetiyle be-kâm ide Allâh

Ağlaya ağlaya didim târîh

Göçdi füc‘e ile ‘Ali Ağa âh (55)

Bazı tarih manzumelerinde kendisinden bahsederken mesleğinin mektubçu olduğunu dile getirir:

Yazdı Mektûpçî tām târîhin

Ḥaṭṭ-ı nev açdı veche Tevfîk’i (113)

Didi Mektûpçî Sa‘ dî bî-bedel târîh-i itmâmın

Cibûl’de ʔarḥ olundı nevidâre ḥâne-i zîbâ (233)

Ḥitāmında Mektûpçî Sa‘ dî didi

Şu beyt-i dil-ârâyı târîh ana (252)

Mehmed Sa‘dî Bey mesleğe 1273/1857 yılında Hariciye Mektubî Kalemin’e memur olarak atanarak başlar. Bu durumu, divanında “Mukaddime” adlı şiirini tamamladıktan sonra nesir olarak şöyle ifade eder:

Cem‘ iyyet-i rüsûmiye a‘ zâsından sâbık Duyûn-ı ‘Umûmiye Mektubcusu (1)

Şairin, Ahmet Fehim adında bir kardeşinin olduğunu aşağıda yer alan beyitten öğreniyoruz:

Dāderī Sa‘dī didi tebrīk idüb tārīḡ-i tām
Ḥaṭṭını bu sāl-i irsāl eyledi Aḥmed Fehīm (112)

Mehmed Sa‘dī Bey ile eşi Fatıma Hanım’ın otuz beş yıl evli kaldıklarını ifade eden tarih manzumelerinin yer aldığı beyitler:

Kim o idi tam otuz beş yıl bana
Hem refīka hem şefīka hem penāh
Ḥüzn ile Sa‘dī didim tārīḡ-i tām
Kıldı riḡlet Fāṭıma fer-mend ü āh (254)

Şair, tarih manzumelerinde babasının ve annesinin ölümünden de söz eder. Bu manzumelerden babasının ve annesinin adını öğrenmekteyiz:

Ağlaya ağlaya didim tārīḡ
Göçdi füc’e ile ‘Alī Ağa āh (55)
Dirīḡ-i māderimi de alub elimden ecel
Beni bıraḡdı bu dünyāda bī-ser ü sāmān
Binūr-i seyyid-i ‘ālem biḡurmeti sıbṭeyn
Cenāb-ı Fāṭıma’ya hem-civār ide Yezdān
Didim bükā’ ile tārīḡ-i tāmın ey Sa‘dī
Şerīfe Fāṭıma dār-ı cinānı kıla mekān (169)

Gülşen-i Āsār’da Mehmed Sa‘dī Bey’in sağlık durumu ile ilgili bilgiler bulmak da mümkündür. Şiirlerinden hareketle, Mehmed Sa‘dī’nin sık sık hastalandığı, aylarca yatakta yattığı ve zayıf bir bünyeye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Şair, şiirlerinde sık sık hasta vücudundan, hastalıklarının şifa bulabilmesi için Allah’a dua ettiğinden, her hastaya şifayı ancak O’nun verebileceğinden, derdine dermanın O’ndan gelebileceğinden, bu dünya üzerinde ömrünün çoğunun hastalıkla geçtiğinden, özellikle tutulduğu nezlenin gücünü azalttığından bahsetmektedir. Şair, bütün bu hastalıklarına rağmen ümidini kesmediğini ve iyileşeceğine olan inancının tam olduğunu çünkü şifa verenin Allah olduğunu ifade eden beyitlere de yer verir:

Viren her ḡastaya sensin şifāyı
Senin emrinle kıldım bu du‘āyı

Şifā vir cism-i bīmāra ilāhī (4)

Naşıl ben eyleyeyim ḥamd ü şükkrini ifā

Müyesser oldu bu cism-i ‘alīle birr ü şifā (5)

Yā Rab dilerim derdime dermān senden

‘Abdim umarım lütf-ı firāvān senden

Kaṅgı kapı var bābına muḥtāc deḡil

Muḥtāc-ı şifāyım aman iḥsān senden (6)

Ben ḥasta derūn u bī-mecālim

Kim ḥazretine ‘ıyān ḥālim

Muḥtāc-ı şifā-yı ācil oldum

Kim üç aya ḡamla vāşıl oldum (8)

Zamānım geçdi ekşeri ḥastalıkla dār-ı dünyāda

Yazıkdır bir de uğrarsam ‘azāb-ı nāra ‘uḡbāda (10)

Senden özge kime ‘arz eyleyeyim ḥācetimi

Var mı ḥāzıḡ ki bula çāre bile ‘illetimi

Dem-be-dem kesmededir nezle benim tākatimi

Vir şifā şāh-ı rusūl ‘aşḡına Sa‘dī’ye emān

Ḳalmaya tā ki marāzdan dil ü şadrında nişān (11)

Şair, aşağıdaki beyitlerinde, hasta olduğunu belirtmekte ve Allah’tan şifa istemektedir:

Diler müflis kılsın şaḡş-ı bāyı

Dilersen ser-ver eylersin gedāyı

Viren her ḥastaya sensin şifāyı

Senin emrinle ḡıldım bu du‘āyı

Şifā vir cism-i bīmāra ilāhī (4)

Şairin üç ay hastalıkla mücadele ettiği ve bu durumu şiirine yansıttığı bölüm aşağıdaki beyitlerde yer almaktadır:

Ḳıl ‘āfv ü cezā ‘ināyet eyle

Üç aylık ile kifāyet eyle

Ben ĥasta derûn u bî-mecâlim

Kim ĥazretine ‘ıyân ĥâlim

Muĥtâc-ı şifâ-yı âcil oldum

Kim üç aya ġamla vâşıl oldum (8)

Şair, hastalıklarının yaşamını etkilediğini ve hayatının çoğunluğunu hastalıkla geçirdiğini aşağıdaki beyitlerde dile getirir:

Zamânım geçdi ekşeri ĥastalıkla dâr-ı dünyada

Yazıkdır bir de uğrarsam ‘azâb-ı nâra ‘uĥbâda

Virir ümmîd geldikce raĥîmâ raĥmetin yâda

Emân yâ Rab emân yâ Rab emân yâ Rab emân yâ Rab

Gülşen-i Âsâr’ın ikinci ve üçüncü manzumelerinde şairin vefatına tarih düşürüldüğü görülmektedir. Üsluptan yola çıkılarak, şairi yakinen tanıyan başka bir şahsın şairin vefatına tarih düşürdüğü ve bu tarih manzumelerinin müstensih tarafından esere eklendiği düşünülebilir.

Bu iki manzumede de şairin vefat tarihinin 1320/1902 olduğu görülmektedir:

İmdādım ile üçlerin fevtine târîĥ didim

Buldı mekân kendine dâr-ı ĥuldîyi Sa‘dî Beg (2)

Hep döküb eşkim didim târîĥini

Vire ‘Adn’i Sa‘dî Beg’e zü’l-Celâl (3)

2. MEHMED SA‘DÎ BEY’İN SANATI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Mehmed Sa‘dî üçüncü rütbe Mecîdî nişan aldığını bir tarih manzumesinde şöyle ifade etmektedir:

Medâr-ı faĥr olur elbet bu bî-bahâ târîĥ

Üçüncü rütbe mecîdî nişânı aldık biz (67)

Mehmed Sa‘dî’nin şiirlerinde devrin yöneticilerden bahsettiği de görülür. Özellikle Münir Paşa’dan velinimet olarak bahsetmesi şairin bizzat Münir Paşa tarafından himaye edildiğini göstermektedir:

Veliyy-i ni‘ metin nev-sâlini tebrîk içün Sa‘dî
Kalem şevke gelüb yazdı iki târîh-i ‘âle’l-‘âl
Münîr Pâşâ’ya nev-sâlin mübârek eylesün Yezdân
İde sâl-i Münîr Pâşâ’yı Hâk sâl-i mübarek-fâl (228)

Mehmed Sa‘dî Bey kendinden önce yaşamış ve edebiyatımızda büyük şair olarak ünlenmiş Nef‘î ile kendini karşılaştırmış, söz söyleme konusunda kendisinin de adı geçen şair gibi meşhur olduğunu söylemiştir:

Çok mıdır kem-nâm-ı şöhret olsa Nef‘î ba‘de-zîn
Nâm-dârân-ı hayâlin nâm-dâridir sözüm (42)

Gerek kendinden önceki dönemlerde gerekse kendi döneminde yaşamış şairlerin şiirlerine nazireler yazmıştır. Bunlardan birisi de Şeyh Galib’tir:

Kâm-ı bahşâyında Gâlib Begefendi kim anın
Feyz-i vaşfiyla cihânın kâm-kârıdır sözüm (42)

Sa‘dî, bununla da yetinmeyerek kaside söyleme konusunda Bâkî ve Nef‘î ile denk olduğunu; gazelde ise düzgün ve güzel söz söyleyen *Nâbî-yi sâni* (ikinci Nâbî) olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca kendi şiirindeki söyleyişin, etrafı ay gibi aydınlattığını da ifade etmektedir:

Kaşîde söylemekde şîve-i endîşe-i tab‘ım
İki mu‘ciz-beyân Bâkî ile Nef‘î’ye akrândır
Olursa ruşsatın bir de gazel tarh eyleyim zîrâ
O vâdîde daği şânî-i Nâbî-i sühandândır (43)

Görünce böyle parlâk-sühan pür-şevk olup Sa‘dî
Ele zerrîn kalem almış gazel tanzîr ider mehtâb (294)

Şaire göre memlekette şairler karınca kadar çoktur. Onun farkı şiirindeki anlamın güçlü olmasıdır:

Gerçi Sa‘dî şu‘arâ mûr kadar çoksa da biz
Sâlimi kişver-i ma‘nâda Süleymân buluruz (303)

Mehmed Sa‘dî’nin kendi şiirine bakışını göstermesi bakımından kendisinden
şairler şehrinin ikincisi olarak söz ettiği beyitler oldukça dikkat çekicidir:

Ne çâker şâ‘ir-i şöhret-şi‘âr-ı âlem-i eş‘âr
Ki dîvân-ı sühanda böyle şâhib nâm ü ‘unvândır

Belîğ-i nükte-perdâzân-ı ser-fîrâz sühân-sencân
Şehir-i şâ‘irân şânî-i Sa‘dî-i gülistândır

Ŧutâr ehl-i sühân redd ü kabûlüm huccet ü fetva

Sözüm bahş-i nazımda muhtedâ-yı nükte-sencândır (43)

Şair, aşağıdaki beyitte ise kendisini iyi bir na‘t şairi olarak tanımlamaktadır:

Eyle fakr-ı çâkerin vaşlınla aġnâ yâ Resûl

Şâ‘ir-i mu‘ciz-beyân ü mâdiḥ-i zî-şânınam (28)

Bilhassa tarih düşürme konusunda ünlü olan hatta bu kabiliyetinden dolayı
müverriḥ olarak anılan Sürûrî gibi tarih düşürdüğünü, şiir söyleme konusunda hiç
mütevazı olamayacağını, bu konuda hakkının teslim edilmesi gerektiğini de ifade
etmektedir:

Söyledim tarz-ı Sürûrî’de mükemmel târîḥ

Sürdi Çamur’ı da semt-i ‘ademe seyl-i ecel (101)

Ŧarz-ı i‘câzın cihân teslim ider eş‘ârımın

Ejder-i Mûsâ mı vaz‘-ı kilḥ-i siḥr âşârımın

Mevrid-i ilhâm-ı feyz-â-feyz-i ma‘nâdır dilim

Maġz-ı esrâr-ı ḥikemdir noktası güftârımın

Köhne mazmûna tenezzül eylemez üstâd-ı ṭab‘

Yapdığı her beyti gör ma‘mûrudur mi‘mârımın (306)

Hüner her zerreden dünyâ kadar ma‘nâ çıkarmaktadır

Ne ḥâşıl yoksa maşnû‘âtı beyhûde temâşâdan (316)

Divan şiirine yöneltlen eleştirilerde, şairlerin toplumda yer alan olaylara değinmediği ve bu nedenle şairlerin toplumdan kopuk olduğu sıkça ifade edilir. Hâlbuki Mehmed Sa‘dî’nin şiirinde toplumun her katmanı vücut bulmuş, şiirlerinde her kesimden insana yer verilmiştir. Zenginler, fakirler, sünnet düğünü, çocuk ölümü, çocuk düşürme hadisesi, köy imamı, eşkıyalık gibi çeşitli unsurların şairin şiirine yansıdığı görülmektedir. Bu konuda oldukça zengin bir sosyal yelpaze sunan şairin birkaç beyitinden örnekle yetinelim:

Eyledi sünnet maḥādīm-i ma‘ālī tev’emen

İşr-i pāk-i Muştafā’ya iktifādır niyyeti

Sāyesinde buldı devlet nice eṭfāl-i gedā

Hiçbirinin yokdı icrāyı ḥitāne kudreti (46)

Ya‘ni İsmā‘īl Ḥaḫḫı kim henüz ma‘şūm iken

Gitmeyi gördi ḥayırlı çünki çarḥ itmez devām (48)

Ḥayıf ḥayıf ki iderken cenīnini ıskāt

Fedā-yı cān ile itdi cihāndan ‘azm ü sefer (63)

İmām-ı ḫarye Ḥāfız Muştafā’nın

Firāḫıyla ahālī oldı me’yūs (150)

Gizlenüb bir gün kemin-gāha gürūh-i eşkiyā

Eylediler dāne-i ḡadr ile ol şīr-i şehīd (157)

Şairin şiirlerine inşaaat, tamirat, tadilat gibi bazı imar faaliyetlerinin yansıdığı da görülmektedir. Bunların içerisinde II. Abdülhamid tarafından yaptırılan camilerin yapımı, tamiratı ve tadilatı, bir semtteki mescidin yanması, çeşitli şehirlerde inşa edilen kışlalar, emeklilere daire yapımı gibi sosyal yönü de olan bazı imar faaliyetleri yer alır. Burada sadece emeklilere daire yapımından örnekler vermekle yetineceğiz:

Silk-i nazma çekdi bir tāriḫi Sa‘dī çākeri

Dā’ire yapdı teḫā‘üd ehline şāh-ı zamān (196)

İdüb mülkiyye şandūḫı içün nev-dā’ire inşā

Teḫā‘üd ehlini kıldı ‘umūman ḫurrem ü şādān (197)

Mehmet Sa‘dî, içinde bulunduğu toplumsal yapıda yer alan dergâh, Mevlevilik, şeyhlik ve tarikat gibi unsurlara da tarih manzumelerinde yer vermektedir:

Ser-fürû eyler ana bir gûş idûb târîhimi
Oldı Mevlânâ Celâleddîn şeyh-i pâk-i dil (140)

Yumdı şeyh-i mevlevî nağş-ı sevâdın gözlerin
Nağme hây-ı nây-ı mergî eyleyince istimâ‘
Çıkdı çâr aqţâb târîh-i vefâtın söyledi
Eyledi ‘Oşmân Efendi devr-i fânîye vedâ‘ (147)

Osmanlı’nın son dönemine tekabül eden Yunan savaşları da Mehmed Sa‘dî’nin şiirlerinde kendine yer bulur. Şair, bu savaşlara yer verdiği manzumelerinde kahramanlık ve şehitlik kavramı üzerinde durmuştur. 1897 yılında yapılan Osmanlı-Yunan Harbi’nde şehit düşmüş generallerimizden birisi de Celâl Paşa’dır. Osmanlı, bu savaşlarda Celâl Paşa gibi ünlü bir komutanını kaybetmiştir. Yaşanılan bu olumsuzluklara rağmen Osmanlı askerlerinin taarruz gücü hiçbir zaman kırılmamıştır:

Milonâ’da iderken ‘asker-i Yûnân ile peykâr
Şehâdet rütbesiyle kâm-yâb oldu ne devlet bu
Oğu bir sûre-i ihlâs ile târîhini zâ’ir
Celâleddîn Pâşâ-yı şehîde Fâtîha yâ hû (258)

Şairin eserinde gerek dönemin padişahı II. Abdülhamid’in gerekse diğer paşaların yeni yılını kutladığı tebrikler sık yer alır. Özellikle tarih manzumelerinde dönemin önde gelen paşalarına verilen rütbelere de yer verir:

Didim sürûr-ı cenân ile Sa‘dîyâ târîh
Cemâl Beg aldı mecîdi ikinci rütbe nişân (195)

Bir daği yazdı kâlemi bu a‘lâ târîhi
‘Aşr-ı ikbâl ola nev-sâli Münîr Pâşâ’ya (108)

Yazdı Sa‘dî bendesi tebrîk içün târîh-i tām
Sa‘d ola nev-sâl-i Hâkân-ı cihân ‘Abdülhamîd (141)

Sa‘dî şiiirlerinde, yaşadığı dönemde ön plana çıkan Namık Kemal gibi bazı şahsiyetlere ait notlar düşse de Neyzen Ahmet Dede, Tanbûrî Osman ve Karagöz oynatan Hayalci Salih gibi çok da tanınmayan hatta nerdeyse tamamen unutulmuş bazı musikişinaslara ve diğer bazı sanatçılara da yer vermektedir. Sa‘dî’nin bu tarih manzumeleri belki de bu şahıslarla ilgili geriye kalan tek yadigârdır:

‘Âlem-i fâniden el çekdi didim târîhini

Nâyzen Aḥmed Dede tekmîl-i enfâs itdi âh (91)

Hem-civâr-ı İbn-i ‘Affân ola târîhin didim

Bezm-i ḥuldî eyledi Ṭanbûrî ‘Oşmân mekân (122)

Ḳara gözlüm nazar-ı ‘ibrete al târîhin

Şem‘ a-i ‘ayşî sönüb göçdi Ḥayālci Şâlih (211)

Olub elemzede nâ-çâr söyledim târîḡ

Ḥayât-ı mihrine Nāmıḳ Kemâl’in irdi zevâl (188)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. TRANSKRİPSİYONLU METİN

MUKADDİME

1.

Müfte' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

Hamd ü şenā Hazret-i Haqq'a sezā

Çünki anın ni' meti bî-intihā

Âlemi oldur yoğ iken var iden

Naş-ı kitâblarına izhâr iden

Kudretinin zerresidir kâ'inât

Ni' metinin şifresidir şeş-cihât

Bahş iden insāna odur imtiyāz

Âdem'i nuṭṭ ile kılan ser-firāz

Şā'ire gencîne-i ma' nā viren

Sözlerini dürr ü güher eyleyen

Pâdişeh-i pür-kerem ü lâ-Yezāl

Vâhid ü ferd ü eḥad ü zü'l-Celāl

Ola cünûdu şalevât ü selām

Rû-be-reh-i ravza-i şâh-ı enām

Taht-ı nübüvvette şeh-i muhterem

Yevm-i kıyâmetde şefî' ü'l-ümem

Maṭla' -ı ḥurşîd-i risâletdir ol

Mehbûṭ-ı envâr-ı hidâyetdir ol

Geldi bize Hazret-i Kur'ân ile

Bi' şeti şâbit nice bürhân ile

Rütbesi peygamberi âhir zamân

Mertebesi evvel-i peygamberân

Eyle ālāy resmine ‘aṭf-ı nigāh
Besmeleden soñra gelir pādişāh
Lü’lū-ü tarziyye mişāl-i ğubār
Āline aşḥābına olsun nişār
Her biri mānend-i nūcūm-ı semā
Bağy ü ḍalāl ehline bir reh-nümā
Ba‘de’zin āġāz-ı kelām idelim
Şöylece izzāḥ-ı merām idelim
Söylediğim ba‘zı eşer var idi
Şanma şaḡın ṭab‘a sezā var idi
Ekşeri maḥşülū şabāvet idi
Çoğda şarkīdan ‘ibāret idi
Ba‘zı muḥibbānımız itdi ricā
Olmamak için bu eşerler hebā
Ṭab‘ına tā kim idelim ibtidār
Eyleyelim nüşhaların yādigār
Virdi cesāret bana ihtārlar
Ṭab‘ı ḥuşūşundaki ısrārlar
Cümlesini bir yere cem‘ eyledim
İstenilen vechile ṭab‘ eyledim
Gonce gibi zīver-i destār ola
(...) daḡi Gülşen-i Āşār ola⁵
Kāldı ki erbāb-ı nazardan dilek
Setr-i ‘uyūb ‘afv ü ḡuşūr eylemek

⁵ Bu beyitin ikinci mısrasının ilk kelimesi yazma eserin üzerinde yer alan mühürden dolayı okunamamış ve (...) şeklinde gösterilmiştir. (1)

Güftem okunduğca gehî sâz ile

Gâh terennümle geh âvâz ile

Yâd ideler nāmımı hayr ile yâd

Eyleyeler rūḥımı rahmetle şâd

Tâ ki Ḥudâ ‘afv ide ‘iṣyânımı

Ecr-i şaḳîl eyleye mîzânımı

Kesmem ümîdim iderim ârzû

Müstenidim âyet-i *lâ taḳneṭṭ*⁶

Cem‘ iyyet-i rûsûmiye a‘ zâsından sâbık Duyûn-ı ‘Umûmiye Mektupçusu

Mehmed Sa‘dî

2.

Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Fâ‘ ilün

İmdâdım ile üçlerin fevtine târîḥ didim

Buldı mekân kendine dâr-ı ḥuldi Sa‘dî Beg

1320 – 3 = 1317

3.

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Žāyi‘ oldı Sa‘di-i es‘ad-ḥıṣāl

Kendi idi pür-faẓîlet hoş-maḳāl

Geldi Ḥaḳ’dan irci‘î emri hemân

Ḳıldı riḥlet telḥ-kām oldum cemāl

Ḥayra sâlik şî‘re mālîk merd idi

Varsa cürmi ‘afv ide ol lâ-Yezāl

Hep döküb eşkim didim târîḥini

Vire ‘Adn’i Sa‘dî Beg’e zû‘l-celāl

⁶ Süleyman Ateş, “Zümer Sûresi-53, *Kur’ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Kılıç Kitabevi, Ankara 1975, s. 46.

1327 – 7 = 1320

MÜNACÂT

4.

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fa‘ ülün

Ne yüzle ‘ arz idem hâl-i tebâhı
İşimdir dâ’im icrâ-yı nevâhı
Muḳaddem itdigim cürm ü günâhı
Ümîd-vârım faḳaṭ senden kemâhı
Şifâ vir cism-i bîmâra ilâhî

Diler müflis kılsın şaḥş-ı bâyı
Dilersen ser-ver eylersin gedâyı
Viren her ḥastaya sensin şifâyı
Senin emrinle kıldım bu du‘ âyı

Şifâ vir cism-i bîmâra ilâhî

Yüzüm gerçi siyeh cürmüm firâvân
Ben itdigümden oldum pek peşimân
Sana tevbe ben artık itmeyişyân
Emân dermân irişdir derde dermân

Şifâ vir cism-i bîmâra ilâhî

Ḥabîbin Muştafâ’nın ḥürmetiçün
Cemî‘ -i enbiyânın ḥürmetiçün
Hep aşḥâbı vefânın ḥürmetiçün
Emân âl-i ‘ abânın ḥürmetiçün

Şifâ vir cism-i bîmâra ilâhî

Yem-i lüṭfun senin bî-ḳa‘ r u sâḥil
Efendim rahmetin her hâle şâmil
Müşîrin yok ki olsun emre ḥâ’il
Budur der-yüze-i Sa‘ dî-i sâ’il

Şifâ vir cism-i bîmâra ilâhî

TEŞEKKÜR ELTÂF-I İLÂHÎYE

5.

Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

Naşıl ben eyleyeyim hamd ü şükrini ifâ

Müyesser oldu bu cism-i ' alîle birr ü şifâ

Degil bu yalnız elţâfı var hezâr hezâr

Ne istedim ise virdi bana Cenâb-ı Hüdâ

Edâ-yı şükr idemem her nefesde şükritsem

Bana düşen yalnız aczim eylemek inhâ

MÜNÂCÂT

6.

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilün Fâ

Yâ Rab kerem it derdime dermân eyle

Bu hasta olan gönlümi şādân eyle

Her '*usrun olur yūsri* didin Qur'ân'da⁷

Encâr buyur va' dini ihsân eyle

Yâ Rab dilerim derdime dermân senden

'Abdim umarım lütf-ı firāvân senden

Kağı kapı var bâbıña muhtâc değil

Muhtâc-ı şifâyım aman ihsân senden

7.

Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

Yâ vâhibü'l-murâd eyâ zât-ı kibriyâ

Ma' lümdur gönülde olan maţlabım sana

⁷ Süleyman Ateş, a.g.e., s. 596.

Herkes zāhīr ile oluyor nāīl-i emel
Sen var iken k̄ulun k̄ala mı böyle bī-nevā

8.

Mef' ūlū Mefā' ilūn Fa' ūlūn

Ey pādīşeh-i 'amīmū'l-iḥsān
Senden dilerim bu derde dermān

Ben gerçi siyeh-rūy u günehkār
Sen 'abdiñe merḥametli ḥūnkār

Çokdur günehim o rütbe çokdur
'İşyānıma ḥadd ü gāye yokdur

Bu rūy-ı siyāh ile Ḥudāyā
'Afv istemege yüzüm yok ammā

Bilmem ki şaşırılmışım nideyim
Derdim dimege kime gideyim

'Ācizdir edāni vü e'ālī
Benden beter anların da ḥālī

Sen şāhib-i kudret ü kemālāt
Der-gāhın 'umūma bāb-ı ḥacāt

Yok kuvvet ü kudretinde noḡşān
Her güç saña pek yesīr ü āsān

Her şey olur eylesen irāde
Meydān-ı ḥuşūle pā-nihāde

Tedbīri koy ḥakīm sensin
Bī-çārelere raḥīm sensin

Yok ḡayrı işiten āh u feryād
Senden olacak olursa imdād

İkrār iderim ki itdim 'işyān
Yine umarım deriñden iḥsān

Kıl ‘āfv ü cezā ‘ināyet eyle

Üç aylık ile kifāyet eyle

Ben hasta derūn u bī-mecālim

Kim hāzretine ‘ıyān hālim

Muhtāc-ı şifā-yı ācil oldum

Kim üç aya ğamla vāşıl oldum

Gel merḥamet it emān efendim

Hālim yine pek yamān efendim

Raḥm eyle kıl ‘āfv ü cürmü ‘işyān

Lütfuñ ‘aḳabince derde dermān

Şāh-ı rusūl ‘aşḳına Hudāyā

Sa‘dī’ye şifā vir eyle ihyā

9.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Hāzret-i Hāḳ biḥurmeti Ḳur’ān

Umarım derdime devā buyurur

Çünkü anı Cenāb-ı Hālık-ı cān

Mü’minīne hüve’ş-şifā buyurur

10.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Degildir zātıña ma‘şıyyet-i cürmüm nihān yā Rab

Emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab

Eger ‘āfvüñ erişmezse olur hālim yamān yā Rab

Emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab

Gice gündüz uyup nefis ü hevāya işledim ‘işyān

Hācīlim nādīmim itdiklerimden her dem ve her ān

Hezār estağfirullah ellezī zū’l-‘āfv ü ve’l-ğufrān

Emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab

Zamānım geçdi ekşeri ḥastalıkla dār-ı dünyāda
Yazıkdır bir de uğrarsam ‘azāb-ı nāra ‘uḳbāda
Virir ümmīd geldikce raḥīmā raḥmetin yāda
Emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab

Yemem ḡam Sa‘ diyā daḡlar ḳadar gerçi günāhım var
Ġafūr ādlu Raḥīm ādlu Ra‘ūf ādlu ilāhım var
Biḥamdillāh ki bir de melce-i ümmet penāhım var
Emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab emān yā Rab

11.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ey iden Ādem’i Ḥavvā ile şād u ḥandān
Ey viren keştī ile Nūḥ’a necāt-ı tūfān
Ey ḳılan nār-ı Ḥalīl’e çemenistān-ı cinān
Ḥall-i ‘uḳdeyle Kelīm’e viren ‘ıtlāḳ-ı lisān
Ey iden ḳudret-i aḥbā-yı Mesīḥ’a iḥsān
Ey bulan derdine Eyyūb Nebī’nin derman

Vir şifā şāh-ı rusūl ‘aşḳına Sa‘ dī’ye emān
Ḳalmaya tā ki marāzdan dil ü şadrında nişān

Senden özge kime ‘arz eyleyeyim ḥācetimi
Var mı ḥāzıḳ ki bula çāre bile ‘illetimi
Dem-be-dem kesmededir nezle benim tākatimi
Degilim lūtfuña lāyık bilirim tōhmetimi
Sen buyurduñ ḡāzabım sebḳ idemez rahmetimi⁸
İstināden aña ümmīd iderim şıḥḥatimi

Vir şifā şāh-ı rusūl ‘aşḳına Sa‘ dī’ye emān
Ḳalmaya tā ki marāzdan dil ü şadrında nişān

TEVHİDİYE

⁸ Buhari. Hadislerle İslam, “Tevhid-22, 55” [Erişim:2024,<https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/cilt-3,s.89>].

12.

Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

İdelim zıkr-i ism-i pāk-ı ilāh

Diyelim lā ilāhe illallah

Ola keffāret-i cemī‘ -ı günāh

Diyelim lā ilāhe illallāh

Zıkr-i haqdır medār-ı fevz ü necāt

Ṭab‘ -ı dil merd-gāne āb-ı hayāt

Ḳalbi pür-nūr ide gide zulumāt

Diyelim lā ilāhe illallāh

Zıkr-i haqdır şifā-yı şadr u kulüb

Zıkr-i haqdır devā-yı derd-i zünüb

Dü cihānda necāt ise maṭlūb

Diyelim lā ilāhe illallāh

Zıkr-i haqqı kim itse vird-i zebān

Bulur elbet selamet-i dü cihān

Muḳtedirken Ḥudā’yı zikre lisān

Diyelim lā ilāhe illallāh

Nūr-ı ehl-i ṭarīḳa necm-i hüdā

Bādī miftāh-ı bāb-ı kenz-i ḥafā

Ḥüccet-i vaḥdet-i vücūd Ḥudā

Diyelim lā ilāhe illallāh

Mıṣl-i miḳrāş olub dehān-güşā

Müşrikīnin keser lisānını lā

İder işbāt-ı vaḥdeti illā

Diyelim lā ilāhe illallāh

Alalım zevḳımızce kām-ı vişāl

Olalım ehl-i ḥāl ü ehl-i kemāl

İrmeden mihr-i ‘ ömre vaḳt-i zevāl

Diyelim lā ilāhe illallāh

Tābını i‘ tiyād-ı fışk u fesād
Zerrece yok mı bizde ‘ aql ü sedād
Tutalım ba‘ de-mā sebīl-i reşād
Diyelim lâ ilāhe illallāh

Yeter ey Sa‘ dī ittibā‘ -ı heves
Sana zıkr-i Hudā-yı bāki-i bes
Munķatı‘ olmadan tarīķ-i nefes
Diyelim lâ ilāhe illallāh

13.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Gelin ihvān-ı vaţan el açalım der-gāha
Hāke yüzler sürelim yalvaralım Allāh’a
Rehber-i fevz ü rehādır gire mi güm-rāha
Hāke yüzler sürelim yalvaralım Allāh’a
Bize bir yandan iken nefis ü hevā düşmen-i cān
Bir dağı üstümüze oldu musallaţ şeyţān
Anın olsun dileyüp def‘ ini yā şıdk-ı cenān
Hāke yüzler sürelim yalvaralım Allāh’a

Cümlemiz bıkdık uşandık bu beladan ğayrı
Çāre yok Hāzret-i Allāh’a ricādan ğayrı
Bize imdād idecek var mı Hudā’dan ğayrı
Hāke yüzler sürelim yalvaralım Allāh’a

Āh u feryād idelim başlayalım şekvāya
Çıķa āvāz-ı meded tā mele-i a‘ lāya
Ferş-i rū eyleyelim secde-i istid‘ āya
Hāke yüzler sürelim yalvaralım Allāh’a

Terk-i tuĝyān idelim tā’ib-i ‘ işyān olalım
Müslimiz hāiz-i evşāf-ı müselmān olalım
Lāyık-ı merķamet-i Hāzret-i Yezdān olalım
Hāke yüzler sürelim yalvaralım Allāh’a

İLÂHÎ

14.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Her kimin kalbinde 'aşk Allâh olur
Lî-ma' allâh sırrına âgâh olur
Cebhesinde berķ urur nûr-ı Hudâ
Sînesi Tûr-ı tecellî-gâh olur

Kande 'azm itse ana Mûsâ gibi
Hızr-ı tevfiķ-i Hudâ hem-râh olur
Girse yakmaz âteşi gûyâ ana
Nâr-ı gül-zâr-ı Halîlullâh olur
Aḫz iden *elfakru fahrî*den sebaķ
Mûlk-i istiġnâda şâhenşâh olur
Yoġ idenler bunda Sa' dî varını
Mâlik-i mûlk-i beķâbillâh olur

ĖAZEL

15.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Biḥamdillâh Hudâ-yı vâḫide îmanımız vardır
Nebîler ser-veri peyġamber-i zî-şânımız vardır
Getürsün mişlini şekkeleyenler muktedirlerse
Bizim Qur'ân gibi elde ķavî bürhânımız vardır
Mü'essesedir binâımız şıdķ u 'adl ü ḫilm ü 'ilm üzre
Tezelzülden emîiniz ķünkü ķâr erkânımız vardır
Biri 'aşķile sûzânız biri şevķile giryânız
Gönül taḫtında iki sevgili sulṫânımız vardır
Resûl ü ķâr-yâr u iki sıbtî 'aşķına yâ Rab
Bizi çekme ḫesâba lâ-yu'add 'işyânımız vardır

NA‘T

16.

Mef‘ülü Mefā‘iü Mefā‘ilü Fa‘ülün

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Ey cebhesi mir‘ât-ı cemāl-i eḫadiyyet

Ey ḫāl-i ruḫı nokṭa-i nūr-ı ezeliyyet

Olmasa idin bülbul-i ger bāğ-ı belāğın

Leb-beste ḳalırdı gül-i gül-zār-ı ḫaḳīḳat

Muḫammed Muṣṭafā nām-ı celīlin yā Resūlullah

Nebīlerde senin yokdur ‘adīlin yā Resūlullah

Seni kim sebk ide ey zīb-i refref ki şeb-i mi‘rāc

Tükenmişken tüvānı Cebra‘ilın yā Resūlullah

Ser-ā-pā kesr idüp eşnāmı ḳıldın Ka‘be’yi taṭhīr

Güzide necl-i pākisin Ḥalīl’in yā Resūlullah

İde her kim ki ḫāşā hedm-i beyt-i şer‘ine niyyet

Düşünsün ḫālını aşḫāb-ı fīlin yā Resūlullah⁹

Meded-res ol meded-res ol meded-res ol ḳulun Sa‘dī

Daḫīlindir daḫīlindir daḫīlin yā Resūlullah

17.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

Ser-tāc-ı rūsul ser-ver-i emcedsin efendim

Pīrāyedihi efser ü mesnedsin efendim

Ser-māye-i izz-i neseb ü cedsin efendim

Bünyād-ı zen-i dīn-i meşıyyedsin efendim

⁹ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Fil Süresi, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 701.

Sen seyyid-i kevneyn-i Muḥammed'sin efendim

Faḥr-i dü cihân Ḥazret-i Aḥmed'sin efendim

Taḥtın kurulur şadr-ı gülistân-ı bekâda

Fermânınuñ aḥkâmı yürür her dü serâda

İs' âf olunur her talebin' ind-i Ḥudâ'da

Ta' zîm idilir şânıña ' arz ile semâda

Sen seyyid-i kevneyn-i Muḥammed'sin efendim

Faḥr-i dü cihân Ḥazret-i Aḥmed'sin efendim

Bizler ki sana ümmetiz ey raḥmet-i raḥmân

Nevmîd-i necât olmayız itdikse de ' işyân

Elbette şefâ' atle kılsın bizi şādân

Sâyeñde emîiniz oluruz maẓhar-ı ğufrân

Sen seyyid-i kevneyn-i Muḥammed'sin efendim

Faḥr-i dü cihân Ḥazret-i Aḥmed'sin efendim

Sa' dî kulunuñ cürm-i firāvânına bakma

Kür cennet-i iḥsâna sezâ düzaḥa kaçma

Çekdirme ğam-ı ḥasretiñi âteşe yakma

Ḥ'ân-ı keremüñden anı bî-behre bırakma

Sen seyyid-i kevneyn-i Muḥammed'sin efendim

Faḥr-i dü cihân Ḥazret-i Aḥmed'sin efendim

18.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Cihân-ı ḥikmetin Loḳmân'ı sensin yâ Resûlullah

Devâ kı l derdimüñ dermânı sensin yâ Resûlullah

Der ' arş-ı âsitânuñ kıble-i ḥacâtı ümmetdir

Risâlet taḥtınıñ sulṭânı sensin yâ Resûlullah

Dinildi raḥmeten li'l-' âlemîn ' unvânuña zîrâ

Ḥudâ'nın ' âleme iḥsânı sensin yâ Resûlullah

Fedā eyler yoluñda baş u cān müştāk-ı dīdārın
‘Umūmun cānı hem cānānı sensin yā Resūlullah
Yoluñda şarf idenler cevher-i cānın ziyān itmez
Vefā baħr-i mürüvvet kānı sensin yā Resūlullah
İder senden ricā-yı merħamet Sa‘dī-i pūr-‘i şyān
Devā kııl derdimin dermānı sensin yā Resūlullah
19.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ey yüzi maṭla‘ -ı envār-ı cemāl-i eħadī
V’ey sözi rabbimizin vaħyile mümz-i senedī
Mültecā bizlere bāb-ı keremindir ebedī
Güneħ ü ma‘ şiyetim geçdi ħudūd u ‘adedī
Senden olmazsa meded kim bana eyler mededī
Meded ey melce-i ümmet feķınī ħuḫ bi-yedī
O zamān ki sūr ile mezlaķa-i ħaşre ‘ibād
Kopa bir ğulgule-i āħ u ğadīr ü feryād
Birbirinden kaçışa hep ebeveyn ü evlād
Bana ancak idecek sensin o günde imdād
Senden olmazsa meded kim bana eyler mededī
Meded ey melce-i ümmet feķınī ħuḫ bi-yedī
Sana ibrāz-ı nevāzişle eyā *şemsi duħā*
Kıldı taḫşīş-i şefā‘ at *velevfe terdā*¹⁰
Keremünden umarım ki olıcak rüz-ı cezā
Kurtarırısın beni ey pādişeh-i mülk-i beķā

¹⁰ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, a.g.e., s. 689.

Senden olmazsa meded kim baaa eyler mededî

Meded ey melce-i ümmet feķınî ħuẓ bi-yedî

Her demim itdi saġā'irle kebā'irle güzer

Ķara eyler yüzümi ger açılırsa defter

İstinādım sana ancaķ sanadır ey ser-ver

Ķılma Sa' dî ķuluñu ķılma ħacil-i maĥşer

Senden olmazsa meded kim bana eyler merdi

Meded ey melce-i ümmet feķınî ħuẓ bi-yedî

20.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

‘Alil-i derd-i ‘iřyānım daķılın yā Resūlullah

Daķıl-i bāb-ı iĥsānım daķılın yā Resūlullah

Sana ma' rūẓ olan her ħācet-i ümmet olur ħāşıl

Emān muĥtāc-ı dermānım daķılın yā Resūlullah

Kerem ķıl tevbe tevbe itdigim cürm ü ma' āşiden

Peşimānım peşimānım daķılın yā Resūlullah

Ümīd-i ‘afv ile iķrār-ı cezm itdim ħuẓuruñda

Yüzüm yok gerçi sulţānım daķılın yā Resūlullah

Ķapına geldi işte sâ'ilün Sa' dî *felā tenhar*¹¹

Daķıl-i bāb-ı iĥsānım daķılın yā Resūlullah

21.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Eyā şāh-ı serir-ārā-yı māūĥiy li' umrik tāc

Eyā pīrāye-baĥşā-yı vü refref-i mi' rāc

¹¹ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, a.g.e., s. 689.

Eyâ dîdâr-ı Hâk dîde Nebî mâğarrake minhâc
‘Aṭâda zât-ı pâküñdir efendim baḥr-i pür-emvâc
Gedâdır yâ Resûlullah ḳulun iḥsânına muḥtâc
Kerîm itmez faḳîri der-gehinden şıfr-ı yed iḥrâc
Seni sebḳ itmemişken kimse hüsn-i ḥulk u sîretde
Merâḥimde mekârimde semâḥatde mürüvvetde
Şefâ‘ at zâtına maḥşûş iken yevm-i kıyâmetde
Ḳalır mı zerrece ḳorḳu efendim ḳalb-i ümmetde
Gedâdır yâ Resûlullah ḳulun iḥsânına muḥtâc
Kerîm itmez faḳîri der-gehinden şıfr-ı yed iḥrâc
Müḳâḥḥal kühl-i mâzâḡu’l-başarla çeşm-i ḥâḳ-bînin
Mükemmel naş-ı ekmeltü leküm leh ser-be-ser dînin
Cilâ-yı ‘arş-ı a‘lâdır ġubâr-ı pâk-i na‘linin
Şefâ‘ atdır şefâ‘ at senden istirḥâmı Sa‘dî’nin
Gedâdır yâ Resûlullah ḳulun iḥsânına muḥtâc
Kerîm itmez faḳîri der-gehinden şıfr-ı yed iḥrâc

22.

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

Güneş ay zerre-i mihr-i cemâlin yâ Resûlullah
Denizler ḳatre-i baḥr-i kemâlin yâ Resûlullah
Yed-i beyzâya yokdur ihtiyâcın şaḳḳ için mâhı
Yeter engüşt-i i‘câz iştimâlin yâ Resûlullah
İder bir nuṭḳ-ı pâkin nice bin dil-mürdeyi iḥyâ
Mesîḥâ’ya virir ḥayret maḳâlin yâ Resûlullah
‘Aceb mi Kevşer-i vaşlın için cân virse ‘uşşâḳın
Ḥızır dil-teşne-i cām-ı vişâlin yâ Resûlullah
Mülûk-ı şarḳ u ġarb âvâze-i ‘aşḳa zaḥm u zülfün
Şeh-i mülk-i Ḥabeş müştâḳ-ı ḥâlin yâ Resûlullah

İdinmiş zātına mirāt-i zātın Hāzret-i Mevlā
Hābīb-i kibriyāsın yok mişālın yā Resūlullah
Şahābet eylemezsen Sa‘ di-i pūr-cürmi mahşerde
N’olur aḥvālī ol şāhib ü bālin yā Resūlullah

23.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Garīk-i baḥr-i bī-ka‘ r-ı günāhım yā Resūlullah
Yetiş imdāda kim sensin penāhım yā Resūlullah
Hudā birdir şehādet eylerim meb‘ ūş-i bi’l-ḥaqsın
Buna Qur‘ān-ı menzilden güvāhım yā Resūlullah
Firākınla döker eşk-i taḥassür gözlerim dā‘ım
Şaçar ‘aşkınla āteş berķ-i āhım yā Resūlullah
Ağarmış rīşeme olsun teraḥḥumla şefā‘ at kıl
Egerçi bir ‘abīd-i rū-siyāhım yā Resūlullah
Eger Sa‘ dī‘ye hādī olmaz ise rehber-i lūṭfun
Urur nefis ü hevā kıṭā‘ ı rāhım yā Resūlullah

24.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Buyur ey taḥt-ı risālet şeh-i ‘ālī nesebī
Zāt-ı pākūñ mi degil ḥilķat-i ‘ālem sebebī
Ḳabl an taḥalluķe’l-ekvānū elest-i bi-nebī
Ḳuluñuñ geçmede ‘isyān ile her rūz u şebī
Sa‘ di-i pūr-günehin bir nigeħindir ṭalebi
Meded ey necl-i necīb-i Ḳureşī-i ‘Arabī
Maḳdemin ‘āleme Ḥaḳḳ’ın kerem ü iḥsānı
Enbiyā içre sana yokdur efendim sānī

Zer gibi hâliş ider bir nazarın insânı
El meded ey güher-i rahm ü şefâ' at kânı
Sa' di-i pür-günehün bir nighündür talebi
Meded ey necl-i necib-i Kureşî-i ' Arabî
Şânını eyledi ta' zîm-i hitâb-ı levlâk
Sürdü yüz pâyîne şükrâne kıbâb-ı eflâk
Hüccet-i rahmet iken elde *vemâ erselnâk*¹²
Ne kadar müznib isem de yine olmam ğam-nâk
Sa' di-i pür-günehün bir nighündür talebi
Meded ey necl-i necib-i Kureşî-i ' Arabî

25.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Derûnum âteş-i ' aşkınla yandır yâ Resûlullah
O âteşden çerâğ-ı feyz uyandır yâ Resûlullah
Şafağ atdı ser ü rîşemde hâlâ hâne-i kalbim
Sevâd bu şeb gibi zulmet nişândır yâ Resûlullah
Nice bir bezm-i hestîde kalam leb-teşne-i ' irfân
Beni peymâne-i ihsâna kandır yâ Resûlullah
Zebûn-ı pençe-i nefis ü hevâyım dest-girim yok
Meded-res ol emân hâlim yamandır yâ Resûlullah
Derinden red buyurma Sa' di-i kıtmîri kim bâbın
Zünüb aşhâbına kehf el-amândır yâ Resûlullah

26.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

¹² Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, a.g.e., s. 362.

Nübüvvet tâcına zînet-fezâsın yâ Resûlullah
Şehenşâh-ı cemî-i enbiyâsın yâ Resûlullah
Sana mensûb iken ğammı çeker ümmetlerin zîrâ
Şahâ-i ‘arş-ı rûz-ı cezâsın yâ Resûlullah
Muḳaddem ki nebîler başḳa başḳa ḳavme ba‘ ş olmuş
Sen ins ü cinne meb‘ûs-i Ḥudâ’sın yâ Resûlullah
Ḥudâ’nın ‘abdisin ammâ yedinde ḳudret-i i‘câz
Ne dinse şân-ı vaşfında sezâsın yâ Resûlullah
Şahâbet ḳıl efendim Sa‘di-i pür-cürmi mahşerde
Ḥudâ ‘indinde maḳbûlü’r- ricâsın yâ Resûlullah

27.

Fa‘ûlün Fa‘ûlün Fa‘ûlün Fa‘ûl

Şeh-i a‘zam-ı enbiyâ-yı ızâm
Nebîmiz Muḳammed ‘aleyhi’s-selâm
Berât-ı risâlâta ḥatm-i ḥıtâm
Nebîmiz Muḳammed ‘aleyhi’s-selâm
N’ola sonra geldiyse taḫta o şâh
Alâyda mu’aḫḫar gelir pâdişâh
Çeken seyf-i tevḥîd irse şaḳḳ-ı mâh
Nebîmiz Muḳammed ‘aleyhi’s-selâm
Daha yirde âdem muşavverdi ol
Serîr-i risâletde ser-verdi ol
Ki bir mübtedâ-yı mu’aḫḫardı ol
Nebîmiz Muḳammed ‘aleyhi’s-selâm
İden ‘arş-ı a‘lâya vaż‘-ı ḳadem
Olan dâḫil-i ḥacle-gâh-ı ḥarem
Gören Ḥaḳḳ’ı Sa‘dî belâ keyf ü kem
Nebîmiz Muḳammed ‘aleyhi’s-selâm

Kime enbiyādan bu oldu naşīb
Ki ola ẖudā-yı cemīle ḥabīb
Şem-i meh cemālī ḥasīb ü nasīb
Nebimiz Muḥammed ‘aleyhi’s-selām

28.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ey münevver-sāz-ı ‘ālem şem‘ a-veş sūzānıñam
Āteş-i cevvalanım lāḥti-ciger pür-yānıñam
Āh-ı āteş-bārımın zerrātıdır hep neyyirāt
Ben senin āteş-feşān bir daḥmezen bürkânınam¹³ [x]
Raḥne-dār-ı dāğ-ı hicrindir gönül kâşānesi
Kāndedir mi‘ mār-ı vaşlın bir ḥarāb eyvānıñam
Büy-ı zülfün kıldı gönlüm silsile cünbān-ı‘ aşk
Merd-i Mecnūn-ı cemāl-i Leyli-i iḥsānıñam
Şehr-yār-ı mülk-i raḥmetsin sarāyın Ka‘ be’dir
Bende-i üftāde-i ḥāḳe der-i der-bānıñam [xx]
Bāde-nūş-ı cām-ı ‘aşkındır gönül rûz-ı ezel
Mest-i bî-hûş u fütāde tā ebed sekrānıñam
Olalı ümmîd-i vaşlınla esîr-i derd-i ‘aşk
Ḥāne-ber-düş-ı cihānım bî-ser ü sāmānıñam
Lütf u ḳahrın ‘ayn-ı raḥmetdir bütün derd ehline
Ḳoymuşum ḥavf ü recānı bende-i fermānıñam
Eyle faḳr-ı çākerin vaşlınla aḡnā yā Resûl
Şā‘ ir-i mu‘ ciz-beyān ü mādih-i zî-şānıñam

¹³ [x] [xx] Metinde köşeli parantez içerisinde x işareti ile yazılan mısraların olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise şair tarafından köşeli parantez içerisinde yazılan mısraların birbirlerinin yerine ikamesidir.

[x] Rûz u şeb nâr-ı firâkıyla yanar bürkânınam
[xx] Ben daği bir bende-i hâke der-i der-bânınam

29.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Olmasaydı ger Resûl-i müctebâ-yı kâ'inât
Bâ' iş-i icâd u te'sîs-i binâ-yı kâ'inât
Hağ buyurmazdı ana te'kid ile levlâkı hem
Başlamazdı devre eflâk ü semâ-yı kâ'inât
İktidâ kııl Hâzret-i Şiddîk'a rabt-ı kalb ile
Çünkü oldur muhtedâ-yı evliyâ-yı kâ'inât
Ger dilersen Hâzret-i Fârûk'dan feyz-i nazâr
Kıl 'adl-i emrinde ol ehl-i vefâ-yı kâ'inât
Var edeb öğren Cenâb-ı câmi' ul-Kur'ân'dan
Zâtıdır gencîne-i hilm ü hayâ-yı kâ'inât
Haydar-ı Kerrâr'dan der-yüze kııl çünkü odur
Ma'den-i birr ü kerem-şâhib sağâ-yı kâ'inât
Kıl Hasan ile Hüseyin'in hâk ü hünî 'aşkına
Sa'di-i pür-zenbe rahm ey Muştafâ-yı kâ'inât

30.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Çünkü yok iken var oldu ibtidâ-yı kâ'inât
Yoğ olur varken de elbet intihâ-yı kâ'inât
Mâye-i terkîb-i icrâ-yı 'anâşır olmasa
Âb u âteş-pâre ü hâk ü hevâ-yı kâ'inât
Yaş döker âteş saçar mıydı hevâ-yı 'aşkla
Hâk olunca 'âşıkâne bî-nevâ-yı kâ'inât

Çeşm-i 'ibretle nazar kıl āsmāne kim odor
Sun-ı Hakk'ı seyre mir'āt-ı şafā-yı kā'ināt
Müstaķar ol görme çün her ber-kemāl ü ber-zevāl
Eksilür mi kūrş-ı mihr-i pür-ziyā-yı kā'ināt
Ĥayr u şer mevşūf-ı ĥükm ü ĥikmet-i taķdīridir
Bu ne icāb-ı zamān ne muķtedā-yı kā'ināt
Re's-i ĥikmet Ĥazret-i Ĥak'dan hemīşe ĥavfdır
Olma Sa' dī mā'il-i çün ü çerā-yı kā'ināt

31.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Rütbe-i fakrāne vardı aġnā-yı kā'ināt
Tev'em oldu şimdi bāy ile gedā-yı kā'ināt
Kesb za'if itdi esās-ı i' tiķād-ı rükn-i dīn
Münhedim olsa gerek köhne-binā-yı kā'ināt
Neş'e taķşīl itmege meşrebce var mı ihtimal
Ser-nigünken sāġar-ı bezm-i şafā-yı kā'ināt
Nice kırtulsun ġam-ı devrāndan ehl-i dilān
Birbirin ta'ķīb ider derd ü belā-yı kā'ināt
Baġlama dünyāya dil āhir hilāl-i cevri der
Kime olmuş Sa' diyā mihr-i vefā-yı kā'ināt

32.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Bu gice toġdı şehenşāh-ı serīr-i levlāk
Nūra ġarķ oldu zemīn ü ŧabaķāt-ı eflāk
Ola tā ĥaşre dek izhār-ı taķiyyāt u selām
Vāşıl-ı sūy-ı melā'ik ĥadem-i ravza-i pāk

33.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Naşıl zāt-ı Muḥammed'se berāt-ı raḥmet-i Mevlā
Muḥaḳḳaḳ ol berāta ism-i pākīdir anın tuğrā

34.

Ḳıṭ' a-i Ḥazret-i Ḥasān Raḍıyallāhu ' anh

Ve aḥsene minke lem tera ḳaṭṭu ' aynün
Ve ecmele minke lem telid en-nisā'ü
Ḥulıḳte müberraen ' an külli ' aybin
Keenneke ḥulıḳte keyfe teşā'ü¹⁴

Tercümesi

35.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Yā Resūlullah bir göz görmedi senden güzel
Bir ana toğurmadı ' ālemde zātından cemīl
Ḥılḳatin her ' ayb ü noḳşāndan müberrādır senin
Ḥalḳ olundun gūyiyā dil-ḥ'āhen üzre bī-' adīl

36.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bārekallah ey (...)¹⁵ şibh-i mes' üdü'l-leyāl
Bu ne ṭālī' ki toğā sende ḥabīb-i zü'l-celāl
Perteviñden iḳtibās-ı nūr iderlerse n'ola
Āfitāb u māhtāb ü kevkeb ü bedr ü hilāl

37.

İstirḥām ez-Nebī ' Aleyhi's-selām

¹⁴ Abdurrahman Özdemir, *Peygamber Şairi Hassân B. Sâbit ve Divanı*, Yıl-2, sayı-4, 2004, s. 201-218. Bu makalede yazar, Hassân B. Sâbit'in peygamberimizi yücelttiği şiirlerini ele almıştır.

¹⁵ Metinde bir kelime eksiktir. Bu nedenle eksik olan kelimenin yerine (...) noktalama işareti kullanılmıştır.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Marīzim derd-i şadra mübtelâyım yâ Resûlullah
Cenâbından deva-ḥ'āh-ı şifâyım yâ Resûlullah
Meded rusûlün za' if ü bî-kes ihyāya şânındur
Yetiş imdada muḥtâc-ı devâyım yâ Resûlullah
Dirîğ-i merhemi rahm eyleme ḥâlim yamandır pek
Emân bir derd-mend-i bî-nevâyım yâ Resûlullah
Ḥalâş olmuş daḥîl-i der-gehin ' illetlerinden hep
Ola reh ben daḥî mülḥik olayım yâ Resûlullah
Kulun Sa' dî'yi de der itme Allah ' aşkına şâhım
Der-i iḥsânına düşdüm gedâyım yâ Resûlullah

38.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Mü'minîne viridi Mevlâ cenneti
Ehl-i cennetdir Muḥammed ümmeti
Ḥüccetidir *fedḥulūhā* âyeti¹⁶
Ehl-i cennetdir Muḥammed ümmeti
Her kimin imânıdır şekden beri
Şübhesiz Firdevs-i a' lādır yeri
Çünkü Ḥaḳ maḥbûbıdır peygamberi
Ehl-i cennetdir Muḥammed ümmeti

Ḳıṭ' a-i ' Arabiyye

39.

Veledetke ümmüke yâ ibn-i âdem bâkiyan
Vennâsü ḥavleke yazḥaküne sürûran

¹⁶ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin., a.g.e., s. 516.

Faḥruṣ ‘alā ‘amelin tekün izā yekvā
Fī yevmi mevtike ḍāḥiken mesrūran¹⁷

Tercümesi

40.

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Anan toḡurdıḡı demde ey ādemoḡlı seni
Gülerdi nās sürür ile sen idin giryān¹⁸
Çalış ki ol ‘amele ḥayra ḥīn-i mevtinde
Seninçün ağlaya anlar sen olasın ḥandān

41.

Eberḡun bed emn cānibi’t-Ṭūr lāmi‘
Em irtefe‘ at an vech-i Selmā’l-berāḡı¹⁹

Tercümesi

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ṭūr’un zāhir ola bir berḡ-i ḥāṭif mi ‘aceb
Vech-i Selmā’dan yāḡud burḡa‘ mı kıldı irtifā‘

KAŞİDE

42.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Bāḡ-ı naẓmın bir dıraḡt-ı mīve-dārıdır sözüm
Yā dıraḡt-ı bāḡ-ı naẓmın berg ü bārıdır sözüm

¹⁷Hüseyin Akkaya, Hocam ve Ben, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 11*, İstanbul 2013, s. 37-46
Makalede dörtlüğün Arapçası verilmektedir bilgisi yer alır (Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, *Câmiu’l-ahkâm*, II, 74).

¹⁸ Hüseyin Akkaya, a.g.e., s. 37-46

¹⁹ Ali Salâhaddin Yiğitoğlu, *El-Menhelü’l-Fâiz, İbnü’l-Fâriz Dîvânı Şerhi*, İstanbul 2021. “Tûr cânibinden lemeân eden bir şimşek mi çakdı, yoksa Selmâ’nın yüzündeki örtüler mi kalktı ?” şeklinde tercüme yapılmıştır. Açıklamasını verdiğimiz metinde “ Tûr kelimesinin yerine Gavr kelimesi kullanılmıştır. Selmâ kelimesinin yerine de leyli kelimesi kullanılmıştır.”

Yâ haṭ-ı nev-ḥîz-i dil-berdir sevâd-ı ḥāmemin

Yâ Behişt'in ber-muṭarrâ sebze-zârıdır sözüm

Deste deste neşr-i ezhâr-ı mesâmîn itmede

Gülsitân-ı ṭab' ımın faşl-ı bahârıdır sözüm

Şahn-ı dil-cûy-ı ḥayâlim ber-çemen-zâr-ı laṭîf

Ol çemen-zârı laṭîfin cûy-bârıdır sözüm

Ṭab' -ı mevzûnum cihânın bir dil-âşub âfeti

Ol dil-âşub âfetin ḥâl-i ' izârıdır sözüm

Ben ḥaṭâ itdim sözümde ḥâle yok vech-i şebih

Olsa olsa ğamze-i cādū şî' ârıdır sözüm

Ḥacle-ğâh-ı ṭab' ımın ma' nâ ' arûs-ı dil-keşi

Ol ' arûs-ı dil-keşin âyîne-dârıdır sözüm

Ḥüsnüne dil-beste eyler her gören ehl-i dili

Ṭab' ımın bir şûḥ-meşreb şîve-kârıdır sözüm

Bezmi-nüş-â-nüş-ı rindân-ı kemâlin dâ'imâ

Câm-ı gül-reng-i şarâb-ı ḥoş-güvârıdır sözüm

Cân bağışlar ḳatre-i cân baḥşına ehl-i dilân

Öyle bir iksîr-i a' zam behre-dârıdır sözüm

Pür-güher gencînedir ṭab' -ı belagat-küsterim

İşte o gencin leâl-i şâh-vârıdır sözüm

Dürr ü gevherdir ḥaḳîḳatde ma' ânî nazmıma

Gerçi zâhirde güherden dürden ' âridir sözüm

Ḥîre-sâz-ı a' yûni ehl-i naẓar olsa n'ola

Kâḥ-ı ṭab' ın şeb-çerâğ-ı tâb-dârıdır sözüm

Göz ḳamaşdırmaz bu rûtbe şeb-çerâğ-ı tâb-dâr

Evc-i fikrin âfitâb-ı lem' a-bârıdır sözüm

Bir ' aceb üstâd-ı mâhirdir ḳalem-kâr-ı ḥayâl

Ol ḳalem-kârın zihî naḳş u niğârıdır sözüm

N'ola tanzîrinden 'âciz kalsa erbâb-ı sühân
Fenn-i i' câz-ı beyânın hürde-kârıdır sözüm
Mektebimden ders alır endîşe-sencân-ı cihân
'İlm-i nazmın h'vâce-i hikmet-şi' ârıdır sözüm
Meslegimden feyz alır hikmet-şinâsân-ı hayâl
'Aşr-ı fikrin feylesof-i hûş-yârıdır sözüm
Ehl-i ' irfân tutsa cân ile ber-â-ber var yeri
Çünkü tab' -ı şühûmun bir yâdigârıdır sözüm
Ben ne gam gitsem cihândan tâ-be-mahşer tab' ımın
' Âleme bir ber-güzâr-ı ber-çarârıdır sözüm
Başlasam bahş-i firâk-ı yârdan dem urmağa
Nây-ı kilkin nâlehâ-yı dil-şikârıdır sözüm
Şevke gelsem yâd ile gül-gönce-i ruhsârını
Gülşen-i ' âmâlimin güyâ hezârıdır sözüm
Ceyş-i ma' nâ taht ü tâc-ı tab' -ı dil seyfi-i zebân
Mülk-i nazmın pür-huşım bir şehr-yârıdır sözüm
Çok mıdır kem-nâm-ı şöhret olsa Nef' i ba' de-zîn
Nâm-dârân-ı hayâlin nâm-dârıdır sözüm
Nazm u neşr iki bölünse her birinde gūyiyâ
Haydar-ı kerrâr-ı tab' ın Zü'l-fikârıdır sözüm
Ya' ni bir kuvvetde iki rezm-gâhı şavletin
Şaf-şiken bir merd-i şâhib-ıktidârıdır sözüm
Çok mı olsa hâdi-i güm-geşte râhân-ı sühân
Evc-i tab' ın kevkeb-i pertev-nişârıdır sözüm
Yâ hayâlim cılve-gâh-ı Tûr-ı ma' nâdır benim
Yâ tecellîgâh-ı ma' nâ nûr u nârıdır sözüm
Noqtasından mağz-ı esrâr-ı hüviyyet âşikâr
Yâ ne ihsân ü ' aţâyı gerd-kârıdır sözüm

Kimde vardır mu‘ cizāt-ı nazmım inkāra mecāl

İşte bürhān-ı kavī ü istidārıdır sözüm

Belki inkār ide birkaç yāve gūy-ı rūzigār

Sözlerin çünkü bedī‘-i rūzigārıdır sözüm

Yāve gūyāne ne söz erbāb-ı ʔab‘ u dānişin

Ziver-i dest-i ʔabūl-ü i‘ tibārıdır sözüm

Reşk iderse n’ola erbāb-ı dil ü dāniş daḡi

‘ Ālemin mecmū‘ a-zībi iftiḡārıdır sözüm

Reşke yok mı ḡakları kim bir mu‘ allā mesnedi

Medḡ ile şāḡib nişāb-ı baḡtiyārıdır sözüm

Baḡtiyār olsam ‘ aceb mi medḡ-i ‘ ālī-cāḡ ile

‘ Ālemin şāḡib-şūkūḡ ü iştiḡārıdır sözüm

Kām-ı baḡşāyında Ġālib Begefendi kim anın

Feyz-i vaşfiyla ciḡānın kām-kārıdır sözüm

Kām-yāb olsam ‘ aceb mi yād-ı evşāfi ile

Ḥā’iz-i gencīne-i şevḡ u mesārıdır sözüm

Şevḡ ile āḡāz idince naḡme-i evsāfına

Muḡrib-i ʔab‘ ın nevā-yı sāz-kārıdır sözüm

Öyle bir mihr-i sipihr-i ḡaşmet ü iclāl kim

Vaşfının nisbet olunsa zerre-vārıdır sözüm

Öyle bir şāḡib-nişāb-ı ‘ ilm ü ‘ irfān u kemāl

Kim edā-yı vaşfının ‘ acz ‘ āşikārıdır sözüm

Olsa çok mı maḡmaḡ-ı enzār-ı ‘ ālem kim ānın

Mazḡar-ı lūḡf-ı nigāḡı i‘ tibārıdır sözüm

Mertebem olsa n’ola hem-pāye-i ʔarḡ-ı berīn

Çünkü mensūb-ı der-i devlet-medārıdır sözüm

Günc-i ḡikmet dāverā ‘ ālī güher dāniş-verā

Şān-ı evşāfiñda dā’im böyle cārıdır sözüm

Sen o yektâ-yı zamânsın kim nazîr olmaz sana

Zât-ı Hâk birdir riyâ ü şekden ârîdir sözüm

‘Âcizim haqqıyle tavşîfînde ammâ neyleyim

Tab‘ımın gūyende-i bî-ihtiyârdır sözüm

Mihr-i vaşfin gönlüme ol rütbe virdi ibtihâc

Sînemin gūyâ nişân-ı iftihârdır sözüm

Böyle bin sözle denilmez vaşfinın binde biri

Çâresiz pūyân-ı saht-ı ihtîşârdır sözüm

Söz tamâm oldı du‘âya başla Sa‘dî ba‘de’zin

Rūy-ı der-gâh-ı cenâb-ı rabbe bârîdir sözüm

İrtikâ-yı fer ü şân ü devlet ü iclâlinin

Lütf-ı Hâk’dan şıdk ile ümmid-vâridır sözüm

Müstedâm olsun cihânda bâ-kemâl-i ihtîşâm

Tâ ki evşâfiyla kevnin pây-dâridır sözüm

KAŞİDE

43.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Bahâr oldı zemîn sîr-âb-ı feyz-i ebr-i nîsândır

O feyz ile çemen revnak-nümâ-yı haţt-ı hûbândır

Açıldı gonçe-âsâ bâb-ı feyz-i mekteb-i gülşen

Gülûn her naqş-ı bergi bülbüle bir ders-i efgândır

Yine faşl-ı varağdır vird-i virde başladı bülbül

Ki te’sîr-i dem ile gonçe-ver çâk-i giribândır

Yine çıkdı şabâ behre teneffüs geşt-i gül-zâr

Yine her sūy-ı gülşen hâk-dâne ‘anber-efşândır

Yine şâhenşeh-i nev-rûz otâğın kurdı şahrâya

Şufûf-ı leşker-i ezhâr-ı her sūdan nümâyândır

Yine şah-ı gülşen benzedi meydân-ı heycâya
Ki ânda lâleler sürhayn ‘alemlî nîze-dârândır
O demlerdir bu dem kim pîr ü bernâ cuy-bâr-âsâ
Akın akın temâşâ-yı gülistâna şitâbândır
N’ola bâğ-ı behîştî añdırırsa sâha-i gülşen
İçinde zümre-i hûbân anın hûr ile gılmândır
Güzeller çıksa seyrâna bu faşl-ı gülde ahrâdır
Ele rind alsa peymâne bu devr-i mülde şâyândır
Zamân ya‘nî zaman-ı ‘ayş u nûş u şevk u şadîdir
Devir devr-i kadehdir dem dem-i seyr-i gülistândır
Gülistân bezm-i mey her şâh-ı gül bir şûh-ı müldür kef
O bezme çeng ü ney feryâd ü ah-ı ‘andelîbândır
Gel ey sâkî demidir ‘azm-i gül-zâr idelim biz de
Gönül çokdanberi maḥbûs-ı zindân-ı zemistândır
Getir bir cām-ı gül-fām-ı şafâ-baḥş eyle ḥâtır-yâb
Temelden dâr-ı dil zîrâ ḥarâb-âbâd-ı vîrândır
Getir sâkî getir bir sāğar-ı leb-rîzi lûṭf eyle
Ki vaż‘-ı nâ-be-câ-yı dehr ile fikrim perîşandır
Getir bir bâde kim ḥâşıl ola cem‘ iyyet-i ḥâtır
Emel âğâz-ı medḥ-i dâveri zî-şân-ı devrândır
Ne dâver ser-firâz-ı zümre-i ehl-i dil ü dâniş
Ne dâver zîver-i ser-levḥa-i erbâb-ı ‘irfândır
Penâh-dâd-ı ḥ’âhân merci‘-i erbâb-ı ḥall ü ‘aḳd
Medâr-ı faḥr-i devlet âb-ı rûy-ı cem‘-i erkândır
Selîmü’l-‘aḳl bî-hem-tâ kerîmü’ṭ-ṭab‘ı bâlâ vefâ
Melîḥu’l-veche bezm-ârâ re’îsü’l-şadrı dîvândır
Cenâb-ı Ḥazret-i Mîr-i Münîr re’y-i vü e’t-tedbîr
Każâyâ-yı emirde mü-şikâf-ı ehl-i im‘ândır

Aristo re'y-i vü tedbîr-i hükm perdâzına mâ'il
Felâhun akl ü isti' dâdına meftûn ü hayrândır
Ziyâ-yı neyyir-i re'y-i münîr-i kişver-ârâdır
Fürûğ-ı fer ü bahtı şem' -i bezm-ârâ-yı şâhândır
Kerâmet her taşavvur itdigi şeyde hüveydâdır
İşâbet her sözünde her kıyâsında nümâyândır
Hulûş-ı kalbe mâlikdir tarîk-ı hayra sâlikdir
Her emrinde anınçün mazhar-ı tevfiğ-i sübhândır
Zamîr-i rüşeni âyîne-i ilhâm-ı kıudsîdir
Ana her mef' alâtın keşf ü halli emr-i âsândır
Hüner-perver ki idrâk-i kemâlinde hîred ' âciz
Zekâ-küster ki fehmi hâric-i tahmîn-i ezhândır
Sühan-gûdur ki nuṭṭ-ı nazm-ı dîvân-ı belâğatdır
Melek-hûdur ki hulk-ı hüsn-i dil-ârâm-ı devrândır
Felek câh-ı bülend aḥter-gehi ṭâḳ ḳaşrının dâ'im
Çerâğ-ı mâh-ı tâbân şeb-çerâğ-ı mihr-i raḥşândır
Zihî ḳaşr-ı dil-ârâ-yı mu' allâ saḳf ü nev-bünyân
Ki hüsnî tarḥına mi' mâr-ı kudret âferîn-h'vândır
N'ola teşbîh idersem kıble-i erbâb-ı hâcâta
Der-i ' âlem-penâhî kim maṭâf-ı tâc-dârândır
Kemer-beste gulâm-ı der-gehi İskender ü Dârâ
Kemîne çâker-i ferman-beri Cemşîd ü Hâḳân'dır
Yüzün der-gâhına her kim sürerse dideler rüşen
Ġubâr-ı âsitân-ı devlet-i kuḥl-i Şafâ-hândır
Ne lâyıḳdır ki kuḥl-i İsfahânî oluna ta' bîr
O bir sermâye-i feyz-i hayât ü cevher-i cândır
Dil-âgâhâ ma' ârif-perverâ dâniş-verâ şâhâ
Sana bu hüsn-i aḥlâḳ u şiyem kim lütf-ı Yezdân'dır

N'ola kâl ü kalem izhâr-ı 'acַz eylerse vaşfinda
Ne taķrîri ne taķrîri anın maķdûru imkândır
Kalır mıydı eger mümkün olaydı çâkerin 'âciz
Ki fart-ı iktidâr-ı tab' ile meşhûr-ı devrândır
Ne çâker şâ'ir-i şöhret-şi'âr-ı âlem-i eş'âr
Ki dîvân-ı sühanda böyle şâhib nâm ü 'unvândır
Belîğ-i nûkte-perdâzân-ı ser-fîrâz sühan-sencân
Şehir-i şâ'irân şânî-i Sa' dî-i gülîstândır
Tutar ehl-i sühan redd ü kabûlüm hüccet ü fetvâ
Sözüm baķş-i nazımda muķtedâ-yı nûkte-sencândır
Ben öyle şâ'irim ki Kahramân-ı tab' u endişem
Çıķarsa baķş ile meydâna Rüstem'ler girîzândır
Ben öyle şâ'ir-i deryâ derûn-ı rûzigârım kim
Eger cûş u hurûş eylerse tab'ım baķr-i 'ummândır
Hayâlim cîlve-gâh-î şâhid-i ra' nâ-yı ma' nâdır
Maķâlîm nev-'arûs-ı cümle pîrâ-yı şebîstândır
Görûlmüş mi bu rûtbe nazm-ı rengîni hayât-efrâz
Midâd-ı hâme-i şî'rim meger kim âb-ı hayvândır
Kaşîde söylemekde şîve-i endîşe-i tab'ım
İki mu'ciz-beyân Bâķî ile Nef'î'ye aķrândır
Olursa ruķşatın bir de ğazel tarķ eyleyim zîrâ
O vâdîde daķi şânî-i Nâbî-i sühandândır
Ne dem ol ğonce-fem ğülse açılsa verd-i ğandândır
Ēehî refîâre Ēelse nâz ile serv-i Ēîrâmândır
DudaĒa keyfini şor şadra şâfî bir cevâb âl kim
Devâ-yı hoķķa-i la'li o şûĒun derde dermândır
Degil menķûş olan sînemde zaķm-ı Ēamze-i dil-dâr
Tîrâz-ı dil-pezîr-i sözün ser-tîz-i müĒĒândır

Hayāl-i ‘anber-i hālî tüter dîdemde dūd-āsā
Yanar nār-ı firāk ile derūnum çün buḥurdandır
Şafâdır gerçi dîdâr-ı cemāl-i yâri ey Sa‘dî
Belâ ‘uşşâk-zâre ḥançer-i ebrû-yı bürrandır
Kaşîdem gülşen-i maẓmûn u ma‘nâdır benim gūyâ
İçinde bu ğazel tâze açılmış verd-i ḥandandır
Yeter ey dil tefâḥur ‘acziñi ikrâr it zîrâ
Şi‘âr-ı ehl-i ‘irfân i‘tirâf -ı ‘aciz ü noḳşandır
Merâm işbât-ı kudretse ne ḥâcet böyle du‘âya
Maḳâlin iktidar-ı ṭab‘ mîna aḳvâ-yı burhandır
Tamâm oldu süḥan ey ḥâme âġâz-ı du‘â kıl kim
Bu şûret iḳtiẓâ-yı resm ü âyîne şenâ-ḥvândır
Budur maḳşûd olan der-gâh-ı feyz-i ḥaḳîḳiden
Ki feyz-i rahmeti revnaḳ ḳazâ-yı bâġ u büstândır
Açılsın ġonce-i âmâli olsun her dem-i nev-rûz
Bahâr-ı ġülsitân tâ her sene böyle nümâyândır

Ḳıṭ‘a-i Der-Sitâyiş Münîr Beg Efendi Nâzır-ı Umûr-i Mâliyye

44.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Bârekallah ey ferîd-i rûzigâr
Rûzigâr eyler seninle iftiḥâr
Sensin ol mihr-i münîr-i evc-i şân
Nûr-ı iclâlinle ‘âlem-tâb-dâr
Sensin ol sermâye-i bâzâr-ı şevḳ
Ehl-i ġam sâyeñde şimdi pür-mesâr
Naḳd ü vâḳti devlet ü devrânsın
Buldı zâtınla ḥazîne i‘tibâr

Şem‘i bezm-ārā-yı cāndır soĥbetin
Ehl-i ‘irfān cān atar pervāne-vār
Tal‘atın erbāb-ı hıcre şubĥ-ı ‘id
Gül yüzün ‘uşşāka nev-rūz-ı bahār
Söyleten te’şir-i şevķindir beni
Yoksa bende nazma yokdı iķtidār
Vaşfın ol rütbe virir şab‘a neşāt
Kim anı virmez şarāb-ı ĥoş-güvār
Yok nazirın varsa kendindir yine
Bir yaratmış zātını perverd-gār
Şuş ki Sa‘dī irdi encāma süĥan
Şıdķla eyle du‘āya ibtidār
Ĥāndān ile kılub mesrūr u şād
Mesnedinde eylesün Ĥaķ ber-ķarār

Birāderine Vilādet Tārīķi

45.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ĥamdülillah bu mübārek rüzede
Şāmil-i ĥāl oldu eltāf-ı kerīm
Feyz-i fażl-ı dāveriden ķadd-keşid
Gülşen-i āmāde serv-i müstaķim
Ya‘ni bir ferzendi mes‘ūde’l-ķadem
Eyledi a‘ķā ĥüdāvend-i kerīm
Māh-ı şüret mihr-i řal‘at nīk-ķū
‘Ömrin efzūn ide ĥallāķ-ı ‘alīm
Kilk-i Sa‘dī yazdı bir tārīķ-i tām
Devĥā-i bāġ-ı cihān Aĥmed Fehīm

1273

1348

Tārīḥ-i Ḥitān

46.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Nāmdāşı fahr-i 'ālem fāzıl-ı āşaf şiyem

Zātıdır mülhem sürüşidir hışāl ü sîreti

Ma' den-i cūd u seḥā gencîne-i luṭf u 'aṭā

Münteşir oldu ser-ā-pā dehre şıyt ü şöhreti

Öyle bir 'ālî-himem kim naḳd-i cūd-ı Ḥātem'in

Qalmadı bir pul kadar 'aşrında ḳadr ü ḳıymeti

Öyle bir ḥurşîd-i evc-i 'izzet ü iclālî kim

Şeş-cihātı 'ālemi tutdı fūrūğ-ı devleti

Gelmemiştir 'āleme böyle vezir-i bî-'adîl

İtmemiştir dehre peydā böyle 'ālî-himmeti

Eyledi sünnet maḥādîm-i ma'ālî tev'emen

İsr-i pāk-i Muştafā'ya iḳtifādır niyyeti

Sāyesinde buldı devlet nice eṭfāl-i gedā

Hiçbirinin yokdı icrāyı ḥitāne ḳudreti

Çünki taṭyîb eyledi bunca ḳulüb-ı ümmeti

Şübhesiz meşkürdur ol dāverin bu ḥidmeti

Haftalarca eyledi icrā-yı sūr-ı pür-sürür

İtmedi kimse temāşā böyle bir cem' iyyeti

Öyle cem' iyyet ki oldu yeryüzünde 'îd-i nev

Zühre raḳs itdi sipihrin rāst oldu ḳāmeti

Öyle cem' iyyet ki 'ālem oldu pür-şevḳ u ṭarab

Zevḳle ḥalḳa unuttırdı ğumūm u miḥneti

Olsun emşāliyle zātı kām-yāb-ı inbisāt
Bulsun ‘ālem sāyesinde nî‘ meti bî-minneti
Gülşen-i ikbāl-i ‘ömrîn eyleyüb ma‘ mūr-ı Hāk
Hem maḥādîmin kıla ol gülsitânın zîneti
Eyleyüb ithāf iki târîḥ-i cevher-dâr ile
Fâzıl-ı devrâne Sa‘ dî ile var tehniyyeti
Sūr-ı şādıyla cihāna eyledi baḥş-ı sürūr
Muştafâ Pâşâ’yı ekrem itdi icrâ sünneti
1285 1285

47.

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Dirîḡ-i māder-i Mîr-i Ra’ûf ü Mîr-i Münîr
Cihānı terk ile ḥuldiyyete itdi ḥurām
İkinci Rābî‘ a idi şalāḥ u taḳvāda
İsimde Ḥazret-i Faḥru’n-nisā’ ile hem-nām
İdince kendi ṭarab-gāh-ı cennete āhenk
Ġam-ı firāk ile aḥlāfı qaldı pür-ālām
Niyāzımız bu ki yattıkca yerde merḥūme
Ola hemîşe maḥādîmi ‘āfiyetle be-kām
Du‘ āya iki elim qaldırub didim târîḥ
Ḥadice bezm-i şafā-yı cinānı kıla maḳām
1292 – 2 = 1290

48.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

‘Umde’-i ehl-i vefā Būbekr Efendi’nin dirîḡ
Eyledi necl-i necîbi cennetü’l-‘Adn’e ḥurām

Ya' ni İsmā' il Hakkı kim henüz ma' şüm iken
Gitmeyi gördi hayırlı çünki çarh itmez devām
Anlayınca bir şafâyı bin cefâ ta' kîb ider
Cenneti dünyāya tercih eyledi bâ-şevk-i tām
Pister-i hāk içre yatdıķca o ferzend-i hasîb
Vālideyni ola yā Rab ' âfiyetle müstedām
Fevtine târih ararken kuş gibi uçdı dîv
Murğ-ı bāl açdı didim sonra hesâb itdim tamām
1291

49.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Şad hezār efsûsı kim bedr-i münîr itdi ufûl
Şeb degildir giydi ' âlem ye's ile şevb-i siyâh
Ya' ni daht-ı nâzenîni Hâzret-i Mîr-i Münîr
Hacle-gâh-ı cennet-i a' lâyı kıldı cilve-gâh
Hâke düşdi nâ-şüküfte gonce-veş ol gül-beden
Nice itmez aşdıķası bülbül-âsâ âh u vâh
Vālidî olsun mu' ammer kendisi olduķca tâ
Cennet içre mazhar-ı enva' -ı elţâf-ı ilâh
Derd-i hasretle okur gülşende târihin hezâr
Gül gibi handân idi rûy-ı Nesîm'e şoldı âh
1291 ?

50.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün
Dirîgâ duhter-i zîbâsı İbrâhîm Pâşâ'nın
Dem-i nev-rûz irince kıldı ' azm-i gülşen-i me'vâ

Zihî serv-i sehî-kâmet ki gül-zâr-ı cinân içre
Şalındıkca nihâl-i kıddine meftûn olur tûbâ
Henüz nâ-şükûfte gonce iken düşdi hâk üzre
Fiğânda kaldı hayfâ aşdıkâsı ‘ andelîb-âsâ
Murâda irmeden çâk-i girîbân-ı hayât itdi
Ana iksâ ide bârî şiyâb-ı sündüs-i hadrâ
Şaçıvırdım gözümden cevher-i eşkim didim târîh
Züleyhâ hulde oldu nev-‘ arûs hacle-geh-i pîrâ

1292

51.

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

Hayfâ ‘ Ömer Beg zevcesi ‘ uqbâ kıldı irtihâl
Bir derde dūçâr oldu kim kâr itmedi rey-i tabîb
Gonce lisân-ı hâl ile târîh-i menkûṭun didi
Bâğın bıraktı ‘ âlemin uçdı cinâna ‘ andelîb

1292

52.

Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün

Yeni şehrin en eski hânedânından Şefîk Beg kim
Faķır u bî-nevâya ni‘ meti mebzûl idi her-gâh
Yöneldi râh-ı Hâķķ’a gūş idince irci‘ î emrin
Kader ahkâmına mü ’min idi esrârına âgâh
Dirîgâ ol melek-hû zevce kim kaldı tek ü tenhâ
Sezâdır saçların yolsa cihânı kılsa mâtem-gâh
Ana dârü’l-ķarâr oldıkca ķasr-ı cennetü’l-me ’vâ
Buna şabr-ı cemîl ecr-i cezîl ihsân ide Allâh

N'ola ĩrāş-ı ĥüzn eylerse Sa' dī nās tārīĥī
Ecel aldı elinden zevcenin dostu Şefiķ'in vāh
1297 – 3 = 1294

53.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Yeni ez-muĥlişāne dostāne Āl-i Ĥaydār bñd
Hem ān mey keşdi ĥasreti müyesser vaşl-ı cānān şod
Temāşāyı diger dādān güle gülgeşti ĩrānrā
Ki zātın gūyiyā yek bñlbñl-i gūyāyı ĩrān şod
Çñ enfās-ı ĥayāt-ı müste'ārı o resid encām
Der ān bir lāne-i ķaşr-ı cinān çñn murġ-ı per ān şod
Biĥāk-ı meşhed-i pāk-i Ĥüseyn 'afv ü günāhınken
Ĥudāyā luţf-ı iĥsān et yem-i bñ-kı' r u pāyān şod
Vefāteş çñn şinidim güftmüş aynı cevherin tārīĥ
Revān-ı pāk-i elĥāc Muştafā mevşñl-i rıdñvān şod
1295

54.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Dirīgā Ĥazret-i Mĩr-i Münĩr oldu yine dil-ĥñn
Felek aldı elinden duĥter-i nāzendesin şad āh
Bu ĥāle şabr ider mi bir peder kim ķala bñ-evlād
Sezā toġrusı ķan aġlar ķeker daġlar ise her-gāh
Pey-ā-pey muĥtezen ķurtulurduķ biz daĥı bāri
Yıķılsa büsbñtñn ma' dñm olsaydı şñ mihnet-gāh
Ĥırām itdikce bāġ-ı cennet iķre ol nihāl-i nāz
Buna şabr-ı cemil ecr-i cezil iĥsān ide ilāh

Akıtdım gözlerimden cevher-i eşkim didim târîh

Şabîha Hânım'ın şoldırdı ruhsârın ecel eyvâh

1295

55.

Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

Sa' diyâ irtihâl idüp pederim

Eyledi pür-keder beni nâ-gâh

Dilerim ki şefâ' atiyle Nebi

Cennetiyle be-kâm ide Allâh

Ağlaya ağlaya didim târîh

Göçdi füc'e ile ' Alî Ağa âh

1296

56.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Şâh-ı İskender eşer ' Abdülhamîd yümm-i himem

Emr iderse baħr olur bir berde deryâ rû-nümâ

Vezne gelmez himmetî taħmîne şıgmaz kudreti

İşte İzmir gümrügi burhân-ı baħş-i müdde' â

Sa' diyâ yüzde sekizle eyle târîhin hesâb

Tarh idildi gümrüğe resm-i behîn üzre binâ

1200 + 96 = 1296

57.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Halîl'e viridi Hâk incü gibi bir duħter-i zîbâ

Sevindi ol kadar kim şanki bir genc-i güher buldı

Sevinmek kadrini bilmek gerekdir hem daħi duħter

O da zîrâ muħibbe şâdık u müşfik peder oldu

Didim Sa‘ dī bu tārīḥ-i güherle dīdeler rūşen
Toğunca Fāṭıma meh gibi ‘ âlem nūr u fer buldı

1297

58.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Dirīgā duḡter-i zībāsı İsmā‘ il Pāşā’nın
Cihānı terk ile bāğ-ı cinānı kıldı seyrān-gāh

Bu bir emr-i muḡarrerdir gelen dehre gider elbet
Ki her şey bī-beḡā ‘ âlemde illā Ḥazret-i Allāh

Ḥüseyn’in ‘ aşkına Ḥaydar elinden nūş idüb Kevşer
Olub hem bezm-i ḡaşş-ı Fāṭıma zevḡ eyleye her-gāh

İde Ḥaḡ ḡānedān-ı ḡalkına şabr-ı cemīl iḡsān
Ki zātı eyledikce pister-i ḡākī nişimen-gāh

Yazılsın gözyaşıyla taşına bu cevherin tārīḥ
Şefīḡa Ḥānım’ın şoldı yüzinin rengi şad eyvāh

1297

59.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Alub ḡayfā elinden duḡter-i meh-peykerin
Girye-nāk oldı peder ḡaldı elimde vālide

Cevher-i eşkimle yazdım Sa‘ diyā tārīḡini
Fāṭıma bā-emr-i Rab ḡuld içre ola ḡālilde

1297

60.

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Beşāret eyledi üçler gelüb bu tārīḡi
Tevellüd itdi Muḡammed Fehīm Efendi bu yıl

1295 + 3 = 1298

61.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Hayf kim Mîr-i Münîr ' uqbāya rihlet eyleyüb
Firkatî ile kulüb-ı aşdîkâsın yakdı pek

' Âlem-i fânîye meyl itme eger ' âkil isen
Noқта-i hubb-ı sevā-yı levh-i dilden eyle Hâk

Bir misâfirhânedir kimi konar kimi göçer
Biz ki ebnā-yı sebîliz yola hâzırlık gerek

Fahr-i ' âlemden şefā' atdır ricā merhûm için
' Afv ü cürm ü mağfiretdir Hâk Te' ālā' dan dilek

Murg-ı rûhı bāl açınca söyledim târîhini
Lâne-i kevnî koyub uçdı Münîr uçmağa dek

Menkût 1298

62.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Hâzret-i Mîr-i Münîr' in duhter-i meh-peykeri
Terk-i mehd-i dehr ile âgûş-ı hûra atdı cân

Evc-i ālâyışde pervâz itmeden murg-ı dilî
Tā' ir-i rûhî uçub tutdı İrem' de aşiyân

Anladı kim neş' e-i hāmî humâr encâmıdır
Çekdi el bezm-i cihândan oldu sâķî-i cinân

Mîve düşdüyse yire olsun dırahtı pâyidâr
Ber-ķarâr oldukça bih-i devha-i bāğ-ı cihân

Cevher-i eşkimle yazdım Sa' diyā târîhini
Kuş gibi uçdı Hâdîce kıldı Firdevs' i mekân

1298

63.

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Yazık degil mi ki Şākir Beg'in halīlesine
Ecel irişdi muvāfık düşüb kazāya kader
Hayıf hayıf ki iderken cenīnini ıskāt
Fedā-yı cān ile itdi cihandan 'azm ü sefer
Kuşurı yok degil 'afv eylesün Hudā-yı gafūr
Çocuk düşürmeden itsin hāzer hāzer māder
Hudā'nın 'afvına tebşīr ile didim tārīh
Cemīle eyledi bāğ-ı cinānı hūsn-i maķar
1298

64.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Vezīr oldı cenāb-ı nāzır-ı mālīyye kim zātı
Bu ihsān-ı şehenşāhāneye şāyān idi haķķā
Şehenşāh-ı kadir kudret kadir-dān ü ehil-perver
Kerem-ver Hāzret-i 'Abdülhamīd'i ma' delet-pīrā
Kalırs mı ehl-i istihķākı maķrūm iltifātından
Nazardan devr olur mı asdikā-yı devleti hāşā
Ne tevcīh-i vecīhi pādişāhīdir haķīķatde
İki vech üzre ma' nā-yı hakīmāne ider imā
Biri zāhirde a' lā eylemekdir şān-ı pāşāyı
Biri ma' nīde teşvīķ itmedir emşālini ammā
Hemān baķş eyleyüb zāt-ı hümāyūnun bize Sa' dī
Umūrunda muvaffaķ eylesün hem bendesin Mevlā
Mücevher kilik ile yazsın yazan tārīhe elķābın
Ehaķķ idi vezāret aldı devletlū Münīr Pāşā

1299

65.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Yümn ile ifā kılındı sünnet-i şehzādegān
‘Ömr ü iqbālī şeh-i dīn-perverin olsun mezīd

Sen de tebsīr ile Sa' dī bī-bedel tārīh ile
Eyledi icrā-yı sünnet şāhımız ‘ Abdülhamīd

1300

66.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Yedilere bi'l-istimdād yazdım Sa' diyā tārīh
‘ Alī Haydār Efendi virdi zīnet mihr-i iclāle

1300 – 7 = 1293

67.

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Olunca maẓhar-ı luṭf-ı şehenşehir-i devrān
Cihān-ı şānda Sa' dī be-kām kaldık biz

Medār-ı faḥr olur elbet bu bī-bahā tārīh
Üçünci rütbe mecīdī nişānı aldık biz

1302 – 2 = 1300

68.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Geçince tatlı cānından didim mu' cemle tārīhin
Şekercizāde vā ḥayfā şeker derdinden oldu fevt

1300

69.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

İde Pāşā-yı Mūnīr’i ‘ aşrın
‘ Ömr ü iqbālını dā’im Mevlā

Hātıra geldi bu yektā tārīḥ
Ḥayr ola sāl-i Mūnīr-i vūkelā

1301

70.

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Cenāb-ı Nāzır-ı Mālīyye kim olur şāmil
‘ Avātıfı gerek a‘ lā gerekse ednāya

Meh-i mūnīr-i zamān dāver-i zemīn temkīn
Medār-ı faḥr olur evşāfı zīr u bālāya

Vezīr-i ‘ ukde-güşā-yı ğavāmız-ı her fen
Sezā fazīleti teşbīh olunsa deryāya

Bu sālī menşe-i feyz-i cedīd ide feyyāz
Cenāb-ı ḥazret-i pāşāyı mesned-ārāya

İrüb şabāḥ-ı sürūr ü şafāya bi’l-iqbāl
Vire güneş gibi revnāk makam-ı ‘ ulyāya

Zamānı eyleye Sa‘ dī neşāt ile güzerān
Niyāzımız budur ancak Cenāb-ı Mevlā’ya

Tevārüd itdi birinci ḥesābda tārīḥ
Bu sāl ola müteyemmen Mūnīr Pāşā’ya

1300 + 1 = 1301

71.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Güneş-āsā toğunca beyt-i ātī didiler Sa‘ dī
Bu tārīḥ-i güher-rīz-i müşa‘ şa‘ ile şān aldı

Cenāb-ı Nāzır-ı Mālīyye-i devlet Mūnır Pāşā

Nişān-ı sīne-ārā-yı muraşşā' ile şān aldı

1301

72.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Semiyy-i Hāzret-i şīr-i Hudā şeyh-i dil-āgāhın

Zihī necī-i bülendi toğdı dehre zīb-i nev-güldi

Oğunsun cevherin tārīhim olsun dīdeler rūşen

Bedī' uddīn Efendi toğdı dehre zīb-i nev-güldi

1301

73.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Duğter-i cennet-mekān Sultān Hān ' Abdūlmecīd

İrci' i emri ile āheng-i ' uq̄bā eyledi

Yevm-i işneyn indirildi qābre tārīhin didim

Fāṭıma Sultān serā-yı huldī me'vā eyledi

1303 – 2 = 1301

74.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Zevcesi qā'im-maḳām-ı ' Askerī Şādık Beg'in

Loğsa iken şerbet-i mevt içdi göçdi vāh vāh

Dār-ı dünyādan gidince söyledim tārīh-i tām

Fāṭıma Hānım ide dār-ı Na' im'i cilve-gāh

1301

75.

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Ferîd-i ‘aşr-ı mekârim Münîr Pâşâ’ya
Kerîme eyledi ikrâm-ı vâhibü’l-âmâl
Yegâne yazdı kalem Sa‘diyâ bu târihi
Hadîce zîver-i geh-vâre oldı bi’l-ikbâl

1301

76.

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Nâmdâş-ı Hâzret-i Ya‘kûb ‘Âsım Molla kim
‘İlm ü fazlıyla şudûr-i Rûm’a idi pîşvâ
İrci‘î emri şudûr itdikde haqqında anın
Çâre ne el-hükmi lillâh eyledi ‘azm-i beķâ
Kân-ı ‘irfân idi kaldı cüşsesi tahte’s-serâ
Cevher-i ferd idi kıldı rûh-i eflâk-ı ‘urûc
Şâ‘ir-i şîrîn-edâ ‘allâme-i yektâ idi
Emr-i istiftâde aqvâli idi müftî behâ
Bundan aķdem Kuşadalı’dan inâbe eylemiş
Şubh u şâm evrâdı idi zıkr-i tesbîh-i Hudâ
‘Afv idüb ‘isyânını ol sâlik-i rûşen dilin
Nûr-ı tevḥîd ile kabrin eyle yâ Rab pür-ziyâ
Fevtini a‘lâmen inşâd eyledim târiḥ-i tām
Didi ‘Âşım Mollayâ Haķ kıldı terk-i mâ-sivâ

1301

77.

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Bekr Efendi’nin ‘afife mu‘tîķa cârîyyesi
El kavuşdırdı huzûr-u Haķķ’a gitdi vaķt-i şayf

İki çeşmimden döküb yaşımdı didim tārīhini
Keskī Kālfā kesb-i şihhāt kılmadı genç öldi hayf

1303 – 2 = 1301

78.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Oğudum rûhuna bir fātīha yazdım tārīh
İçdi cām-ı ecel Edhem Ağā göçdi hayfā

1300 + 1 = 1301

79.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Üstürzāde İbrāhim Edhem Ağā kim 'ömrini
Güşe-i zevk-i tecerrüdde geçirmiş dā'imā
Anlamış bir pīre-zendir bakmamış dünyāya hiç
Hacle-gāh-ı izdivāca itmemiş 'ömründe pā
Hoş dil ü hoş şöhet ü hoş tavr u hoş güftār idi
Pek hafifü'l-rûh idi herkes severdi bī-riyā

Pīr idi seksen yaşında līk ṭab' an nev-civān
Baş kodı merd-āne kıldı 'azm-i meydān-ı bekā

Āhīr 'ömründe beri dervīş-i dil-rīş oldu kim
Zahm-ı nāsūr ile itdi terk-i cān u mā-sivā

Seyyi'ātın 'afv ile dūzahdan āzād ide Hāk
Tā ola ebkār-ı hūr ile cinānda pūr-şafā

Ben de dervīşāne yazdım cevherīn tārīhini
Kıldı 'azm-i dār-ı 'uqbā pīr iken Edhem Ağā

1301

80.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Cenāb-ı Nāzır-ı Mālīyye Pāşā'yı kerem-kārın
Kılub efzūn 'Ömer'in zātın itsün hayra bādī Hāk
Maḳām-ı tehniyetde söyledim Sa' dī güher tārīḥ
Münir Pāşā'ya ide şāl-i ḥāl-i vaḳt-i şādī Hāk

1302

81.

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

Tārīḥi de tevcīhi gibi bī-bedel oldu
Mektübçu hemān şadra Muḥammed ' Ali Beg'dir

1304 – 2 = 1302

82.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Sezādır naşbına Sa' dī dü-bālā söyledim tārīḥ
Sezā kim Dāḥiliyye Nāzırı oldu Münir Pāşā

1302

1302

83.

Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

Yapdırdı ceddi Ḥazret-i Orḥān nāmına
Bu ma' bed-i şerīfi cenāb-ı şeh-i zamān
Sa' dī ḳulı daḥi didi tārīḥ-i tāmını
Nūrānī oldu cāmi' -i ' Abdülḥamīd Ḥān

1302

84.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Diyānet-pişe Ḥān ' Abdülḥamīd-i şāni-i Ġāzi
Ki aḥlāḳ-ı ḥamīde cāmi' idir ol şeh-i yektā

Hudāvend-i Hudā sāye vekīl-i hāşş-ı peygamber

Ülû'l-emr ü emīru'l-mü'min ü şāh-ı melek-ārā

Ebū Bekr i' tikkād u Hāzret-i Fārūķ 'adl ü dād

Şeh-i ' Osmān şiyem şāh-ı velāyet Murtażā taqvā

Zihī sultān-ı hayr-endiş-i dīn-perver ki devrinde

Nice nice müberrāt-ı celīle olmada ihyā

Biri de işte ez-cümle bu bālā tāk ma'bed kim

Yapıldı sāyesinde oldu reşk-i günbed-i hađrā

Hudā tahtında dā'im eylesün zāt-ı hümāyūnun

Hemān oldıkça bākī cāmi-i ne kubbe-i dünyā

Sezā tārīh-i tāmım hak idilsin bābına Sa'dī

Bu ra'nā cāmi' i kıldı imāmu'l-müslimīn inşā

1302

85.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Gelince dehre Sa'dī müjde-güne söyledim tārīh

Beşer sınıfında oldu Māh-simā bir melek peydā

1298 + 4 = 1302

86.

Fā'ilātün Mefā'ilün Fa'lün

Zırhlı indirdi şāh-ı yemm-i ihsān

Ki Hamīdiyye nāmına dindi

Yazdı tārīh-i tāmını Sa'dī

Yümnle zırhlı firķateyn indi

1302

87.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bir kıızı oldu cenāb-ı hüsni-i şāhib-dilin
Eylesin ‘ömrin füzün-ter zāt-ı pāk-ı lā-yezāl
Silk-i nazma çekdi Sa‘dī cevherin tārīhini
Haḡ ide mes‘ūd muḡaddem Fāṭimā toḡdı bu sāl

1302

88.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Neferden tā ḡumandāna ḡadar emr-i bināsında
Çalışdı bi’l-fi‘il efrād-ı leşker ḡılmadı imsāk

Ḥitāmında çıkub binbāşı tārīhin didi Sa‘dī
Yapıldı ḡışlası oldu geriden hem-ser-i eflāk

1304 – 2 = 1302

89.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ḥazret-i ‘Abdülḡamīd dād-ger kim zātıdır
Şāh-ı ‘asker-perver İskender-eşer Dārā-tuvān

Devr-i āşār-ı teraḡḡīdir zamān-ı şevketi
Her cihetden bin eşer olmaḡda meşhūd ü ‘ıyān

Ḳandiye şehrinde ez-cümle bu vālā ḡışlayı
Yapdırınca oldu efrād-ı ‘asākir şād-mān

Haḡ serir-i şevketinde dā‘im itsin zātını
Ḳā‘im oldıḡca binā-yı bī-sütün tarḡ-ı cihān

Sen de yaz şükrāna Sa‘dī cevherin tārīhini
Cündine nev-ḡışla yapdırdı şehensāh-ı zamān

1302

90.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ferîk olduĸda İbrâhîm Pâşâ-yı sünen-mu‘ tād
Mübârek olsun irsâl itdi rîş-i nûr-ı peymâyı
Gören târîh-i tāmım Sa‘ diyâ tenvîr-i ‘ ayn eyler
Münevver kıldı lihye rûy-ı İbrâhîm Pâşâ’yı

1302

91.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

‘ Âlem-i fânîden el çekdi didim târîhini
Nâyzen Aĸmed Dede tekmîl-i enfâs itdi âh

1302

92.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Şâhib-i irşâd-ı şeyh-i ‘ ârif ü âgâh kim
İrci‘ -î emrin alınca eyledi terk-i cihân
Fevtine yazdı qalem ilhâm ile târîh-i tām
‘ Ârif-i billâh kıldı cennetü’l -‘ Adn’i mekân

Defn içün geldi cemâ‘ at söyledim târîhini
Dâr-ı dünyâdan çekildi gitdi Qantarcı Emîn

1302

93.

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

Dirîgâ al yanaklı Muştafâ Pâşâ’yı meşhûrun
Esüb bād-ı ecel şoldı yüzi berg-i hazân-âsâ
Zarûri sığmayınca vezne “ad” sız söyledim târîh
Yire elma gibi düşdi hayıf kim Al Yanak Pâşâ

1307 – 5 = 1302

94.

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Sa' dī didim kudūmine tārīḡ-i cevherīn
Bayrāmı kıldı Şā'ime tođdıķda vālideyn

1302

95.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ḥarf-i menķūṭ ile yazdım Sa' diyā tārīḡini
Vālideynī ķalbi memnūn oldı tođdı Şā'ime

1302

96.

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Hem-nām-ı sıbt-ı şāh-ı rüsül şeyḡ-i pāk-ı dil
Göçdi irince gūşuna fermān-ı zū'l-Celāl
Tārīḡini çıkub didi aķṭāb-ı erba' a
Kıldı Ḥüseyn Efendi muḡarremde intikāl

1306 – 4 = 1302

97.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Kem nazardan ide maḡfūz Ḥudā
Tođdı maḡdūmı Rızā Yūsuf Beg
Tām tārīḡini yazdı Sa' dī
Virdi ekvāna ziyā Yūsuf Beg

1302

98.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Gice deryāda olanlar Şeyhî'nin
Fülk-i cismi oldu mevc-i maḥva ğark
Mağfîret-ḥ^vāh idi tārîḥin didim
Nā-gehān Veysi oldu baḥr ʿafva ğark

1302

99.

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

Nām-ı peymā-yı nebî Nāsib Efendi ḥayfā
Altı gün ḥasta yatub oldu cihāndan ğāʿib

Bî-bedel yazdı kalem fevtine bu tārîḥi
Nāsibi zevḳ u şafā olsa cinānda nāsib

1304 – 2 = 1302

100.

Mefʿ ülü Fāʿ ilātü Mefāʿ ilü Fāʿ ilün

Tārîḥini semādan inüb didi bir melek
Dār-ı behiştî kıldı Niyāzi Efendi cā

1303 – 1 = 1302

101.

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

Zevraḳ-ı cism-i şikest oldu Kabaḳcı Çamur'un
Rūḥuna rahmet ide Ḥazret-i Ḥaḳ ʿazze ve cell

Söyledim tarz-ı Sürürî'de mükemmel tārîḥ
Sürdi Çamur'ı da semt-i ʿademe seyl-i ecel

1302

102.

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

Fevtinin yazdım du‘ā-güne güher tārīhini
Ola dārü’l-ḥuldi yā Rabbī Ḥadīce menzili

1302

103.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Genç iken ‘azm-i beḳā eyledi Neyyir Ḥānım
‘Afv ide ma‘siyetin Ḥazret-i Ğaffār-ı zünüb

İşidenler didiler fevtine mu‘cem tārīḥ
Eyledi Neyyire eflāk-ı ḥasen ḥayf-ı ğurüb

1302

104.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Mülḥakāt nāzırı İstānbul’un
Mīr-i yektā-yı ‘adīmü’l-aḳrān

Nām-ı ‘unvān-ı rüsümāta şeref
Midḥatī gümrüğe sermāye-i şān

Mā-bihi’l-faḥri ricāl-i devlet
Ser-firāz-ı ümerā ü a‘yān

İrci‘-i emrini ğuş eyliyecek
Eyledi ‘azm-i ḥuzūrı yezdān

Muḥliş u mu‘teḳad-ı hükm-i ḳader
Pāk-siret idi pākīze cinān

Rūḥunı şād ide tā rüz-ı ḥesāb
Raḥmet-i rabbi raḥīm ü raḥmān

Bir melek indi didi tārīḥin
Cennete Mīr-i Ra’ūf oldu revān

1303 – 1 = 1302

105.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bezm-i fānīyi koyub ẖvānende ' Ārif Beg meded

Nüş-ı cām-ı mevt ile ' Adnı tarab-gāh eyledi

Yazdım āh-ı sūz-nāk ile güher tārīhini

Mīr-i ' Ārif bāğ-ı Firdevsi karar-gāh eyledi

1302

106.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Pādişāhım böyle devr itdikce māh u säller

' İyd ola her rüz-ı devrin her şebnı kadr-i sa' id

Menşe-i feyz-i cedīd olsa n'ola bu sāl-i nev

Düşdi tārīh-i muvāfıq menşe-i feyz-i cedīd

1302

107.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Tām tārīh ile Sa' dī kıl edā-yı tebrīk

' Aşr-ı es' ad ola nev-sāli Münir Pāşā'ya

1303

108.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Bir daḥi yazdı kalemı bu a' lā tārīhi

' Aşr-ı iqbāl ola nev-sāli Münir Pāşā'ya

1302 + 1 = 1303

109.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Şüreyyā Beg ki başkātib idi Yıldız Sarāyı'nda
Vüzarat ile kadrin kıldı ālī şāh-ı 'āle'l-'āl
Tuyunca eyledi i' lān Sa' dī-i nās-ı tārīh-in
Vezir oldu Şüreyyā Beg Efendi müjde bi'l-iclāl

1306 – 3 = 1303

110.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Söyledim tebrīk idüb tārīh-i tām
Mecd ile İhsān da aldı sālişe

1303

111.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Didim tebrīk idüb tārīh-i tāmın lafzan ü ma' nen
Hidāyet üç yüz üçde aldı rütbe sa' d ide Hādī

1303

112.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Kıldı Aḥmed sünneti üzre Fehīm irsāl-i ḥaṭ
Eylesin Mevlā bu yüzden nā' il-i ecr-i ' aẓīm

Dāderī Sa' dī didi tebrīk idüb tārīh-i tām
Ḥaṭṭını bu sāl-i irsāl eyledi Aḥmed Fehīm

1303

113.

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Kıldı Tevfīk Efendi lihye güşād
Rüfeķası idince teşvīķi

Yazdı Mektûpçı tām tārîhin
Haţţ-ı nev açdı veche Tevfîk’i

1303

114.

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

Görenler şübhesiz tārîhimi taşdıķ idüb dirler
Niyâzî çehresin benzetdi sünbül-zâre nev-lihye

1303

115.

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Nâmdâş-ı Aḥmed-i Mürsel o Pâşâ-yı kerim

Kim Ḥazîne-dâr-zâde dinilirdi ana

Bafra’da vaḳtiyle yapıdımış iken bu câmi‘ i

Bir zamân sonra yanub ḳalmışdı bî-şayt u şadâ

Necl-i şūrâ kâtib-i evrâķı İbrâhîm Beg

Görmedi lâyıķ ki böyle bir eşer olsun hebâ

Ḳıldı ol ḥayrû’l-ḥalef iḥyâ-yı ḥayra bezl-i māl

Sa‘ yini meşķûr u me’cûr ide zât-ı kibriyâ

Sa‘ diyâ züvvâra tebşîr ideydim tārîḫ-i tām

Müjde Beytullâh’ı İbrâhîm Beg itdi binâ

1303

116.

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Zühdi Beg bir oḒlı toḒdı oldu şād

Kem nazardan eylesin Mevlâ emîn

Çâr e’imme çıķdı tārîḫin didi

ToḒdı Zühdi-zâde Zeynel ‘ Âbidîn

1307 – 4 = 1303

117.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bahş idince şād-mān oldu peder

Oğlu Şabrî'yi ana Rabb-i sabūr

Ben de şād oldum didim tārīḥ-i tām

Muṣṭafā'ya virdi Şabrî'si sūrūr

1303

118.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Bi'l-bedāhe kalemim yazdı bu tārīḥi ana

Öldi Şeyḥ-i Bedevî Edhem Efendi bu sene

1301 + 2 = 1303

119.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Yürümüş Mekke'deyken Seyyid ' Abdülmuṭṭalib Ḥaḳḳ'a

Kerimü'l-ḥalḳ idi sādāt içinde zāt-ı mümtāzı

Du' ā-güne ararken fevtinin tārīḥini ḥāmem

Behişt olsun maḳāmı Seyyid ' Abdülmuṭṭalib yazdı

1303

120.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Māh-peyker bir kıızı toğdı Cemāl Beg oldu şād

Ṭül-i ' ömr ile mu' ammer eylesin Rabb-i vedūd

Bi'l-bedāhe yazdı ḥāmem Sa' diyā tārīḥini

Mecd ile oldu Ḥadīce zīnet-i mihr-i vücūd

1301 + 2 = 1303

121.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Mülk-i dehrin bıraķub devlet ü dārātını hep

Bir vezīreyn-i vezīr eyledi ‘azm-i ‘uķbā

Fevtine yazdı muşarra‘ a-ı tārīḥ-i tām

Terk-i evzār-ı cihān eyledi Edhem Pāşā

1303

122.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Mīr-i ‘Oşmān’ın ecel āheng-i ayşın bozdı ḥayf

Cilve-gāhın eylesin Mevlā ṭarab-gāh-ı cinān

Hem-civār-ı İbn-i ‘Affān ola tārīḥin didim

Bezm-i ḥuldī eyledi Ṭanbūrī ‘Oşmān mekān

1303

123.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Kırdı pür-āhenk iken Oşmān Beg’in

Tār-ı ṭanbūr-i tenin mızrāb-ı mevt

Düşdi bir tārīḥi kim lafzan tamām

Oldı ‘Oşmān Beg biñ üç yüz üçde fevt

1303

124.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

İdince kaşr-ı yed mülk-i cihāndan nāzır-ı evķāf

Ferāğ-ı bāl ile dār-ı cinānda buldı istiķrār

İşitdim intikâlin bi'l-bedâhe söyledim târîh
İde Hâk Şubhî Pâşâ merkadîni mehbîti'l-envâr

1301 + 2 = 1303

125.

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Vüzerâ ser-veri bir dâver-i zî-şân efsûs

Oldı bîrûnı rev-i bâb-ı serâ-yı dünyâ

Fevtinin yazdı kalem mışra' -ı târîhini tām

‘Azm-i gül-zâr-ı beķā eyledi Server Pâşâ

1303

126.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Rihlet itdi füc'eten Maḥmūd Beg

Buldı 'ömri genç iken ḥayfâ ḥitām

Söyledim târîḥ-i tāmın ḥüzn ile

Ḥuldi Maḥmūd Beg kıla yâ Rab maḳām

1303

127.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Çıkdı çâr aḳṭâb târîḥ-i vefâtın söyledi

Rûḥ-ı Ḳudsî 'âlem-i lâhûti seyre açdı bāl

1307 – 4 = 1303

128.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Didim öldüm de kim düşdi cesed ḥâke bu târîḥi

Bin üç yüz üçde tutdı Rûḥ-ı Ḳudsî sidre de menzil

1306 – 3 = 1303

129.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

İrci‘ i emri gelince Şeyh-i ẖudsî hemân
Tekye-gâh-ı ‘ Adn’e gitdi cāme-i mevtâ giyüb

Cehr ile zıkr itdiler târih-i tâmin zâkirün
Şeyh-i ẖudsî göçdi yâ Allâh Allâh hû diyüb

1303

130.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Cihāndan eyledi riḥlet cenāb-ı ẖudsî-i ‘ Ārif
Lehū yercî minellâhi’l-vedūdî dâimen berreh

Didim târih-i tâmin sırrını taḳdîs idüb şeyhin
Erenler yâd idilsün göçdi ẖudsî ḳuddise sırrah

1303

131.

Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Zevce-i Ḥazret-i Münîr Pâşâ
Genç iken ‘ Adn’e ‘ âzime oldu

Bulmadan neşve bezm-i ‘ âlemde
Cām-ı zehr-âb-ı mevt ile ṭoldı

Esdi faşl-ı ḥazân-ı bād-ı ecel
‘ Ömrinin gülşeni fenâ buldı

Ḥaḳ buyursun ḥuzûra ḥüsn-i ḳabûl
Çünkü kendüsi Ḥaḳḳ’a ṭoḒruldı

Oldı târih-i tâmı pek dil-sûz
Gül gibi vechi ḡoncede şoldı

1303

132.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Yine bir pāk-i dāmen gonce-i nev-restenin hayfā

Hayāt-ı cāmesin çāk eyledi hār-ı ecel nā-gāh

Umūr-i Dāhiliyye Nāzırı zevci Münir Pāşā

Firākıyla ider bülbül gibi elbette āh u vāh

Henüz genç idi kıldı ihtiyār-ı 'ālem-i bākī

Cihānın anladı fānī idigün eyledi ikrāh

Kıyām-ı haşre dek kabrinde imānın kılub yoldaş

Cinānda Hāzret-i Zehrā'ya komşu eylesin Allāh

Oğusun zā'irān bülbül gibi tārīḡ-i menḡūṭun

Gül-āsā şoldı rüy-ı gonca-femken Fāṭımā eyvāh

1303

133.

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

Pākize-tıynet zevce-i Hāfız Ḥalil-i pāk-ı dil

Ālāyişinden 'ālemin el yudı tutdı Ḥaḡḡ'a rāh

Bād-ı ecel oldu vezān eyvāh kim vakt-i ḡazān

Oldı o nev-reste fidān bir geşte-i ḡāk-i siyāh

Bülbül gibi ol gonca-fem söylerken oldu beste-dem

Şimdengirü Bāḡ-ı İrem olsun ana ārām-gāh

İḡsān ide Rabb-i Celil aḡlāfına şabr-ı cemil

Lā-siyyemā zevc-i Ḥalil ola cihānda pür-refāh

Fevtin ṭuyanlar neyleye tārīḡ-i mu' cem söyleye

Ḥayriyye Ḥānım eyleye dāru's-selāmı cılve-gāh

1303

134.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

İdince Mîr-i Hakkı-i sühan-ver hatm-i enfās
Çekildi nüsha-i dīvān-ı 'ömri zîrine temmet
İki el kaldırub der-gāh-ı Hakk'a söyledim târîh
Yüridi Hakkı Beg Hakk'a maḳāmın Haḳ ide cennet

1305 – 2 = 1303

135.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şeyh Himmetzāde yā hū kıldı terk-i mā-sivā
'Afv ide varsa zünübı Hāzret-i Rabb-i Ğafūr
Taş târîhin okudı zākirān efgān ile
Tekye-gāh-ı 'Adn'e göçdi hay diyüb 'Abdü's-Şekūr

1306 – 3 = 1303

136.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Buldı Mevlāyı Şerîf Ḳudsî Efendi şübhesiz
Rabṭ-ı ḳalb itmişdi lâ-mevcūd illallāh diye
Ḥasbeten lillāh yazdım fevtine târîh-i tām
Gitdi Ḳudsî ḳurba lâ-maḳşūd illallāh diye

1303

137.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Rûz u şeb 'Oşmān Efendi Haḳ'dan eylerdi niyāz
Ḳıl durağım tekye-gāh-ı cenneti aḡlā diyü
Ḥaşıl oldu maṭlabı yazdım güher târîhini
Hey meded 'Oşmān Zākir göçdi yā Mevlā diyü

1303

138.

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Dirîğ ü hayf ki bu Bübekr Efendi vâlidesi
Geline peyk-i ecel eyledi vedâ-ı cihân

Vukû-ı fevtine mu' cemle söyledim târîh
Şerîfe Hânım'ın olsun maqâmı dâr-ı cinân

1303

139.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bir ğam-ı hâkinde bir kenz-i kemâl oldu defn
Eylesin Haq mağfîret kılsın şefā' at Muşafā

Haşr ola cedd-i kerîmiyle didim târîh-i tām
Göçdi şiddîk-i neseb pākîze-sîret Muşafā

1303

140.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Añdırırsa devr-i devri Hâzret-i Pîrî n'ola
Posti zîrâ oldu bir hem-nâma şimdi müntakîl

Ser-fürû eyler ana bir gûş idüb târîhimî
Oldı Mevlânâ Celâleddîn şeyh-i pāk-i dil

1305

141.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Böyle devr itdikce yıllar Haq veliyy-i ni' metin
Ömrini iqbâlini kılsın mezîd-ender-mezîd

Yazdı Sa‘ dī bendesi tebrīk içün târīḡ-i tām
Sa‘ d ola nev-sāl-i Ḥāḡān-ı cihān ‘ Abdülḡamīd

1303

142.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ṭuyub tevcīhini tebrīk içün Sa‘ dī didim târīḡ
Ḥudā mecd ide oldı Mīr-i Memdūḡ Ḳonya’ya vālī

1304

143.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

‘Ömrün efzūn eylesin şāh-ı ḡadir-dānın Ḥudā
Ḥiḡmetin ṭaḡdīr idüb bir bendesin ḡıldı vezīr

Ben de ey Sa‘ dī dü-bālā söyledim târīḡini
Zihni Pāşā mecd ile oldı vezīr-i bī-naḡīr

1304

1304

144.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Mīr-i Bāḡī sūnnet ūzre eyleyüb irsāl-i ḡaṭ
Oldı Ḥaḡḡ’ā ki bu yūzden bī-ḡesāb içre eḡaḡ

Ḥarf-i menḡūṭ ile tesvīd eyledim târīḡini
Ḳıldı Bāḡī Beg ḡüşāde ḡaṭṭını sa‘ d ide Ḥaḡ

1304

145.

Müfte‘ ilün Müfte‘ ilün Fā‘ ilün

Bir püser iḡsān idince Ḥudā
Māderi ile pederi oldı şād

Söyledi Sa‘dî daḡi târiḡ-i tām
Müjde bu yıl toḡdı Muḡammed Sedād

1304

146.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

İrci‘î emri ile kıldı Emîn Beg irtihāl
Eylesin Mevlā maḡāmın cennet-i ḡuld-i berîn
Fevtine yazdı ḡalem ilhām ile târiḡ-i tām
‘Ālem-i lāḡūt seyrān eyledi Rūḡu’l-Emîn

1304

147.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Yumdı şeyḡ-i mevlevî naḡş-ı sevādın gözlerin
Naḡme ḡāy-ı nāy-ı mergî eyleyince istimā‘
Çıkdı çār aḡḡāb târiḡ-i vefātın söyledi
Eyledi ‘Oḡmān Efendi devr-i fāniye vedā‘

1308 – 4 = 1304

148.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ṭuyunca nāy-ı mergin naḡmesin Şeyḡ-i ḡasībü’z-Zāt
O dem göz yumdı döndi ḡaḡḡ’a devrāne vedā‘ itdi
Okıdı muṭribān târiḡ-i tāmı riḡḡat-engizîn
Bırakdı devr-i fāniyi ḡasīb-i Mevlevî gitdi

1304

149.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Zevāl irdi kemāl-i ‘ömrine bir bü’l-kemālin kim
Zamān İbn-i Kemālī idi zāyi‘ oldı vā hayfā
Kemāl-i hüzn ile menkūṭan ü lafzan didim tārīḥ
Bin üç yüz dörtde riḥlet kıldı ‘ālemden Kemāl Pāṣā

1304

150.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

İmām-ı ḳarye Ḥāfız Muṣṭafā’nın
Fırāḳıyla ahālī oldı me’yūs

Cemā‘at söyledi tārīḥ-i tāmin
Vefāt itdi imāmı çengle efsūs

1304

151.

Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Bir merd-i Ḥudā yüridi Ḥaḳḳ’a
Esrār-ı buṭüne idi vāḳıf

Ehl-i ḳalem eylesin ḥesābın
Tārīḥi bu “göçdi Şeyḥ ‘Ārif”

1304

152.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Yine ‘aşrın süḥan-sencān pākīze beyānından
Birin oldı dīvān-ı ḥayātı çāk çāk eyvāh

Yayıldıkda tuyub peygām-ı fevtin söyledim tārīḥ
Ecel dürdi Ḥaşırcizāde’nin tūmār-ı ‘ömrin vāh

1304

153.

Mef'ülü Fā' ilātün Mef'ülü Fā' ilātün

Bir vechī tāb-nākın söndi çerāğ-ı 'ömri

Qabrin münevver ide zāt-ı ecel ü a' lā

Süzişler ile yazdım tārīḡ-i irtihālın

Düşdi şihāb-ı ḡāke ḡayfā ki kevkeb-āsā

1304

154.

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

Bir pāk-i dāmen tāzenin şoldırdı ruḡsārın ecel

'İşyānı var ise Ḥudā maḡfūr ide mesrūr ide

Fevtin tıyub nazm eyledim tārīḡ-i cevher-dārını

Qabr-i Münire Ḥānım'ı Bārī te' ālā nūr ide

1304

155.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ḥayf maḡmūdū's-sır Mır-i Refīḡ

Kim o idi bir civān-ı meh-cemāl

Ḥānedānından iken İzmır'in ol

Şehr-i İstānbül'da kıldı intikāl

Ola cennetde refīḡi ḡūr-i 'ayn

Göstere dīdār-ı zāta zü'l-Celāl

Söyledim dil-ḡūn olub tārīḡ-i tām

Genç idi kıldı Refīḡ'in irtihāl

1304

156.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Haḳ Mūnīr Pāṣā'ya iḥsān eylesin ṣabr-ı cemīl
Oldı ḥayfā duḡteri gözden peri-āsā nihān
Şīr-i şīrīn-ḥvār iken āgūş-ı māderde henüz
Telḥ-kām itdi ecel ol tıfl-i nāzı nā-gehān
Neş'esi mānend-i rū'yā cām-ı leb-rīz-i ḥumār
‘Ayş u nūşı bī-beḳā bir bezm-i fānīdir cihān
Mihr-i lāḥd içre o ḥvāb-ālūd nāz olduḡca tā
Vālideynin müstedām itsin Ḥudā-yı müste‘ān
Bir melek-peyker idi uçdıḡda tārīḡin didim
Cennetü'l-‘Adn’e Emīne Rābī‘a oldı revān

1304

157.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Uḡradı ḥayfā ḳazāya ‘Ārif-i Rüstem şi‘ār
Faḥr iderlerdi vücūd ile ahālī-i gerīd
Öyle ‘ālī-himmet ü şāḥib-şecā‘ at kim idi
Dosta lütfī-i mezīd ü düşmene ḳahrı şedīd
Gizlenüb bir gün kemin-gāha gürūh-i eşḳiyā
Eylediler dāne-i ḡadr ile ol şīr-i şehīd
Dileriz Ḥaḳ’dan bi-ḥūn-ı pāk-i şāh-ı Kerbelā
Ḳıla maḡdūr-i zülāl-i raḡmetinden müstefīd
Söyledim dil-ḥūn olub tārīḡ-i cevher-dārını
Bir bahādır ‘Ārif oldı āḥ mazlūman şehīd

1304

158.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Alınca irci'î emrîn gireydi Mîr-i İsmâ'îl
Bırakdı bâğ-ı dehrî murğ-ı rûhı uçdı uçmâğa
Nihân olduğda gözden söyledim târîh-i cevher-dâr
Kazıkcızâde 'âlemden çeküb el girdi toprağa

1304

159.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Yetişdiresin bu nev-sâlin nice emsâline Mevlâ
Cenâb-ı Hâzret-i ' Abdülhamîd'i ma' delet-kârî

İder Sa' dî kûlî târîh-i tāmın ' arz ile tebrîk
Şehenşâh-ı cihânın sâlini mes' üd ide Bârî

1304

160.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Devr-i sâl itdi teceddüd Hâk veliyy-i ni' metin
Her şebîn kâdr eylesin her rûzını bir rûz-ı ' id

Bir de târîh-i mücevher yazdı Sa' dî çâkerî
Sâl-i Hân ' Abdülhamîd'i hayr ide Rabb-i Hamîd

1304

161.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Müceddid sâlini mihr-i münîr-i evc-i iclâlin
Medâr-ı nev-şükûh ü şân ü iqbâl eylesin ma' bûd

Lisân-ı sıdk ile Sa' dî didim târîh-i tebrîkin
Kıla sâl-i Münîr Pâşâ'yı zî-iclâli Hâk mes' üd

1305

162.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Rütbe aldı sāye-i şāhānede
Oldı rif‘ atle vesīm Maḥmūd Beg
Söyledim tebrīk idüb tārīḥ-i tām
Şālīşe aldı Nedīm Maḥmūd Beg
1305

163.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ḥudā Mīr-i Cemīl’e eyleyince bir oḡul iḥsān
Sürür āşār-ı vechinde teceddüd eyledi müjde
Didim lafzan ü ma‘ nen Sa‘ diyā tārīḥ-i tebrikin
Bin üç yüz beşde ‘ Ārif Beg tevellüd eyledi müjde
1305

164.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ḥudā bir duḡter-i pākīze-sīmā eyledi iḥsān
Sezādır vālideyni kılsalar ‘ id olsalar ḥurrem
Mu‘ ammer eylesin Mevlā didim Sa‘ dī güher tārīḥ
Toḡunca māh-ı nev-āsā Ruḡiyye buldı fer ‘ ālem
1305

165.

Fa‘ ülün Fa‘ ülün Fa‘ ülün Fa‘ ülün

Niyāzī Beg’in geldi dehre ḥafīdi
İde tūl-i ‘ ömr ile Mevlā mu‘ ammer
Ola rūşenā dīdeler söyle Sa‘ dī
Bu tārīḥ-i tāmı “çü meh toḡdı Ḥaydar”
1305

166.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Tam tārīhini yazdı hāmem
İtdi Fāruḵ da ecel cāmın nūş

1305

167.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Şeh-i dindār Hān ' Abdülhamīd-i şāni-i ḡāzi
Ki dā'im zātına ihyā-yı ḡayrāt itme der-mu' tād

Güzide nesl-i Zeyne'l- ' Ābidīn Seyyid ' Aliyy-i pāk
Ki medfūn olduḡı budur ki olmuşdı ḡarāb-ābād
İşitdikde irāde eyleyüb ta' mīr ü tevsī' in
Yapıldı sāye-i şāhānesinde oldı nev-bünyād
Hafīd-i ekberī kim post-nişindir sā'ir ahfādı
İderler sālīkin ile du' āsın zīver-i evrād

Didi itmāmının tārīḡ-i cevher-dārını Sa' dī
Hüseynī ḡāngāhın eyledi şāh-ı cihān bünyād

1305

168.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Naḡd-i enfās-ı ḡayātın emr-i Ḥaḡ'la bezl idüb
Buldı İsmā' il Pāşā cenneti bī-iştibāh

Tām tārīḡi yazılsın zer ḡalemle taşına
Ma' den-i in' ām idi Altūnizāde gitdi āh

1305

169.

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Dirîg-i maderimi de alub elimden ecel
Beni bırağdı bu dünyada bî-ser ü sāmān
Binūr-i seyyid-i ‘ālem biğurmeti sıbteyn
Cenāb-ı Fātıma’ya hem-civār ide Yezdān
Didim bükā’ ile tārîğ-i tāmın ey Sa‘dī
Şerīfe Fātıma dār-ı cinānı kıla mekān

1305

170.

Mef‘ülü Mefā‘ilün Fa‘ülün

Devrānı koyub yüridi Hakk’a
Bir pîr-i hâceste-ṭab‘ u hoş-gū
Tārîği idildi nāssa i‘lān
Hāfız Dede cān virdi yā hū

171.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Didim hesāb iderek sübhā ile tārîğın
Müsebbiḥa ide gül-zār-ı ḥuldi ārām-gāh

1305

172.

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

Neyyir Beg’e refīka-i ‘işmet-şi‘ār idi
Ḥayfā bırağdı gitdi Emīne Müsebbiḥa
Kendisi gerçi zümre-i nisvāndan idi
Ḥaşletce benzemezdi birine Müsebbiḥa
Mevlā mu‘ammer eyleye zevc-i behicini
Olduğca cennet içre mekīne Müsebbiḥa

Tārīḫ-i tāmı sübhā gibi oldu munṭazam
Kılsun mekân behiştı Emīne Müsebbiḥa

1305

173.

Mef'ülü Fā' ilātün Mef'ülü Fā' ilātün

Aldırdı Mîr-i Neyyir mevte refîkasın ḥayf
Kim başlasa sezâdır bülbül gibi enîne
Dünyâdan almadan kām buldı ḥayâtı encām
Gençlikde oldu ḥāke gencîne-veş defîne

Öksüz bıraḳdı gitdi hem iki tıfl-ı nāzın
Raḥm itmedi ecel āh kıydı o nāzenîne
Yâ Rab budur ricāmız der-gāh-ı 'izzetinden
Merḥūma ola mülḥik cennetde ḥūr-i 'ayne
Yazdım me' a't-te 'essüf tārīḫ-i tāmı fevtin
Kılsun mekân behiştı Müsebbiḥa Emīne

1305

174.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Gitdi bāb-ı rahmet-i Ḥaḳḳ'a didim tārīḫini
Göçdi bir Kāmil Efendi raḥmetüllāhi 'aleyh

1305

175.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ulün

İdüb tekmîl-i enfās-ı ḥayât eyvāh eyvāh
Cihāndan gitdi erbāb-ı kemālin ser-bülendi
O idi kethüdā Kıbrıslı Pāşā'ya mukaddem
Muḥammed idi ismi maḥlaşı Kāmil Efendi

İde ahlâfını Hâk tûl-i ‘ömr ile mu‘ammer
Hemân dâru’n-Na‘îm içre muķîm olduķca kendi
Didim târîh-i fevtin lafzan ü ma‘nen mükemmel
Bin üç yüz beşde riķlet eyledi Kâmil Efendi

1305

176.

Fâ‘ ilâtûn Fâ‘ ilâtûn Fâ‘ ilâtûn Fâ‘ ilûn

Dest-i hakkāk-ı ecel ile silindi âh âh
Şafha-i mihr-i cihānda ķalmadı nām-ı Vefâ

Hâk eylesin taşına yazdım güher târîhini
Kıldı terk-i çarķı bî-mihr ü vefâ yâ hû Vefâ

1305

177.

Fâ‘ ilâtûn Fâ‘ ilâtûn Fâ‘ ilâtûn Fâ‘ ilûn

Anlayub Hâķķı Efendi ‘âlemin fânîligin
Genc iken kıldı gülistân-ı cinānı iķtiyâr

Gül gibi nâzın liķâ hoş-tab‘ u hoş-şoķbet idi
Zerrece incitmemişdi kimseyi mânend-i hâr

İlkbahâr üstü peyâm-ı irtihâlin gûş ile
Aķrabâ ü aşdıkâsı bülbül-âsâ oldu zâr

Dileriz ‘afv eyleyüb cürmün bi-nûrı Aķmedî
Cennet ü dîdâr ile ikrām ide perverd-gâr

Fevtine oldum mükedder söyledim târîh-i tām
Hâk ide Hâķķı Efendi menzilin dârü’l-ķarâr

1305

178.

Mefâ‘ ilûn Mefâ‘ ilûn Mefâ‘ ilûn Fa‘ ülûn

Ṭuyanlar irtihālın didiler tām tārīḥ
Ola Maḳyem Efendi ikāmet-gāh-ı Firdevs

1305

179.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Devr-i sāl itdi teceddüd şāh-ı devrānın Ḥudā
Eylesin her sā' at ü her rüz u her mähın sa' id
Yazdı Sa' dī çākeri tebrīk için tārīḥ-i tām
Sāl-i Ḥān ' Abdülhamīd'i yümn ide Rabb-i Ḥamīd

1305

180.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Söyledim tebrīk idüb tārīḥ-i tāmın Sa' diyā
Çekdi nev-ḥaṭ şafha-i vech-i kemāle kıl qalem

1306

181.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Dāver-i Āşaf şiyem Pāşā-yı ḥayr-endīşe kim
Mesned-i şadra odur çokdanberi el-ḥaḳ eḥaḳ
Vird-i Sa' dī der bu rengin mışra' -ı tārīḥ-i tām
Bādi-i şādī kıla şāl-i Münir Pāşā'ya Ḥaḳ

1306

182.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Oldı Mektüpçı Beg'in rütbe-i ḳadri efzün
Sāye-i şāh-ı ḳadir-dān ü kerem-efzāde

Ser-fürū kılsa n'ola ehl-i rütbe tārīḥe
Rütbe-i Mîr-i Muḥammed 'Alî'dir bālāda

1306

183.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Dü-bālā eyledi Mîr-i Cemāl'in rütbe-i ḳadrin
Görüb şâyânı bu iḥsāna anı zāt-ı mülk-dārı
Didim tevcihini tebrîk-i birle Sa' diyā tārīḥ
Cemāl Beg aldı bālā rütbesin mes'ūd ide Bārī

1305 + 1 = 1306

184.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Mîr-i Zühdi rütbe-i bālā-yı iḥrāz eyledi
Zātıdır el-ḥaḳ bu lütf-ı pādişāhiye el-ḥaḳ
Söyledim tebrîk idüb tārīḥ-i tāmin Sa' diyā
Mîr-i Zühdi oldu bālā rütbesin yümn ide Ḥaḳ

1306

185.

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

Aḥmed Beg'e kıldı Ḥudā maḥdüm-ı meh-ṭal'at 'aṭā
Mevhüb ola Ḥaḳ'dan ana 'ilm-i 'Aliyy-i Murtaẓā
Tārīḥ için itme cedel Sa' dī dilesin dinle gel
Yazdı ḳalem pek bî-bedel “ṭoḡdı muḥibb-i Muşṭafā”

1306

186.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bir hafîdi oldu Mîr-i Edhem'in
‘Ömrini efzûn ide Rabbi’l-‘ibād
Yazdı hāmem Sa‘ diyā tārîḥ-i tām
Müjde toğdı meh gibi Aḥmed Fu’ād

1306

187.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Dirîḡā bir vezîr-i nüktedân ü şāḥib-i ‘irfān
Vedā‘ ı ehl-i bezmi dehr-i fānî eyleyüb gitdi

Maḳāmı cennet olsun lafẓan ü ma‘nen didim tārîḥ
Bin üç yüz altıda ‘İrfān Pāşā ḥay diyüb gitdi

1306

188.

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Dirîḡ-i dehre vedā‘ itdi Nāmıḳ’ul-āşār
Zünüb-ı defterine kilki ‘afv ura müte‘āl

Olub elemzede nā-çār söyledim tārîḥ
Ḥayāt-ı mihrine Nāmıḳ Kemāl’in irdi zevāl

1310 – 4 = 1306

189.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Genç iken Taḥsîn Efendi’nin dirî‘
Naḳd-i enfâsı tükendi gitdi ḥayf

Ḳıydı bî-pervā o meh-rûya ecel
Gençlerin bir dil-pesendi gitdi ḥayf

Aşdıḳâsın dâr-ı dünyâda koyub
‘Ālem-i ‘uḳbāya gitdi gitdi ḥayf

Cennet-i a' lāda hūrilerle Hāk
Şād ide ol derd-mendi gitdi hayf
Üçler imdādıyla tārīhin didim
Genç idi Taḥsīn Efendi gitdi hayf

1303 + 3 = 1306

190.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Füzün itsin Hudā şānı güşüde şāh-ı devrānı
Ki zātıyla bu mülk ü devlete iclāl-i nev-güldi

Didi Sa' dī kulu sāl-i cedīde nev-zemīn tārīḥ
Mübārek-bādı Hān ' Abdülḥamīd'e sāl-i nev-güldi

1306

191.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Bu sālī ḥayr ide Rabb-i Ḥamīd ' Abdülḥamīd Hān'a

1306

192.

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

İtdi tecdīd-i sene geldi zamān ser-veri
Devr-i nev-iqbāl ola sāl-i veliyyü'l-himem

Bendesı Sa' dī didi mışra' ı tārīḥ-i tām
Sāl-i ḥayr-ı fāl ola sāl-i veliyyü'l-himem

1307

193.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Virildi Hazret-i Mîr-i Cemâl'e rütbe-i ulâ
Şeref-rîz-i sünûh olduĢda fermân-ı cihân-dârı
İşiden ehl-i rütbe ser-fürû eyler bu târîĢe
Cemâl Beg aldı ulâ rütbesin sa' d eyleye Bârî

1307

194.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Hazret-i Mîr-i Cemâl'in Ģadrini a' lâ içün
Rütbesin terfî' Ģıldı şâh-ı mes' üdü'l-hışâl
Söyledim tebrîk idüb târîĢ-i tāmın Sa' diyâ
HaĢķı ile aldı ulâ rütbesin Mîr-i Cemâl

1307

195.

Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

İdüb şadâķat ü Ģayret ü Ģamiyyetin taĢdîr
Nişân ile bezedi sînesini şeh zî-şân

Didim sürûr-ı cenân ile Sa' diyâ târîĢ
Cemâl Beg aldı mecîdi ikinci rütbe nişân

1307

196.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Rûh-ı cism-i saltanat ' AbdülĢamîd-i ' âdilîn
Himmetidir eyleyen ihyâ bu mülki ân-be-ân
Sâye-i şâhânesinde kesb-i ' umrân eyleyüb
Merci' -i ehl-i teķâ' üd oldu bu vâlâ meķân
Lem' a-pâş olsun serîrinde mişâl-i âfitâb
Dâ'im olduķca binâ-yı bî-sütûn tarĢ-ı cihân

Silk-i nazma çekdi bir tārīhi Sa‘ dī çākeri

Dā’ire yapıdı teķā‘ üd ehline şāh-ı zamān

1307

197.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Şehenşāh-ı cihān ‘ Abdülhamīd kişver-ārānın

İden mi‘ mārı cūd u himmetīdir mülk-i ābādān

Şayılmaz ‘ aşr-ı āşār ile pürdür sū-be-sū her yer

Nuķūd-ı encümi mümkin mi ta‘ dād eyleye insān

İdüb mülkiyye şandūķı içün nev-dā’ire inşā

Teķā‘ üd ehlini kıldı ‘ umūman hurrem ü şādān

Didi Sa‘ dī kılı itmāmına bu tām tārīhi

Yapıldı dār-ı şandūķ-ı teķā‘ üd oldı nev-bünyān

1307

198.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Haķ Te‘ ālā idicek bir veled-i pāk ihsān

Oldılar vālide ü vālide şād u hurrem

Yaşasın bü’l-beşer-āsā didi Sa‘ dī tārīh

Yeryüzin kıldı kudūmiyle müşerref Ādem

1307

199.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Didi tārīhini merşıyye yolunda Sa‘ dī

Göçdi firdevsi me’ābı ola Kāzım Pāşā

1307

200.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Eyledi meclis-i şîhhiyye re’îsi rişlet
İde Hâk menzîlini bezm-i behîşt-i a‘lâ

Tâm târîhi du‘âdır okusun zâ’irler
Mehbi‘î’n-nûr ola bu merkad-i Nûrî Pâşâ

1307

201.

Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün

Qıldı üçünci kadını ‘ Abdülhamîd’in irtihâl
Gülşen-serâ-yı cenneti hâk eyleye ana mekân
Çıkdı kaleminden âh ile târîh-i sâl-i rişleti
Virdi cinân seyrân için verdi cinânı virdi cân

1313 – 6 = 1307

202.

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

Dirîgâ bint-i ibn-i Şeyh Himmetzâde’nin yâ hû
Kazâyâ uğrayub genç iken oldu dâhil-i medfen
İderken vaz‘ -ı hamlen gül gibi mevzû‘ -ı hâk oldu
Sezâ bülbül gibi ahlâfı eylerler ise şîven

Ricâmız bu Hudâ eyleye merhûmeyi sîr-âb
Şarâb-ı cennet ü âb-ı zülâl-i Havz-ı Kevşer’den

Okusun mâtem itsin zâ’irân târîh-i menkûtun
Ecel geldi ‘ Azîze gitdi vaz‘ -ı hamle eylerken

1307

203.

Mefâ‘ ilün Fe‘ ilātün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün

Hayıf ki zevce-i Pāşā-yı Kāzım-ı şā'ir
Bırakdı beytini fāninin itdi 'azm-i beķā
Sezā-yı 'afv ola cürmi bi-ķürmeti sıbteyn
Refīķa eyleye hem-nāmına İrem'de Hudā
Göçünce hū ile tārīķin eyledim inşād
Behiştı Fātıma Hūriyye eylesün me'vā
1296 + 11 = 1307

204.

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Didim sürür ile tārīķ-i cevherin Sa'di
Vezāret aldı bin üç yüz sekizde Rıdvān Beg
1308

205.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Āh şad āh oldu zāyi' bir civān
Ol idi hem-nāmı Pāşā'ya ḥafid
Kesr-i cām-ı 'işmeti için anın
Bezm-i ḥile tarḥ idüb birkaç pelid
Kıydılar rām olmayınca cānına
Oldular hem-pişe-i ceys-i Yezid
İde mazlūm-ı bi-ķūn-ı sıbt-i pāk
Hūr ile hem bezm ü dem Rabb-i Mecid
Düşdi ālāma tıyan tārīķini
Genç iken vāh oldu Rif'at Beg şehid
1308 – 1 = 1307

206.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Mes'adet baḡş-ı vürüd oldu yine sāl-i cedīd
Her demi bir devr-i iclāl ü hümayun-fāl ola
Yazdı Sa' dī bendesi tes' idine tārīḡ-i tām
Sāl-i Ḥān ' Abdülḡamīd'e sāl-i ' āle'l- ' āl ola

1307

207.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Oldı şu mıṡra' da hem tārīḡ-i mu' cem hem du' ā
Sāl-i Ḥān ' Abdülḡamīd'i ḡayr ide Rabb-i Mecīd

1307

208.

Müstef' ilün Fa' ülün Müstef' ilün Fa' ülün

Dür eyledi teceddüd ol dāverin Ḥudāyā
Berḡ ura necm-i baḡtı a' lā-yı iḡbālīde
Tārīḡi hem tefe' 'ül bi'l-ḡayrı hem du' ādır
Ola Münīr Pāṡā mesrūr nev-sālde

1308

209.

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Mescid-i Fātīh idi sonra yanub
Ḳalmıṡ idi mināresi bī-ṡavt
ṡāḡībū'l-birr mūdīr-i meskūkāt
Ya' ni Rāṡid Efendi ḡable'l-mevt
Naḡd-i cūdī ile vasiyyet idüb
Bunun emr-i bināsın ' inde'l-fevt
Sa' dī iḡyāsına didi tārīḡ
Cism-i bānī olunca fānī-i mevt

Çıkarub hubb-i m̄ā-sivāyı oku
‘Accilū bi’ş-şalāte qable’l-fevt

1318 – 10 = 1310

210.

Fe‘ ilātūn Fe‘ ilātūn Fe‘ ilātūn Fe‘ ilūn

Bir melek-şūret ü hū duhter idince ihsān
Ebeveyn eylediler hamd ü şenā Mevlā’ya

Düşdi adı gibi tārīhi de Sa‘ dī ne güzel
Maqdemī hayr ola geldi Hasene dünyāya

1315 – 5 = 1310

211.

Fe‘ ilātūn Fe‘ ilātūn Fe‘ ilātūn Fe‘ ilūn

Perde-i ğafleti at virme hayālāta vücūd
Zıll-i zā’il gibidir ‘ömr-i cihān-ı tālīh

Kara gözlüm nażar-ı ‘ibrete al tārīhin
Şem‘ a-i ‘ayşı sönüb göçdi Hayālci Şālīh

1308

212.

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Çekdi bir gencin dirīgā kilik-i takdīr-i ecel
Yigirmi yāşında yekūn ‘ömrine haṭṭ-ı hīṭām

Vālideynin ‘ayb idüb bī-çāre qalmışdı yetim
Hāşılı ‘ālemde bir dem olmamışdı şād-kām

Ey birāder ‘ibret olsun işte Rāġīb Beg sana
Ġaflet itme raġbete degmez bu dünyā ve’s-selām

Hāḡ ide merhūmı şīrīn-kām-ı tesnīm-i na‘īm
Gitdi zīrā bezm-i ‘ayşinden cihānın telh-kām

Söyledim farṭ-ı esefle cevherin tārīhini
Eylesün Rāğıb Ḥasan Beg bāb-ı Firdevsi maḳām

1308

213.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Rūm ili pāyeli bir zāt-ı güzide evşāf
İrciī emrīn alub eyledi 'azm-i beḳā

O idi meclis-i icrā-yı emānetde re'īs
Himmeti şehir-i Sitanbūl'ı iderdi iḥyā

Bulmadı derdine ḥuzzāk-ı eṭibbā çāre
Emr-i Ḥaḳḳ'a gele mi karşı kimesne ḥāşā
Vire aḥlāfına Ḥaḳ şabr-ı cemil ecr-i cezil
Kendi oldukça şafā-yāb-ı tarab-gāh-ı beḳā
Fevtine yazdı qalem mışra' -ı tārīḡ-i güher
Sırr u cān itdi fedā cennete Aḥmed Pāşā

1308

214.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Didim tārīḡ idince ḥamse-i āl-i 'abā imdād
Celāleddin Beg gitdi bırakdı devr-i fānīyi

1303 + 5 = 1308

215.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Celāleddin Süleymān Beg gidince riḥlete uḳbā
Firāḳı ile ağlatdı e'ālī ü edānīyi

Te'essür-baḡş olur tārīḡ-i tāmı fevt-i aḥlāfa
Süleymān Beg bırakub gitdi ḥayfā mülk-i fānīyi

1308

216.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Eyledi Keşmîri Şa' dullāh Efendi irtihāl
Zātı idi ma' den-i ' ilm ü kemālāt ü hüner
Gitdi bir şālih er idi söyledim tārīhini
Göçdi Şa' dullāh Efendi Hāk ide cennet-mağar

1309 – 1 = 1308

217.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Oldı bin üç yüz sekiz sālî şeref-bağş-ı vürüd
'Ömr ü iclālî şeh-i devrânı Hāk kılsın mezîd
Öyle şehdir ol şeh-i rüşen nazar kim olmada
Rây ü tedbîr-i münîri ile ' âlem müstefîd
Levh-i tab' ıdır kitâb-ı nükte-âميز-i hakem
Fikr-i ' âle'l-' âlidir dîbâce-i re'y-i sedîd
Himmetiyle mülk ü devlet buldı ' aşrında refâh
Sāye-i ' adlinde zulm oldı cihāndan nā-bedîd
Her demî devrânının ide mesrûr ile mürûr
Her şeb-i bu sâlinin bir kıadri o her rûz-ı ' id
Yazdı Sa' dî çāker-i ra' nâ iki tārīh-i tām
Her birinde münderic tehniyeti sāl-i cedîd
Yümn ola nev-sālî hākān-ı zamān ' Abdülhamîd
Sāl-i Hân ' Abdülhamîd'i eylesün Mevlā sa' id

1308

1308

218.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ola ol dāverin tābında necm-i baht ü iqbālī
Meh-i nev-sālī tā kim ‘arz-ı dīdār eyleye her sāl
Der-āsā lafzan ü ma‘nen didim tārīḥ-i tebrīkin
İde üç yüz toḳuzı Ḥaḳ Münīr Pāṣā’ya ḥayru’l-fāl
Menḳūt 1309

219.

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

Oldı hilāl-i sāl-i nev semt-i semāda rū-nümā
İqbāl-i ‘ömrīn eylesin ol dāverin Mevlā mezīd
Lafzan ü ma‘nen dūr gibi nazm eyledim tārīḥini
Üç yüz toḳuz sālī ola Rıdvan Pāṣā’ya sa‘īd
1309

220.

Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün

İşidüb irtihālīn münkesir oldum didim tārīḥ
Şikest oldı zücāc-ı cismi Cāmcızāde’nin efsūs
1309

221.

Ḥattāt Sāmī Efendiye

Fe‘ilātün Mefā’ ilün Fe‘ilün

Sāl-i nevdır muḥarremiyye gerek
Resmi tebrīk-i tārīḥin bulsun
Bir te’emmülde çıḳdı tārīḥi
Sāl-i Sāmī Efendi ḥayr olsun
1309

222.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ola eyyām-ı 'ömr ü şevket-i şāhāne rüz-efzün
Bu mevki' de yapıldı sāyesinde kaşr-ı Kısra-veş
Alır lezzet okuyan Sa' diyā tārīḥ-i tāmından
Cibül' de milḥ için inşā kılındı dā'ire dil-keş

1309

223.

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Qıldı binā Büyük Aṭa' da ma' bed-i şerīf
Sultān-ı baḥr u berr şeh-i dīn-perver-i zamān
Beş vaqt-i eyledikce edā bunda mü'min
Sa' dī o şāh-ı dā'im ide Rabb-i müste'ān
Tārīḥ-i lā-cerem ider inzār-ı müstenir
Ra' nā yapıldı cāmi' -i ' Abdülḥamīd Ḥān

1312 – 3 = 1309

224.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Nām-ı peymā-yı Ḥalīlullāh Pāşā-yı Ḥudā
İrci' -i emriyle kıldı da' vet-i dārü's-selām
Meclisinde ol idi jandarmanın yektā re'is
Zabt ü rabṭı mülke eylerdi hemişe ihtimām
Kendisi oldukça bunda ḥ'āb-ālūd-ı sükūn
İde aḥlāfın mu' ammer Ḥazret-i Rabbi'l-enām
Hātif-i ḡaybī didi tārīḥ-i cevher-dārını
Oldı cennet beyt-i İbrāhīm Pāşā'ya maḳām

1309

225.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Zevcesi ‘ Āşım Efendi-i şıgār feminden

Gitdi bir şāhibe-i ‘ iffet idi vā-hayfā

‘ Afv idüb ma‘ şiyetin nūr-ı Nebī hürmetine

Hem-civār eyleye hem-nāmına cennetde Hudā

Fevtinin yazdı kalem mışra‘ -ı tārīhini tām

Eylesün ‘ Āyişe’ye ‘ Adn’i ‘ ināyet Mevlā

1309

226.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Pertev-endāz-ı hilāfet meh-i burc-ı ‘ azamet

Āsmān-himmet ü ebr-‘ âtıfet ü baḥr-i nevāl

Zıll-i Hāḫ Ḥazret-i Sultān Ḥamīdü’l-āşār

Dāver-i devr ü zamān pādişeh-i ‘ āle’l-āl

Rütbe-i debdebesi salṭanata bā‘ iş-i şān

Pāye-i pāy-ı şeref-baḫş-ı serīr-i iclāl

Şeh-i yekta-güher-i silsile-i ‘ Oşmānī

Dürretü’t-tāc-ı selāṭin-i pesendide ḫişāl

‘ Adli şöhret-şiken-i ma‘ delet-i Nüşirevān

Ḳahrı berhemzen-i baḡy ü fiten ehl-i ḡalāl

Zātıdır taḥt-ı mehābetde Süleymān-ı zamān

Mülki içre ola mümkün mi ḳarınca pā-māl

Devri bir ‘ aşra degil ḳābil-i taṭbīḳ u ḳıyās

İşte baḳ var mı tevārīḥ-i selefde emşāl

Geldi meydān-ı vücūda geliyor bir yandan

Nice āşār-ı teraḳḳī nice esbāb-ı kemāl

Hayra her niyyeti i‘māra her emri maşrūf
Ana yāver olur elbette Hudā-yı müte‘āl
Evc-i şevketde ola kevkeb-i baht-ı tībān
Meh-i nev-sāl ide tā her sene tenvīr-i hilāl
Geçsin āsāyiş ü ārāmiş ile eyyāmı
Konmasın hātır-ı şāhāne ser-i gerd-i melāl
Tām tārīḡ ile Sa‘dī ḡulı eyler tebrīk
‘Ahd-i ḡurrem ola Sultān ḡamīd’e yeni sāl
1309

227.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Oldı bu mışra‘ da hem tārīḡ-i mu‘cem hem du‘ā
Sāl-i ḡān Abdülḡamīd’i ḡayr ide Rabb-i mücīb

1309

228.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Veliyy-i ni‘metin nev-sālını tebrīk içün Sa‘dī
ḡalem şevḡe gelüb yazdı iki tārīḡ-i ‘āle’l-‘āl
Münīr Pāşā’ya nev-sālın mübārek eylesün Yezdān
İde sāl-i Münīr Pāşā’yı ḡaḡ sāl-i mübarek-fāl

1310

1310

229.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Esāsen yapıdıran bu cāmi‘i ‘Abdūlmecīd ḡān’dır
İden tevsī‘ini ‘Abdülḡamīd ḡān’ı kerem-mu‘tād
Du‘ā-yı devletin tekrār idüb kemter ḡulı Sa‘dī
İki mışra‘ la tārīḡin dü-bālā eyledi inşād

Şeh-i ‘āl-i himem bu ma‘ bed-i zibā-yı bi’t-tevsī‘

Bu yüzden vālidī cennet-me‘ ābın kıldı rūḥun şād

1310

1310

230.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Muḳaddem eylemişdi himmeti ‘ Abdülmecīd Ḥān’ı

Bu pākīze eşerle semt-i Teşvīkiyye’yi ‘ ābād

Cemā‘ at sonra artub olmayınca vüs‘ at-ı kāfī

İrāde eyledi tevsī‘ ini şāh-ı kerem-mu‘ tād

Ḥitāmında didi tārīḥ-i tāmin çāker-i Sa‘ dī

Bu zibā ma‘ bedī ‘ Abdülḥamīd Ḥān’dır iden bünyād

1310

231.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Binā-yı Ḥāzreti ‘ Abdülḥamīd Ḥān idi bu cāmī‘

Aḥīren kıldı tevsī‘ in irāde şāh-ı pāk-ecdād

Du‘ ā-yı şevketin tekrar idüb kemter kulu Sa‘ dī

İki mışra‘ la tārīḥin dü-bālā eyledi inşād

Bu zibā cāmī‘ i bin üç yüz on sālinde tevsī‘ an

Şeh-i ‘ālī-şiyem ‘ Abdülḥamīd Ḥān eyledi ābād

1310

1310

232.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Şeh-i ‘ umrān-perver Ḥāzret-i ‘ Abdülḥamīd Ḥān’ın

Sezādır olsa İskender gibi āşarı şöhret-gır

Zamān-ı şevketi ‘ aşr-ı teraḳḳiyyāt ü te’sīsāt

Zülāl-i himmeti iḥyā-yı ḥayra ḳatre-i iksīr

Ne cânibde işitse bir eşer i‘ mārā der muhtāc
Bırakmaz hālī vīrānīde der-an itdirir ta‘ mīr
Huşūşā hayli müddet cāmī‘ -i Sultān Orhān’ın
Harāb olmuş dil-i ‘ āşık gibi kalmışdı bī-tenvīr
İrāde kıldı vālisi Münīr Pāşā’ya termīmīn
İdildi emr-i icrā der-‘ aķab ber-mūcib-i taşdīr
Ola nām-ı ilāhī huṭbe zīb-i minber-i devrān
Tanīn-endāz-ı çarḥ olduğca tā āvāze-i tekbīr
Didim itmāmına tāriḥ-i Sa‘ dī lafzan ü ma‘ nen
Bin üç yüz onda bu cāmī‘ kılındı kâ’imen ta‘ mīr

1310

233.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ola eyyam-ı ‘ ömrü şevket-i şāhāne rūz-efzūn
Yapıldı sāyesinde tuz içün bu mevki‘ -i bālā
Didi Mektüpçī Sa‘ dī bī-bedel tāriḥ-i itmāmın
Cibūl’de tarḥ olundı nevidāre ḥāne-i zībā

1310

234.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Maḥz-ı lüṭfiyle Cenāb-ı Haķ Reşād Fāzıl’a
Pāk ü pākīze-şiyem bir duḡter iḥsān eyledi
Kendi hem-nām-ı Nebī daḡt-ı semiy-yi Fāṭıma
Halkı bu ḥüsn-i teşādüf şād ü ḥandān eyledi
Haķ mu‘ ammer ide Sa‘ dī söyledim tāriḥ-i tām
Fāṭıma bint-i Muḥammed devr-i şādān eyledi

1310

235.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Şeh-i 'umrân-perver Hâzret-i 'Abdülhamîd Hân'ın

İden mülki ser-â-ser lütfidir ma' mûre-i zîbâ

O şâh-ı mülhemîn 'aşr-ı bedâyi' intimâsında

Nice nâfi' eşerler sū-be-sū olmakda nev-peydâ

Huşûşan himmeti bir yandan itmekde müberrâtı

Gerek te'sis ile inşâ gerek tecdîd ile ihyâ

Biri de câmi' -i Sulţân Murâd evvel-i Ġâzî

Ki olmuşdı tezelsülden harâb-âbâd ser-tâ-pâ

İrade kıldı vâlisi Münîr Pâşâ'ya tecdîdin

Yapıldı sâyesinde câmi' u'n-nûr oldu bî-hem-tâ

İde Hâk zîb-i mihrâb-ı hilâfet zâtını dâ'im

Hemân oldukça bâkî câmi' i ki kubbe-i dünyâ

Oğu târîh-i tâmîn müslimîne cehr ile Sa' dî

Şalâte es-şalâ tecdîd idildi câmi' -i vâlâ

1310

236.

Fā' ilâtün Fā' ilâtün Fā' ilâtün Fā' ilün

Şeh-i 'umrân-pîşe Hân 'Abdülhamîd-i pür-himem

Kim binâ-yı mülke lütfidir esâs-ı i'tilâ

Sâyesinde ol hükümrân-ı memâlik perverin

Sū-be-sū olmakda âşâr-ı cedîde rû-nümâ

İşte ez-cümle hükümet için işbu dâ'ire

Himmeti ile yapıldı oldu zîbende binâ

Bu vilâyetde Münîr Pâşâ idi vâlî bu dem

Emr-i inşâsın havâle eyledi bi'z-zât ana

Hidmeti meşkür olsun kıldı ol yektâ vezir
Hüsni itmâmı huşûşunda bi-hakkın i' tinâ
Böyle bin âşâra kılsın Haq muvaffaq zâtını
Nev-be-nev şâhenşeh-i devrâne aldırın du' â
Sa' diyâ tarh eyledim bir böyle târih-i nefis
Bî-bedel bâb-ı hükümetdir bu tarh-ı dil-güşâ

1310

237.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Bâb-ı hükümet oldu bu tarh-ı ' alâ-yı dil-nişin
Oldı bu bâb-ı hükümet tarh-ı ' âli dil-nişin

1310

238.

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Hamd ola lutfına Mevlâ-yı ' azîmü's-şânın
Üç yüz on sâline irdirdi bizi devrânın

Yine tenvîr-i hilâl itdi muharrem mâhı
Didesi rüşen ola şinf-ı sühan-sencânın

Başlasınlar demidir ' arz-ı ' ubûdiyyete kim
Geldi hengâm-ı ser-âğâzı şenâ-ğ'ânânın

Sen de ey hâme bu ta' bîr ile taḥrîr eyle
Ḥutbe-i vaşfını ol şâh-ı kerem ' unvânın

Ḥâmi-i dîn-i mübîn ḥâdim-i şer' ü ḥarameyn
Mülk-i rûy-ı zemîn pâdşehini devrânın

Zıll-i maḥdûd-ı Ḥudâ melce-i dîn ü dünyâ
Merci' -i ehl-i temennâ ü meded-ğ'âhânın

Dāver-i a‘zam-ı fermān-revā-yı ‘ālem
Şāhib-i seyf ü ‘ilim sāyesidir sübhānın
Bir güzide hālef-i a‘zam-ı ecdād-ı ızām
Mā-bihi’l-mefharetī Hazret-i ‘Osmān Hān’ın
Şeh-i meh kevkebe Sulţān Hamīdū’l-evşāf
Devlet ü mülke zihī rahmetidir Raḥmān’ın
O hudāvend-i mu‘azzam ki revādır olsa
Hāk-i pāk-i ḳademi buse-gehī Hākān’ın
O cihān-dāver-i a‘zam ki sezādır Dārā
Çākeri olsa serāyındaki yer der-bānın
O kerem-pīşe şehensāh-ı şehā-perver kim
Kemterin ‘āṭife-i mā-ḥaşalıdır kânın
Baḥr-i elţāfı eger eyler ise cûş u hurûş
Bildirir ‘ālem-i māhiyyetini ‘ummānın
O semā fer ki sezā kılsa nişān-ı sîne
Mihr ile mähinı bu çarḥ-ı bülend eyvānın
Yā ne şāyān mı degildir o nişān-ı rahşān
Ḳā’im olsa yerine mihr ü meh-i tābānın
Āb u tāb-ı himemi ile güler rûy-ı zemîn
Ebr-i cûdı aḳıdır gözyaşını nīsānın
Nükhet-i ḥalkı çemen-zāra ideydi imdād
Ḳadri bin ḳat daha artardı gül ü reyḥānın
Bīm-i ḳahr u ḡazabıyla dil-i düşmen şad-çāk
Yād-ı lutfiyle feraḥ-nāk yüzi dostānın
Bulamaz fitne gözin açmaḡa ‘aşrında mecāl
Şiddet ü batşı bırakmaz eşerin ‘işyānın
Şarḳdan laḡzada emrin yürüdür tā ḡarba
N’ola ḳuṭbı der isem dā’ire-i imkānın

Hele tedbîr-i siyâsetdeki âşârı bütün
Olmada mazhar-ı takdîr-i hüküm-dâr-ânın
Şeh-i yektâ güherâ dâver-i meşkûr eşerâ
Ey Hudâ sâye vekil-i Nebî-i zî-şânın
Virdi dest-i himemin memlekete hüsn-i nizâm
Oldı Hakkâ ki bütün gıbta-keşi büldânın
Kangı bir noktası mülkûn alınır sa nazara
Güneş-âsâ görilir bin eşeri ‘umrânın
Kıldın erbâbına tefvîz-i umûr-ı devlet
Tanıdık kadrini ehl-i hüner ü ‘irfânın
Oldı mülkiyye ü mâliyyenin ıslâhı bütün
Perveriş-yâfte-i himmet-i bî-pâyânın
Eyledi hey’et-i berriyye ü bahriyyeyi de
Hâ’iz-i kuvvet ü miknet nazâr-ı im’ânın
Oldı ‘adliyye huşûşâtı daği bi’t-taḥşîş
Behre-yâb-ı eşer-i ma’delet ü fermânın
Var mı ta’rîfine hâcet ki cihâna ma’lûm
Neşr ü ta’mîm-i ma’ârifde olan iḥsânın
Aranır ise delâ’il meşelâ nâfî’aca
Biri ez-cümle Timur yollarıdır bürhânın
Kıldı luṭf u keremin şehir-i riyâz-ı cennet
Görse taḥsînini celb eyler idi Rıdvân’ın
Virdi irâd-ı rûsûmâta ticâret vüs’at
Oldı bunlar daği feyz-i nazâr-ı im’ânın
Vardı her dâ’ire akşâ-yı terakkiyyâta
Kalmadı hiç birisinde eşer-i nokşânın
Müfredâtıyla ne mümkün yazıyla ıslâḥât
Encümi şayması kâbil mi olur insânın

O kadar eyledin ihyā-yı müberrāta himem

Unutuldu eşer ü nāmı bile vīrānın

Sözlerimde ne dūrūğ u ne riyā var zīrā

Her biri tercüme-i şādıkası vicdānın

Kağı şāh eyledi zātın gibi bi'l-fi'l ikdām

Terk-i ārām iden kağısıdır şāhānın

Hāşılı pādīşehim pādīşeh-i yektāsın

Toğrısı mülke ne gelmiş ne gelir akrānın

Mümkin olsaydı daha gūşış iderdim ammā

Taht-ı imkānda degil vaşf-ı 'ulüvv-i şānın

Sa' diyā ba' de' zin āğāz-ı du' ā kıl kim ol

Vird-i rūz u şebidir merd ü zen ü şıbyānın

Devr ide tā seneler kıla tevālī eyyām

'Ādet üzere döne çarh-ı felek gerdānın

Zib-i evreng-i hilāfet ola yā Rab dā'im

Çonmaya gerd-i keder tab'ına ol sulṭānın

Tām tārīḫi de olsun bu du' āya minfem

Devr-i şādī ola nev-sālī şeh-i devrānın

1310

239.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Qıla şāl-i Münir Pāşā'yı Haq sāl-i meyāmin-fāl

1311

240.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Müjde-i tārīḫ irişdi şeş-cihetden gūşuma

Bekr Efendi rütbe-i ulāyı ihraz eyledi

1311

241.

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Qıldı binā Büyükaṭa'da ma' bed-i şerif
Hākān-ı baḥr u berr şeh-i dīn-perver-i zamān
Tārīḫi çıḳdı bir de sühulet ile Sa' dī
Ra' nā yapıldı cāmī' -i ' Abdülḥamīd Hān

1311

242.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

İki el ḳaldırub ḳıldım du' ā sonra didim tārīḫ
Ḳudūmin ide İsmā' il Zühdi'nin Hudā mes' ūd

1311

243.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Hezārān şad hezārān şükr ola iḥsān-ı sūbhāna
Ki ḳıldı bizleri ümmet Resūl-i a' zamū'ş-şāna
Ser-firāz-ı rusūl sulṭān-ı taḥt-ı kişver-i levlāk
Ḳudūmī oldı bādī-i nüzūl āyāt-ı Ḳur'an'a
Nebī-i rāst güftār ü vaḥiy gūyā-yı *mā yentaḳ*²⁰
Ki her nuṭḳ-ı meṭā' u muḳtedādır ehl-i imāna
Bize teblīḡ ü ta' līm itdi emr-i dīn ü dünyāyı
'Ubūdiyyet vezā' if-baḥşın ol öğretti insāna

²⁰ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, a.g.e., s. 586.

Berî ez-cümle teblîğâtının emr-i eî' vâdır
Bununla farz-ı ' ayn oldu iîâ' at emr-i Sulîân'a
Ulu'l-emre iîâ' at Hazret-i Haîî'a ' ibâdetdir
'İbâdet ise ma' bûda sebebdir ' afv ü gufrâna
Hele sulîân ki Hân ' Abdülhamîd-âsâ ola ' âdil
Degil sâde iîâ' at emrini hîrz eyleriz câna
Naşıl hîrz itmeyiz ki ol şehin her emr ü fermânı
Ya bir ihîkâka dâ' irdir yâhud i' mâr-ı büldâna
Şeh-i şâhib ' adâletdir penâh-ı dîn ü devletdir
Vücûd-ı pâki zînetdir şerîr-i şevket ü şâna
Hudâvend-i Hudâ-sâye cihân-ı ' adle pîrâye
Vekîl-i âsmân pâye resûl-i Rabb-i Mennân'a
Ayırmaz kıl kadar bir emr ü icrâsın şerî' atden
Maîârın olsa her ' azmi n'ola imdâd-ı Yezdân'a
Düşer her re'y ü tedbîr-i muvâfîk hükmü taîdîre
Ne eylerse taşavvur ' âdilâne mû-şîkâfâne
Şehenşâh-ı ' Ömer haşlet ki devr-i ' adl ü dâdında
Mecâli i' tidâ bulmaz kavîler nâ-tuvânâne
Cihân ol rûtbe pür-emn ü emân kim münhaşır kaldı
Cefâlar gamzeye ancak sitemler çeşm-i hübâna
Olaydı hükm-i ' adli şâmil-i ahvâl-i hayvânât
Nigeh-bânlık iderdi gürg-i vahşî gûsfendâne
Sirâyet eyleseydi ' âleme hâssiyyet-i hıfzı
Semender-veş girerdi âteşe yanmazdı pervâne
Göreydi pertev-i fânus-ı bezmin gayrı kalmazdı
Güneşden iktisâb-ı nûra hâcet mâh-ı tâbâna
İdeydi zerrece bir iktibâs envâr-ı re'yinden
Küsûf irmezdi aşlâ kurş-ı hurşîd-i dıraşşâna

Kerem-verdir o deñlü kim göreydi cūdını hātem
Olurdu sā'il-i der-gāh-ı ihsān-ı faķirāne
Seḫā ṭab' -ı ' avāṭıf-perverinde genc-i pür-gevher
' Aṭā dest-i direm-pāşende benzer baḫr ile kāna
Nem-i cūdiyle ger sīr-āb-ı feyż olsaydı bir vādi
Gelirdi iķtidār-ı şāḫ-ı gül ḫār-ı muḡaylāna
Olaydı feyż-i isti' dād-ı zātı tāmme-ye-perver
İderdi ḡonceler ḫande nevā-yı ' andelībāna
Gül ü sünbül gibi bŷā olurdu her ḫis ü ḫārı
Götürseydi şabā ger nŷkhet-i ḫalkın ḡulistāna
Zemīnde ḫalmaz idi bāḡ u ḡül-zār olmadıķ bir yer
Seḫāb-ı luṭfi ger imdād ideydi ebr-i nīsāna
Cihān-dārā ḫudāvendā veliyy-i ni' metā şāḫā
Eyā sermāye-i faḫr u şeref Sulṭān ' Oşmān'a
Sen ol ' umrān-perver pādişāh-ı bī-mūdānīsın
Ki nāmın oldu İskender gibi meşḫŷr-ı devrāna
Añılmazsa n'ola şimdengirü seddiyle İskender
Ki āşārınla sen ḫaķķā ki lāyıķsın bu ' unvāna
Zamān-ı şevketindir maşdar-ı envā' -ı te'sīsāt
Getiren himmetindir bunları bi'l-cümle meydāna
Memālik cennet-ābād oldu āşār-ı ' adīdenle
Pesend eylerdi ger manzŷr olaydı çeşm-i Rıdvān'a
Ḥulāşa ḫā'iz-i cümle fezā'il şāḫ-ı ekmelsin
Kemālātın virir ḫayret ' uķŷl-i ehl-i iz' āna
Ne mŷmkin zātını ḫaķķıyla tavşīf ide bir şā' ir
Şıḡar mı yād-ı evşāf-ı ḫamīden ḫadd-i imkāna
Ḥuşŷşā ālem-i endişede bu ' iyd ü şāfın
Teķaddŷm eylemişken nice ṭab' ehl-i sŷḫan-dāna

Edā-yı vaşfının binde birine olmayub kâdir
Yine mecbûr kaldım i' tirâf-ı ' acz ü nokşâna
Bu bâbda ' âcizim ammâ sühanda muhtedir tab' ım
Nice ma' nâyı birkaç lafz ile icâz ü ityâna
Güher-senc-i hayâlim her der-i şeh-vâr-ı mevzûnum
Gelirdi cümleye râcih eger kınsaydı mizâna
Hele bu nazm-ı rengin ü zülâvîz ü şafâ-bağşım
Ser-â-pâ düşdi pek matbû' u mevzûn u belîgâne
Bulaydı nüshasın sük-ı ' Ukâzı ' âlem-i eş' âr
Aşardı şübhesiz tâk-ı bülend-i çarh-ı devrâna
Kalem te' şîr-i şevkinle elimde başladı nuṭka
Midâdı benzedirsem vechi yok mı âb-ı hayvâna
Dizerdim rişte-i nazma daha nice der-i şeh-vâr
Ki zühre görse eylerdi kılâde zîr-i gerdâna
Bulaydım sâye-i lütfunda bir me' vâ-yı gam-fersâ
Çıkaydı hâtırimdan fikr-i icâz-gîrâ hâna [x]
Tamâm oldu sühan başla du' âya şıdk ile Sa' dî
Du' â vâcib olur söz âhîr olduğda şenâ-h' âna
Elin kaldır mu' allâ bâr-gâhı ' arş-ı a' lâya
Yüzün sür hâke yalvar hâlik-ı edvâr u ezmâna
De ki ey bizlere Kıur'ân ü peygamber iden irsâl
Mehâm-ı kâ' inâtı eyleyen tevdi' -i sulṭâna
Vekîli olduğ şâhenşeh-i levlâk-ı hâkķıçûn
Muîn ol zıll-i pâkin Hâzret-i ' Abdülhamîd Hân'a
Sehil kıl zâtına her kâr-ı düşvârı emân yâ Rab
Muvaffak eyle ' azminde qarîn it hayr u ihsâna
Îlâhî sâl-i nev hem-reh olub hâkķında hoş eyyâm
Sürûr ile mürûr ide zamânı müsterihâna

Güneş-āsā çıkub taht-ı me‘ ālī bahtına her rûz
Ziyâ-yı ‘ adl ü dâdın neşr ide âfâk u ekvâna
Kulı da böylece ‘ arz eyleye her sâl-i târîhin
Mübârek-bâda geldi sâl-i nev ‘ Abdülhamîd Hân’a

1311

[x] Bu beyt intişâr itmemiştir.

244.

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

Kemâl-i ‘ âfiyetle nice emşâlin idüb idrâk
Dem-â-dem hurrem ü handân ola ol âsaf-ı devrân
Olunca bir sene târîhe munzam söyledim Sa‘ dî
Münîr Pâşâ’ya nev-sâli mübârek-fâl ide Mennân

1312

245.

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Câmi‘ u’l-hâcc-ı ‘ Ömer kim toksan altıda yanub
Kalmış idi ‘ arşa hâlinde on altı yıl tamâm
Vağfı bî-hâşıl bu yüzden çâre nâ-kâbil idi
Hâşılı beklerdi bir himmet bu hizmet ve’s-selâm
Bi’l-i‘ âne karyece inşâsını ta‘ mîm idüb
Cümleten bu emri hayra eyledin iqdâm-ı tām
İtmeyüb lâkin kifâyet eldeki mevcûdumuz
Çâresiz kalmışken inşââtı kısmen nâ-tamâm
Sâye-i lutfunda Sultân-ı Hamîdü’s-şîmenin
Emr-i itmâmı müyesser oldu ber-vefk-i merâm
Nâm-ı pâkî hutbe-zîb-i minber-i devrân ola
Câmi‘ ine kubbe oldukça ilâhî ber-devâm

Söyledim Sa‘ dī ma‘ a’l-beşīr-i tārīḡ-i güher
Luṭf-ı Hāḡ’la buldı müjde cāmī‘ -i ḡarye ḡitām

1312

246.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ lün

Vuḡū‘ ḡareket-i arzdır İslambül
Bugün aldı ḡilāfet Edhem Beg

1312

1312

247.

Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

Ḳıldı binā Büyük Aṡa’da ma‘ bed-i şerif
Sulṡān-ı baḡr u berr şeh İskender-i zamān
Sa‘ dī ḡulı daḡı didi tārīḡ-i tāmını
Ra‘ nā yapıldı cāmī‘ -i ‘ Abdülḡamīd Ḥān

1312

248.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ḥayf ‘ Abdullah Efendi zevcesi
‘ Ālem-i ‘ uḡbāya oldu rü-be-rāḡ
İrci‘ i emrin alınca eyledi
İmtiṡāl-i da‘ vet-i ḡurb-i ilāḡ
Dileriz Ḥāḡ’dan ki kilḡ-i maḡḡiret
Defterinden eyleye maḡv-ı ḡünāḡ
Ḥaşr olub faḡru’n-nisā ile me‘ an
Ḳaşr- ı Firdevsi ide ārām-gāḡ
Geldi üçler söyledi tārīḡini
Cenneti ḡıldı Ḥadīce cilve-gāḡ

1312

249.

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Bu tāzeyi düşürdi ecel hāke hayf hayf
Şāyeste kılsalar ebeveyni fiğān vāh

Yazdım esefle mışra' -ı tārīh-i fevtini
Lāṭife Hānım eyleye Firdevsi cilve-gāh

1312

250.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Qalem bir gün olurken vādi-i hayretde reh-peymā
O günde oldı bir pīr-i huçeste nā-gehān peydā

Cebīni maşrıku'l-envārı feyz-ā-feyzi lāhūtī
Derūnı'l-esrār- ğaybu'l-ğaybı lā yuḥşā

Dehāni menba' -ı āb-ı hayāt Hızır'a reşk-āver
Kelāmı feyz-i enfās-ı Mesīh-āsā revān-baḥşā

Selām virdi didi ey hāme kağı semtedir 'azmin
Nedir bildir bu vādide tolaşmağda sebeb ü āyā

Qalem şordı ki sen kimsin ne yerdensin nedir nāmın
Bana ol bāvul ile hāl ü şānunı (...) ²¹ enbā

Cevābında didi nāmım benim ilhām-ı Mevlā'dır
Medār-ı istifālim keşf-i rāz-ı perde-i aḥfā

Yerimdir tā ezel ḥalvet-serāy-i 'ālem-i 'ulvī
Naẓar-gāhım kulüb-ı şā' irāndır nātıka-pīrā

²¹ Metinde bir kelime eksik olduğu için (...) kullanılmıştır.

Benim ta' lîm ü tefhîmimle aşhâb-ı kalem mülhem
Benim imdâd-ı enfâsımla erbâb-ı sühan-güyâ
Bana mevdu' udur gencîne-i esrâr-ı gaybiyye
Benim hıfzımdadır tanzîme şâlih gevher-i yektâ
Sühan-sencân olur ol gence reh-yâb-ı vuşûl ancak
İder bahşâ-yiş-i dest-i kerîmim anları aġnâ
Dilimden kangı ġavvâş-ı ma' ânî itse istimdâd
Pür eyler dâmen-i âmâlini mânende-i deryâ
Kalem ni' me't-teşâdüf ' add idüb iş bu mülâkâtı
Didi kim bende esbâb-ı şitâbım eyleyim anhâ
Yeni sâl oldı ma' lûm-ı şerîfindir ki her şâ' ır
Şeh-i devrânı tebriken ider târîh-i nev-implâ
Yazub târîh-i nev-sâle benim de bu vesîle ile
Sitâyîşdir du' âdır tehniyetdir maqşadım ammâ
Bununçün bende yok lâzım olan sermâye-i ġüftâr
Meger senden ola imdâd ey ' allâme-i yektâ
Didi ġam çekme aşlâ müsterîh ol kim benim şimdi
Bu vâdî-i taşavvurda seninle hem-reh ü hem-pâ
Seni ol rûtbe te 'yîd eyleyem ki yazdığım âşâr
Tefevvuk eyleye emşâline kadri ola bâlâ
Sana ey hûame şimdiden şunı da eylerim tebşîr
Ki bu nazmın olur makbûl-i sulţân-ı kerem-fermâ
Yaz evvelce füyûzât-ı tecelliyyât-ı nev-sâli
Sana bir veche âtî eyleyim takrîr-i ser-tâ-pâ
Muğarrerdur bu sâl-i meymenet-fâlin hilâline
Dem-â-dem nev-be-nev bir mevhib-i fermûde-i Mevlâ
Kıvâm-ı şân ü şevket ezdiyâr-ı miknet-i devlet
Devâm-ı emn ü râhat intizâm-ı gerdiş-i dünyâ

Bunun her rûzı bir ‘îd-i sürûr u şâd-mânıdır
Pey-â-pey her şebi bir leyle-i kıadri meyâmin zâ
Cihân âzâde-i ğamdır gönüller sâd ü ğurremdir
Zamân âsûde demdir ber-ıarafdır şu reş ü ğavĝâ
Şabâhı maıla‘ -ı mihr-i teraııııyât ü te’sisât
Sevâd-ı şâmıdır zıll-i hüma-yı evc-i isti‘ lâ
Zihî devr-i teraııı intimâ kim olsa lâıııdır
Medâr-ı reşk-i a‘ şâr-ı selâtını cihân-pîrâ
Naşıl maĝbûı-ı a‘ şâr olmaz ol devr-i dil-ârâ kim
Ola mensûb-ı ‘ aşr-ı ber-ĝüzin şâh liııye-i hem-tâ
Ne şeh sultân-ı ħurşid efser ü ĝerdün müsenned kim
Ĝubâr-ı âsitânidir cilâ-yı târım mînâ
Penâh-ı mülk ü dîn ü pâdişâh-ı ma‘ delet âyın
Cihân-bân-ı cihân temkîn-i sultân-ı serîr-ârâ
Vekîl-i ħazret-i şâhib şerî‘ at merci‘ -i ümmet
Yegâne zıllı müdevver Ħudâ’yı vâhid ü yektâ
Şeh-i ‘ unvân-tırâz-ı saltanat ‘ Abdülħamîd Ħân ki
Mübârek nâmıdır zîb-i nuııuşu sikke ü tafrâ
Şeh-i encüm ħaşem kim şaf-be-şaf pîş-i rıķâbında
Yürürlerse adıyla tâc-dârân-ı cihân-ber-câ
Buyurdı rûtbe-i bâlâ-terîn-i ħaşmet ü iclâl
İreydi devlet-i pâ-bûsına İskender ü Dârâ
Kemer-beste ĝulâm-ı der-gehi olsa revâ Cemşid
Kimine çâkeri fermân-beri olsa sezâ Kısra
Seĝâvetde mürüvvetde mişâl-i Ħâtem-i Tayyi
‘ Adâletde ‘ adîl-i Ħazret-i Fârûı‘ dur Ħaıııı’i
Müfâdı emr ü nehyi muııtezâ-yı ħükm-i Kıur’ân’ı
Vücûdı ‘ âlem-i iıhsân ü ‘ adle âyet-i kübrâ

Žamir-i rūşeni rāz ‘āşinā-yı ‘ālem-i ğaybī
Dil-i pāki tecelliyāt-ı sübhāniyye mücellā
Dinilmek rūḥ-ı ‘ālem zātına Ḥaḳḳ’ā ki ünsidir
Yeniden kıldı iḥyā cism-i mülk ü devleti zīrā
Ne himmetdir o himmetler ki meydāna getirmiştir
Gerek dīni gerek mülkī nice āsārı müsteşnā
Cevāmi‘ tekye kışla ḥastaḥāne sā’ir inşaat
Şayılmaz ‘aşr-ı āsārı ki ḥāmem eyleye iḥşā
Ḥuşūşā rāḥatın ikmāl içün bathāda ḥuccācın
Buyurdu dār-ı miḥmān ü tedāvi oluna inşā
Ne hidmetdir bu dīne bārekallāh ol şeh-i dīndār
Bu yüzden kıldı taḥşil-i rızā-yı Ḥaẓret-i Mevlā
Olur ḥoşnūd bundan mutlakā şāhenşeh-i levlāk
Bunun elbet mükāfātı olur mevfūr u müstevfā
Kim olmuştur muvaffaḳ bu gibi bir emr-i meşkūra
Görölmüş mi tevāriḥ-i selefde böyle şey āyā
Ḥudāvendā rızā-cū-yı Ḥudāyış gördi Ḥaḳ zātın
Anunçün böyle ‘ālī hidmeti dinir ise iḥrā
Ḥayāt-ı tāze virdi bu teşebbüs cümleye el-Ḥaḳ
Bu himmet ‘ālem-i İslām’ı kıldı ser-te-ser iḥyā
Zebānlar zemzeme sīḥ-i du‘ā-yı devletindir hep
Ḳalemler naḳş-ı evşāf-ı ḥamīdenle varak-pīrā
Hele sāyende ḥuccāc-ı ḥarem olduḳca ārāmiş
Açub el der-geh-i Ḥaḳ’dan iderler böyle istid‘ā
Füzün eyle ilāhī ‘ömrini ‘Abdülḥamīd Ḥān’ın
Bi-feyz-i meş‘ar ü zemzem bi-nūr-ı Ka‘be-i ‘ulyā
Şu lütfundan olub Sa‘dī ḳulun da ḥişşedār-ı şevk
Du‘ā-yı devletin bu vech ile itmekdedir ifā

Eyā beyt-i şerīfī eyleyen bu ümmete kıble
Eyā hacc ü tavāfī müslimīne farz iden Mevlā
O Sultān Hamīdū’ş-şīme ki zıll-i zālīlindir
İder merzā tenī taḥṣīle sa‘y ü himmet-i evfā
Refīk u hem-dem ile Hızr-ı tevfiķātını yā Rab
Ola her ‘azm ü kārında muvaffaķ ol şeh-i yektā
Firāvān eyleyüb eyyām-ı ‘ömr ü şevket ü şanın
Serīr-i saltanaṭda zātını kıl tā ebed ibķā
İdüb sāl-i cedīdi Haķķ’ı ‘ālīsinde ḥurrem-fāl
Sürür-ı nev-be-nevle ḳalbin eyle dem-be-dem imlā
Selāmetde memālik ‘āfiyetde ‘asker ü ḥüccāc
Ḥasāretde küdürerde hezīmetde ola a‘dā
Vire taḥta o sultān-ı kerem-ver zīb ü fer dā’im
Göre elṭāf-ı iḥsānın gerek a‘lā gerek ednā
Ḳulı da ‘arz ide yıldan yıla tārīḫ-i tebrīkin
Yeni sāl ola Ḥān ‘Abdülḥamīd’e sāl-i sa‘d-efzā

1312

251.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Meymenet baḫş-ı vürüd oldu yine sāl-i cedīd
Sa‘diyā başlayalım tehniyeti ifāya
Tām tārīḫ ile tebrīk idelim evvelce
‘Asr-ı es‘ad ola nev-sāli Münīr Pāşā’ya

1313

252.

Fa‘ülün Fa‘ülün Fa‘ülün Fa‘ül

Bu vālā binā-yı hamīdi eṣer
Ki tezyin-i şehir itdi bir kāt daha
Hitāmında Mektüpçī Sa‘ dī didi
Şu beyt-i dil-ārāyī tārīḥ ana
Yapıldı Düyün-ı ‘Umūmiyye’ye
‘Arab tarḥ u şeklinde dil-cüyına

1313

253.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Göz yumunca zevcemiz ‘inde’l-gurūb
Şeb gibi ‘ālem bana oldu siyāh
Eyleyüb cürm ü günāhın mağfiret
Menzilin dārü’n-na‘īm ide ilāh
Hüzn ile Sa‘ dī didim tārīḥ-i tām
Kıldı riḥlet Fāṭıma fer-mend ü āh

1313

254.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ben naşıl olmam melül ü dāğ-dār
Gitdi elden zevce-i şıdḳ iktināh
Kim o idi tam otuz beş yıl bana
Hem refīka hem şefīka hem penāh
Eyleyüb cürm ü günāhın mağfiret
Menzilin Dārü’n-Na‘īm ide ilāh
Hüzn ile Sa‘ dī didim tārīḥ-i tām
Kıldı riḥlet Fāṭıma fer-mend ü āh

1313

255.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Oldı bu taze de hayfâ hedef-i tır-i verem
Dileriz ki kıla dil-şād-ı İrem'le Mevlâ
Fevtinin yazdı kalem mışra' -ı târîhini tām
İde Firdevs'i sezâ ' Āliye Hânım me'vâ

1313

256.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şālişe tevcîh olundı ' uhde-i Es' ad Beg'e
Ola pey-der-pey teraqqîsiyle pür-şevk-i cedîd
Ma' raz-ı tebrîkde Sa' dî-i didim târîh-i tām
Rütbe aldı Mîr-i Es' ad eyleye Mevlâ sa' id

1313

257.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Şeh-i devrâne hem müjde ola nev-sâle hem târîh
Deyü Sa' dî ararken hâmeden gördüm ki cārîdir
Kifâyet eylemez mi müjde-i tevfiğ-i feyyāza
Ki târîhi bu sâlin işte devr-i feyz-i Bārî'dir

1313

258.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Semiyy-i Ahmed-i Mürsel Münîr (...) ²² Pâşâ kim
O idi şeyh-i himmet-zâde bir merd-i mekârim hû

²² Metinde bir kelime eksik olduğu için (...) kullanılmıştır.

Milonā'da iderken ' asker-i Yūnān ile peykār
Şehādet rütbesiyle kām-yāb oldu ne devlet bu
Şehīdān-ı ğazā Haydar dinilmez anlara emvāt
Degil merķad bu ancak bir nişāndır zā'ire karşı
Hudā-yı Hayy idüb ahlāfına şabr-ı cemīl ihsān
Bi-ḥūn-ı pāk-ı şāh-ı Kerbelā çekdirmesün kayġu
Oķu bir sūre-i iḥlās ile tārīḥini zā'ir
Celāleddīn Pāşā-yı şehīde Fātiḥa yā hū²³

1313

259.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şemsi Mollā kim Cemāleddīn Ufukzāde'dir
Nā-gehān ' ömr ü ḥayātı şemsine irdi zevāl
Meclisinde şehir-i İstānbūl'un a' zādan idi
Pāyesiydi Mekke kendi bir tabīb-i zī-kemāl
' İlm ü tıbdā ḥ'āce-i gül vaşfına şāyān idi
Siyyemā teşḥīş-i emrāz eylemekde bī-mişāl
Mehbitü'l-envār idüb ḳabrīn ḳıyām-ı ḥaşre dek
Eyleye evlād ü ahlāfın mu' ammer zū'l-Celāl
Fevtinin manḳūṭan ü lafzan didim tārīḥini
Gitdi ḥayfā Şemsi Beg bin üç yüz on dört idi sāl

1314

260.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

²³ Genelkurmay Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Türk Asker Büyükleri ve Zaferleri, 1897 *Türk Yunan Harbi*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1982.

Žāyi‘ oldı adri-i adr āšinā-yı ehl-i dil
Kim eıbbāmız içinde zātı idi hoş kelām
aıköy’li telgrāf ü posta me’mūrı iken
Sūy-ı Hā’dan geldi peyk-i irci‘ı virdi peyām
ıldı māh-ı rūzenin ‘ařr-ı aırinde vefāt
‘Afv ola cürmi bağız-ı leyle-i adr u şıyām
‘İnde’l-itār oldı hayfā telh-kām-ı cām-ı merg
Ni‘met-i cennetle dil-sır eylesin Rabbü’l-enām
Fevtini tıydum te’essüfle didim tārıh-i tām
Eyleye adri Efendi cennetü’l-‘Adn’i maām

1314

261.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Diyüb ızlarağası irci‘ı fermānına lebbeyk
Serā-yı dehrden gülşen-serā-yı ‘Adn’e ıldı ‘azm
Dirīgā hādimü’l-hayr idi gitdi söyledim tārıh
ıla ‘Adn içre Hā Behrām Ağā’yı hūr ile hem-bezm

1314

262.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Hezārān hamd ola şad hezārān
Tecellı eyledi tevfi-i Yezdān
Göründi bāy-ı büřrā-yı sa‘ādet
Eşer gösterdi kilik-i feyz-i sübhān
Ki ya‘ni yümn ile burc-ı řarkda
Hilāl-i māh-ı nev-sāl oldı tābān

Zihî hatt-ı zer-endūd-ı celî kim
Nice nakş-ı hüküm ānda nümāyān
İder ez-cümle necm ile ber-ā-ber
Livāmız resmini taşvîr ü ityān
Bunun ol şekl-i zîbāda zuhûr
Degil mi nuşrete iķvā-yı bürhān
Ne hācet her zamān manşûr idiler
Selāţîn-i güzîn-i Āl-i ‘Oşmān
Hele şāh-ı zamānın bu meyānda
Me‘a’t-ta‘zîm-i nām-ı zikre şāyān
Şeh-i a‘zam hudāvend-i mu‘azzam
İkinci Hāzret-i ‘Abdülhamîd Hān
Fürûg-ı taht-gāh-ı mülk-i maşrık
Cihāna ‘āfitāb-ı pertev-efşān
Münevver māh-ı evc-i şān ü şevket
Muẓaffer şāh-ı heft-iķlîm-i devrān
Revāndır peyk-i hükmi şark u garba
Bütün dünyāya merci‘ bir hükümrān
Tefekkürde tedābîrde Felāţûn
Saḥāvetde keremde Hātem ‘unvān
Kerîmü’ş-şîme ehl ü bende-perver
‘Ulüvvü’l-himme sultān-ı kadir-dān
Hudā sāye vekîl-i faḥr-i ‘ālem
Penāh-ı müslimîn ü ehl-i îmān
Diyānet-pîşe ḥayr-endîş-i ‘ādil
Her emrinde rızā-cüyā-yı Raḥmān
Huşûşā ravza-i pāk-i resûle
Te vessül den degil vāreste bir an

Anınçün her ne müşkil iş olursa
İder Hâk zâtına teshîl ü âsân
Zuhûr itmiş iken hattâ geçende
Nice ahvâl-i hayret-bahş-ı ezhân
İdildi cümlesi teskîn ü te'mîn
Feni' me'l-cündâ tedbir-i sultân
Bu muṭlaḳ ma' nevî imdâd-ı Hâk'dır
Bedîhiyyâta hiç lâzım mı bürhân
Yegâne maḳşadı ihyâ-yı devlet
Tamâmı himmet-i maḳşûr-ı ' umrân
Müdîr-i muḳtedir şâh-ı muvaffaḳ
Hülâṣa zâtıdır bî-miṣl ü aḳrân
Cihân dil-sîr-i ḥ'ân-ı lütfidir hep
Gerekdir ni' mete ḥamd-i firāvân
Bu ḥamdî eyleyüb evvelce îfâ
Du' âya sonra ol Sa' dî şitâbân
Du' â sultâna çünki dîn-i mefrûz
Edâsıdır medâr-ı ' afv ü ğufrân
Açub el ' arş-ı a' lâ-yı Hudâ'ya
Bu şûretle kıl istid' â-yı iḥsân
Eyâ şîrâze-bend-i silk-i eyyâm
Eyâ tertîb-sâz-ı devr ü ezmân
Eyâ ' arz u semâ emriyle kâ'im
Eyâ necm ü ḳamer nûrıyla raḥşân
Olub yâver şeh-i devrâne dâ'im
Refîḳ it Hızır-ı tevfiḳin kemâ-kân
Muvaffaḳ eyle her kârında yâ Rab
Bi-ḥaḳḳ-ı faḫr-i ' âlem çâr-yârân

Füzûn it ‘ömr-i iclâlin dem-â-dem
Bula zâtıyla taht-ı salânat şân
Hümâyûn fâl ola sâl-i cedîd
Geçe eyyâm-ı her-dem şâd ü handân
Kulı da nazm idüb her sâl-i târîh
Kıla ‘arz-ı huzûr-ı şâh-ı devrân
Hesâb itdim nikât-ı beyt-i âtî
Bu sâle oldı bir târîh-i çesbân
Mübârek-dem dem-â-dem devr-i hurrem
Ola sâl-i nevi ‘Abdülhamîd Hân

1314

263.

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

Bu mekteb-i ‘ilm ü hüner lütfıyla buldı zîb ü fer
İtmekdeyiz şâm u seher ‘Abdülhamîd Hân’a du‘ â
Sa‘dî didim itmâmına târîh-i tām-ı dil-nişîn
İnşâ kılındı yümnile bu mekteb-i ‘âlî binâ

1315

264.

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

Hâmî-i ‘ilm ü ma‘rifet Sultân Hân ‘Abdülhamîd
Kim nuhbe-i âmâlidir neşr-i ma‘ârif dâ’imâ
‘Asrında binlerce eşer olmakda yer yer cilve-ger
Ez-cümle bu dâr-ı hüner lütfıyla oldı rû-nümâ
Yâ Rab o şâhın ‘ömrini iclâlini efzûn kıl
Bunda çocuklar el açub itdikce âgâz-ı du‘ â

Sa‘ dī didim itmāmına tārīḫ-i tām-ı dil-pezīr
İnşā kılındı yümnile bu mekteb-i ‘ālī binā

1315

265.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Semiyy-i Aḥmed-i Mürsel Münir Pāšā ki olmuşdı
İki def‘a Burūsa şehrine vālī-i bī-hemtā

İkincide iderken iştiḡāl emr-i ḥükümetle
Alub emr eyledi ‘azm-i ḥuzūr-ı Ḥazret-i Mevlā

İki kerre muḳaddem Nāzır-ı Māliyye olmuşdı
Mu‘aḫḫar Dāḫiliyye Nāzırını hem müddet-i evfā

İlāhī zātı cennetde muḳīm oldukça aḫlāfı
Ola Ḥaṣan ḥaṣın’i ‘āfiyetde dā’im ü ber-cā

Didim tārīḫ-i tāmın Sa‘ diyā farṭ-ı te’essüfle
Münir Pāšā’ya Ḥaḳ ṣadr-ı na‘īmī eyleye me’vā

1315

266.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Didim tārīḫ-i tāmın ma‘raz-ı tebrīkde Sa‘ dī
Cemāl Beg aldı bālā rütbesin mes‘ūd ide Bārī

1315

267.

Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Didi Sa‘ dī ḳudümüne tārīḫ
Meh gibi toḡdı müjde Şā’im Beg

1316

268.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Vesîle eyleyüb târîh-i sâl-i ' arz-ı tebrîke
Yüzün sür evvelâ hâk-i der-i sulţân-ı devrâne
İlk ref' i ile sonra bâr-gâh-ı ' arz-ı a' lâya
Hulûş-ı kalb ile yalvâr Cenâb-ı Hâlîk-ı câna
Di ki ey bizlere emr-i cihâdı eyleyen taqdîr
İden cünd-i melâ'ik ile imdâd ehl-i imâna
Vekîli olduğı şâh-ı rusûl haqqı içün yâ Rab
Naşir ol zıll-ı pâkin Hâzret-i ' Abdülhamîd Hân'a
Ser-efrâz it livâsın dâ'imâ ' askerlerin manşûr
Bu def' â nice gâlib eyledinse haşm-ı Yûnân'a
İlâhî bin ser a' dâ-yı seresinde ser-be-ser hâke
Çeküb ism-i celâlin her nefer girdikce meydâna
Ola bir feth ile her ân mübeşşir ol şeh-i gâzi
Pey-â-pey böyle geldikce teceddüd devr-i ezmâna
Kulı Sa' dî de taqdîm-i tevârîh-i nev-â-nevle
İde ' arz-ı ' ubûdiyyet huzûr-ı şâh-ı zî-şâna
Kıla Hâk her demin bir devr-i şân ü şevket ü iclâl
Yeni sâli Hudâ mecd eyleye ' Abdülhamîd Hân'a
1315 1315

269.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Duhter-i pâkîze-i Kadrî Efendi'nin dirîğ
Soldırub vechin düşürdi gül gibi hâke ecel
Çekmeden devr-i hayâtında henüz bir câm-ı kâim
Bezm-i ' ayşinden cihân-ı bî-beķânın çekdi el

Bir ‘aķıķa genc idi maķķūme-i mevt oldu ķayf
Böyle imiŗ ķāre var mı ķūkm-i taķdır-i ezel
Beste-leb ķaldı zavallı ķoymadan dūnyāsına
Ni‘ met-i cennetle dil-sīr eylesin zāt-ı ecel
Yazdı medd-i āh ile tārīķ-i dil-sūzın ķalem
Oldı Naẓmiyye zebūn-ı penķe-i ķayf-ı ecel

1316

270.

Sene-i zafer-i cedīd

1317

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Bu nev-sāli hūmāyun-fāl içün bālāda kim tārīķ
Ķalem-den bī-tekellūf sāniķ olmuŗ bir iŗāret-dir
Muẓaffersin muẓaffer pādiŗāhım müjdeler olsun
Ki řu hūsn-i teŗādūf zātına a‘ zāam beŗāret-dir

271.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Devr-i sāl itdi teceddüd pādiŗāh-ı ‘ālemin
‘Ömr ü iclālın füzün itsin Ħudā-yı zū’l-Celāl
Yazdı Sa‘ dī bendesi nev-sāle nev-tārīķ-i tām
Geldi Sultān-ı Ħamīdü’ŗ-ŗīmeye tes‘īde sāl

1317

272.

Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün

Böyle nice nev-sāl ola herkes ferīķu’l-bāl ola
Ārāyiŗ-i iclāl ola řāh-ı cihān ‘Abdülķamīd

Sa‘ dī bu tārīh-in ile kıl sen de ‘ arz-ı tehniye
Geldi Hāmīdū’ş-şīmeye tebrik ile sāl-i cedīd

1317

273.

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Pādişāhım yūmn ile geldi yine sāl-i cedīd
Taht-gāh-ı şevketinde dā’im ol binlerce yıl
Söylesin Sa‘ dī kılun da böylece tārīh-i tām
Sāl-i Hān ‘ Abdülhamīd’i yūmn ide Rabb-i Celīl

1316

(Üç kıt‘ a evvele yazılacak)

274.

Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Fa‘ ūlūn

Tezevvüc kıldı Rif‘ at Beg Efendi
İde yūmn ü mübārek Rabb-i ‘ izzet
İder tebşīr-i tārīh-i zifafın
Te’ehhül itdi müjde Mīr-i Rif‘ at

1317

275.

Fe‘ ilātūn Mefā‘ ilūn Fe‘ ilūn

Bir oğul virdi Mīr-i ‘ Ārif’e Hāq
Meh-likā meh-cebīn-i mevlidde
Yaşasın Sa‘ diyā didim tārīh
Toğdı Maḥmūd Emīn mevlidde

1317

276.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Şeyh-i pākīze seyir Aḥmed Efendi’nin ḥayf

Zevce-i şādıķası çekdi cihāndan dāmen

Şāliḥa ‘ ābide ü şālik-i rāhi-i Ḥudā

Zıkr u fikri idi taḥşil-i rızā-yı zü’l-men

Yapdı bu der-gehi bezl eyleyerek mā-mülkün

Himmet-i pīr ola imdād-res-i yevm-i ḥazen

‘ Aşķ ile bunda idildikce hemān zıkrullah

Nūr-ı tevḥīd ile yā Rab ola ḳabri rūşen

Gitdi bir Rābi‘a idi didi Sa‘ dī tārīḥ

Tekye-i cenneti ḳıldı ‘ Adeviyye mesken

1317

277.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Gitdi bir Rābi‘a idi didiler tārīḥin

Tekye-i cenneti ḳıldı ‘ Adeviyye mesken

1317

278.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Nā’ il-i ecr eylesin bānīsini Rabbi’l-‘ ibād

Ehl-i İslām eyledikçe bunda beş vaḳti edā

Ben de Sa‘ dī ḥasbeten lillāḥ didim tārīḥ-i tām

Mīr-i Muḥyiddīn itdi cāmī‘ -i ra‘ nā binā

1318

279.

Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

İde bānīsini Hudā me 'cūr
Bunda itdikce tā mü 'ezzīn şavt
Didi Sa' dī cemā' ate tārīḥ
'Accilū bi's-şalāti ḳable'l-fevt

1318

280.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Eyledi şāh-ı cihān 'Abdülhamīd
Belde-i Limnī'ye inşā dā'ire
Sāyesinde bulmada yer yer vüçüd
Tekye cāmī' çeşme ḳışla dā'ire
Anda Ken' ān Beg ḥükümetde iken
Ġayretiyle oldu peydā dā'ire
Ḥaḳ muvaffaḳ eyleye emşāline
Yapdıra nice mu' allā dā'ire
Söyledim tārīḥ-i tāmin Sa' diyā
Dil-peżīr oldu bu a' lā dā'ire

1318

281.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Duḡter-i meh-peykeri Rā'if Beg'in şad āh kim
Cām-ı zehr-ālūde-i mürġ ile oldu telḥ-kām
Düşdi ḥāke bir civān iken henüz ol ġonce-fem
Gül gibi şoldı ne ḳaldı reng rū ne ittisām
Gördi gül-zār-ı ḥayātı nev-bahārında ḥazān
Devr-i 'ömri geçmeden on altıyı buldı ḥitām

Ḥazret-i Ḥaḳ'dan ricāmızdır bu ki merhūmeyi
Ḳoya gül-geşt-i behiřte eyleye řād ü be-kām
Ḳaldırub iki elin zā'ir oḳu tārīḫini
Rabbi nāřır eyleye manřūreye 'Adnī maḳām

1318

282.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Üçler imdādı ile fevtine yazdım tārīḫ
Nāfi' a Ḥānım'a nāfi' ide 'Adni me'vā

1318

283.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Şeh-i 'ālī-himem 'Abdülḥamīd kişver-ārāyı
Ḳıla Ḥaḳ nice yıllar 'āfiyetle taḫt-geh-i pīrā
Didim nev-sāle Sa' dī lafzan ü ma' nen bu tārīḫi
Bin üç yüz sekkizidir sāl-i hicret yümñ ide Mevlā

1318

284.

Füyüzāt-ı ebediyye

1319

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

Sultān Ḥamīdü'ş-şiyem ol ḳuṭb-ı zamān kim
Her niyyet ü 'azmetde rızā-cūy-ı Ḥudā'dır
Himmetleri ḫizmetleri hep dīn uğurunda
Elbet ana hādī-i ezel rāh-nümādır
Ḳadrin biliriz şükr ideriz lütfına Ḥaḳḳ'ın
Kim zātı bize a' zam-ı na' mā ü 'aṫadır

Feyzin idi mazhar peder evvel şeh-i zî-şân

Âşârı bütün cālib-i tevfiķ ü rızadır

Tevfiķ-i ilāhî eşeridir ki dem-â-dem

Endîşesi tahşîl-i du‘ â-yı fuķarâdır

Da‘ vāmıza bir başķa da bürhân aranursa

Taķdîme şu bālâdaki târîķ-i sezâdır

Nev-sâlini mes‘ûd ide Hâķ ‘ömrini memdûd

Ol şâha hemân itdigimiz hayrdu‘ âdır

285.

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

Ola nev-sâli Hân ‘ Abdülhamîd’in sâl-i yümn-efzâ

Sâli Hân ‘ Abdülhamîd’i Hâķ meķâsin-fâl ide

1319

1319

286.

Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün

Nev-sâli Hân ‘ Abdülhamîd’i yümn ide Rabb-i vedûd

1319

287.

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Sâl-i nev böyle te‘ âķub eyledikķe tâ ebed

Şâhımız olsun ilāhî zîb-i taķt-ı adl ü dâd

Yazdı Sa‘ dî çâkerî nev-sâle nev-târîķ-i tām

Sâl-i Hân ‘ Abdülhamîd’i yümn ide Rabb-i ‘ ibād

1320

MERŞİYE [x]

288.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Sinelerde dāğ-ı tāze açdı bir tāze haber
Kim şehīd-i tīg-ı ğadr olmuş şeh-i cennet maķarr

Hepsi yanıışmış bizim tıydığımız evvel meger
řimdi zāhir oldu gine vak‘ a-i sūziř-eřer

Ağlasın řāh-ı şehīde halk-ı ‘ ālem ağlasın
Çağlasın hūn-āb-ı çeřm-i ehl-i mātem çağlasın

Nice olmaz sineler çāk ü gönüller sūz-nāk
Çünkü kıymışlar o řāhın cānına bī-havf ü bāk

Biz şanırdık kendi kendin eyledi kaşden helak
Kesdi mıkırāř-ı haķīkat perde-i zan oldu çāk

Ağlasın řāh-ı şehīde halk-ı ‘ ālem ağlasın
Çağlasın hūn-āb-ı çeřm-i ehl-i mātem çağlasın

Sa‘ diyā yatdıķca yerde řāh-ı mağfūr u şehīd
Dā‘im olsun üstümüzde sāye-i ‘ Abdülhamīd

Zātıdır taħķīķ-i aḥvāle viren emr-i ředīd
Himmetiyle keřfidildi mācerā oldu bedīd

Ağlasın řāh-ı şehīde halk-ı ‘ ālem ağlasın
Çağlasın hūn-āb-ı çeřm-i ehl-i mātem çağlasın

[x] Mehmed Zeki Pakalın’ın “Ořmānlı şadra‘ zamları’nın” “Hüseyn ‘ Avni Pāřā” kısmında mūndericdir.

MERşİYE

289.

Āřaf Bin Ḥasīb Pāřāzāde Ḥaķķı Beg

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Yaķdın ey zālīm felek nār-ı firāķa cānımı
‘ Āķıbet aldın elimden sevgili cānānımı

Görse cûlar cûş iderdi dide-i giryânımı
Tuysa dem-beste kalırdı ‘andelib efgânımı
Hâke düşdi âh ol gonce güşâyış bulmadan
Sine-çāk-i hāk-i hicrân oldu handân olmadan
Soldı hayfâ gül yüzi cânânımın güller gibi
Ağlar inlersem yûri vār ben de bûlbüller gibi
Tār ü mār oldu perîşân zûlfî sünbüller gibi
Ben nasıl nûş itmeyim hûn-ı ciger müller gibi
Hâke düşdi âh ol gonce güşâyış bulmadan
Sine-çāk-i hāk-i hicrân oldu handân olmadan
Âteşi yansın gül olsun lâle-zār-ı gülsitân
Bu dil-i vîrâne dönsün şahın-ı bāğ u bûstân
Berg ü bārın yerle yeksân eylesin bād-ı hâzân
Nâleden kurtulmasın bûlbül gibi gönlüm hemân
Hâke düşdi âh ol gonce güşâyış bulmadan
Sine-çāk-i hāk-i hicrân oldu handân olmadan
290.

Rızâ Paşa Merhûmun Meşhûr Gâzelini Tahmîs

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Mest-i ‘aşkıım şâkiyâ virmem vücûd-âlâma ben
İltifât itmeme derinde devlet-i eyyâma ben
Rindim ammâ benzemem her rind-i mey-âşâma ben
“Devr-i la‘linde baş egmem bâde-i gül-fâma ben
Sâye-i pîr-i müğânda minnet itmeme câma ben”
Mihnet-i ‘aşkın bana teng eyledi dünyâları
Rûz u şeb dîvâne-veş geşt eylerim şahrâları
Öyle Mecnûn’um ki görsem bilmezem Leylâ’ları

“ ‘Anber-i zülfün getirdi başıma sevdaları
Yoksa nerden düş olurdum bu hayāl-i hāma ben”

‘Ta‘n ider hem de acırken derd-mend-i zülfüne”
Ben de dūçār oldum āhır kayd u bend-i zülfüne
Çeşm-i rahm eyle nazar kıl müstemend-i zülfüne
“ Hālîni gördüm esir oldum kemend-i zülfüne
Dāne içün kendimi şaldım düşürdüm dāma ben”

Hubb-i cāhi silmedim levh-i dili bî-künyeden
Almadım ‘ibret şafā-yı hātır-ı āyīneden
Geçmedim sevdā-yı āmāli nev ü dirīneden
“ Olmadım hāl-i nigīn-āsā hırāş-ı sīneden
Bir gün ol günden ki düşdüm ārzū-yı nāma ben”

Fırkatinle açsa da her dāğ-ı sīnem bir dehen
Nār-ı can-süz-ı gāmınla bî-nişān olsam ben
Kimseye derd-i derūnumdan şikāyet itmeden
“ Eylerim dārū’s-selāmı kendime beytū’l-ḥazen
Ḥasret-i hāl-i siyāhınla gidersem Şām’a ben”

Mihnet-i devrāne maḥrem mi tutar bilmem beni
Mübtelā-yı derd-i gün-ā-gün ider her-dem beni
Ḥāşılı bir laḥza olsun eylemez ḥurrem beni
“ Gāh esīr-i ḡurbet eyler gāh enīs-i ḡam beni
Neylesem bilmem ne yapsam baḥtī nā-fercāma ben”

Cālib-i nef‘i vifāk iken muşāfāt eylemek
‘Ākile lāyık mı herkesle mu‘ādāt eylemek
Muḳteżidir ‘ādet-i devre mūrā‘āt eylemek
“ Halk ile lāzımdır oldukça mūmāşāt eylemek
Ger bana uymazsa eyyām uyarım eyyāma ben”

Ne vaşıldan mā‘adā birisi arzū-mend olur
Ne nevāl-i vuşlat-ı dil-dār ile ḥursend olur
Ne geçer sevdā-yı kākülde ne muḥkem bend olur

“ Ne firāka şabrider ne vaşla tākāt-mend olur
Şaşmışım bilmem ne yapsam bu dil-i nā-kāma ben”

Bir zamān iken der-i dil-dāre ey dil hem-civār
Bî-tavassuṭ mümkün idi yāre ‘ arz-ı ḥāl-i zār
Çok görüb kıldı felek mehcūr-i dil-dār u diyār
“ Kūy-ı gurbette ne bir bildik ne bir ğam-ḥār vār
Kim götürsün ger yazarsam yāre bilmem nāme ben”

Tiğ-ı cevrenden senin Sa‘ dī ider mi iştikā
Katlanır āzār-ı ḥāre gül seven elbet şehā
Her ne dürlü acı sözler söylesen batmaz bana
“ Telḥ-kām olmaz senin şīrīn kelāmınla Rızā
Sen hemān eyle tekellüm rāzıyım düşnāme ben”

291.

NAZİREYE NAZİRE

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Üç devirden hiç birinde uymadım bü’l-kāma ben
Yıktdı mülki dalğavuḫluk rāstladım ālāma ben
Hiç temāyül eylemem dünyāda hem evhāma ben
“ Devr-i la‘ linde baş egmem bāde-i gül-fāma ben
Sāye-i pīr-i müğānda minnet itmem cāma ben”

Bū-yı hürriyyet getirdi yurduma ğavgāları
Bir demoḫrāt gelse yıksa bizdeki ḥārāları
Böyle yıllar geçmesin şenlenmeli şahrāları
“ ‘ Anber-i zülfün getirdi başıma sevdaları
Yoksa nerden düş olurdum bu ḥayāl-i ḥāma ben”

Ni‘ metindir bağlayan aḫrār-ı bend-i zülfüne
Şefkatindir ağlatan hep derd-mend-i zülfüne
Merḥamet kıl bağlarım dil hep o vird-i zülfüne
“ Ḥālīni gördüm esīr oldum kemend-i zülfüne
Dāne içün kendimi şaldım düşürdüm dāma ben”

Tîğ-ı cevrim yâresi merhem kabûl itmez şehâ
Gül sevenler hep görür hârın cefâsın dâ'imâ
Yurdumı her-dem cemâl hıfz eylesün maşşad Hudâ
“Telh-kâm olmaz senin şîrîn kelâmınla Rızâ
Sen hemân eyle tekellüm râzıyım düşnâma ben”

GAZELLER

292.

Mef'ülü Fâ' ilätü Mefâ'ilü Fâ' ilün

Dâm-ı belâdır ey gönül üftâdelik sana
Yekdir muşayyed olmadan âzâdelik sana
Ben câm içinde sâkı-i gül-çehre lütf idüb
İhsân-ı büse itdi didi bâdelik sana
Zînetde bî-tekellûf ol ey nüşâ-i kemâl
Bir nev-civânsın yakışır sâdelik sana

293.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Güzel oldur ki kıla 'âşıkına rahm ü vefâ
Ana dil-ber mi dinir kim ola pür-cevr ü cefâ
Hüsn-i ahlâkla der-i zînet ü şânı güzelin
Her dil-âzâre dil-ârâm dinilmek ne revâ
Ben dimem ki aradan kalka rüsüm-i 'işve
Şıfat-ı lâzımedir her güzele nâz ü edâ
Güzele nâz gerek 'âşık-ı nâ-kâma niyâz
Böyledir 'âdet-i dünyâ olalı tâ dünyâ
Güzelin nâzı faķat 'âşıķa maşşuş gerek
Bî-vefâlıkla anı görmeye âzâre sezâ
'Âşıkı cânını cânâne fedâ eyler iken
Yakışır mı anı cânân ide ağıyâra fedâ

Güzel ancağ ana dirler ki ola ey Şa‘dī
Hüsn-i endāmı gibi hulkı da bī-miṣl ü bahā

294.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Şeb-i tārīķi şanma boş yere tenvīr ider mehtāb
Şaded yüsrün me‘ al-‘ uşr oldığın tebşīr ider mehtāb²⁴

Bulur hāke tenezzül eyleyenler menzil-i ‘ālī

Bu ma‘ nā-yı lisān-ı hāl ile takrīr ider mehtāb

Dizüb kändil-i encüm gökde yerde ferş idüb dībā

Qırān-ı zühre ü bercīs içün tedbīr ider mehtāb

Görüb zevrak-süvār olmuş o māhī sū-yı deryāda

Anı bir levḥa-i sīm üstüne taşvīr ider mehtāb

Şu‘ā-ı meh degildir şuya girdikde o sīmīn-ten

Semā āyīnesinden aksini taşvīr ider mehtāb

Görünce böyle parlāk-süḥan pūr-şevk olup Sa‘dī

Ele zerrīn qalem almış qazel tanzīr ider mehtāb

295.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ehl-i ğam bezm-i ḥarābāt ister

Hastalar derde müdāvāt ister

Nice demdir ki gönül zār ü ḥazīn

O zavallıya mükāfāt ister

Gözlerim şāhid iken da‘vāma

Qanmaz ol meh diger işbāt ister

²⁴ Süleyman Ateş, A.g.e., s. 596

Senden ey kân-ı kerem Sa‘ di-i zâr
Lütf umar neyl-i mülākāt ister

296.

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

Ol gonce-gülün seyr-i cemālinde şafā var
Gül-zâr-ı vişālinde faķaķ hār-ı cefā var
‘ Ālemde temāşāya deger gerçi güzel çok
Ol yoşmada bir başka reviş başka edā var
Ol şive ol ‘ işve ol edā var mı nazar kııl
Hübān-ı cihān içre nice cilve-nümā var
Bir kerre görenler kuli kurbānı olurlar
Her nāzına bin ‘ āşık-ı āvāre fedā var
Gül koķlamam elbette anın üstüne Sa‘ dī
Ṭab‘ ında o gül pīrehenin būy-ı vefā var

297.

‘ İrfān Pāşā’ya Nazīre

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Sākiyā destindeki cām-ı şafā-yı mül müdür
‘ Āķs-i ruhsārın mıdır āyīnede yā gül müdür
Bilmediler zülf-i müşķinin görenler ĥam-be-ĥam
Deste-i sünbül müdür yā turre-i kākül müdür
Hālimi gerd-i lebiñde ol münevver noķtalar
Hoķķa-i kāfūr içinde ĥabbe-i fülful müdür
Gül kaşīru’l-‘ ömri gonce dāğ-dār ü dil-figār
Gülşen-i ‘ ālemde kimdir kām alan bülbul müdür
Sen beni tanzīrden taķzīr idersin Sa‘ diyā
Peyrev olmak ehl-i ‘ İrfān’a benimçün zül müdür

298.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ekābirden ne ümmīd-i vefāmız ne ricāmız var
Der-i ālem-penāhī merci' -i küll mültecāmız var
Kābāmız yoksa dībādan n'ola devletlū sulṭānım
‘Abā altında nice pādīseh-sīret gedāmız var
Ne devlet şāhımız ferdāya ta' līk-i vişāl itmiş
Bu günlük ey gönül şabreyle kim yārın şafāmız var
Vefā-yı ahd ider elbet emīniz çekmeyiz kayḡu
Bizim va' dinde şādīk dil-ber-i şāhib vefāmız var
İlāhī vāhide imānımız haqqı için Sa' dī
Lisān-ı mūnkiri kaṭ' eyleriz miḡrāş-ı lāmız var

299.

Maḡmūd Celāleddīn Beg'e Nazīre

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Gönül sevdā-yı zūlf-i yār ile dīvāne olmuşdur
Serimde mūlarım murgān-ı ' aşka lāne olmuşdur
O Mecnūn'a melāmet dīdeyim ki şimdi ' ālemde
Bana hep āşinālar dostlar bīgāne olmuşdur
Ben ol Ferhād-ı nā-kāmem ki baḡş-i ' aşkıma nisbet
Kitāb-ı Hüsrev ü Şīrīn bir efsāne olmuşdur
Harīk-ı nār-ı cān-sūz-ı firāḡı olalı yārın
Beden iḡlīmīnin her cānibi vīrāne olmuşdur
Ne ḡaddim peyrev ü Mīr-i Celāl olmaḡ benim Sa' dī
Görünce şem' -i bezm-i nazmına pervāne olmuşdur

300.

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fa' ūlūn

Sākī bu gice meclis-i meyḥāne bizimdir
Āzāde şıfat şoḥbet-i rindāne bizimdir
Ferdā elemin āh-ı seher yād ideṭursun
Ey dil bu gice na‘ ra-i mestāne bizimdir
Bilmezse n’ola ḳadrimizi zümre-i nā-dān
Gencīneleriz gūşe-i vīrāne bizimdir
Yār olsa dinilmezdi raḳīb ismine aḡyār
Ey dil esef itme yine cānāne bizimdir
Sa‘ dī bu ne devlet ki dimiş lūṭf ile dil-dār
Gördükde seni işte bu dīvāne bizimdir

301.

‘İrfān Pāşā’ya Nazīre

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Ne ebruvāni o meh-peykerin ne dīdesidir
Beni fütāde iden sīret-i ḥamīdesidir
Bükā-yı ‘āşıḳa ḳarşı gülüb eli çırpmaq
Vefā merāsiminin şūret-i cedīdesidir
Gönül nice bırakır bābın ol şeh-i ḥüsnün
Esīr-i ḥalḳa yekūn ü direm-ḥarīdesidir
Bilirdi şanma ḥaṭ-ı rüy-ı yāri ey Sa‘ dī
Berāt-ı ḥüsnünün ol pençe-i keşīdesidir
Kemāl-i şun‘ -ı Ḥudā ḥüsn-i ber-güzīdesidir
Nihāl-i bāḡ-ı İrem ḳadd-i nev-resīdesidir

302.

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

Biz şā‘ ir-i ‘İsī dem ü i‘ cāz-ı beyānız
Dil-mürde-i erbāb-ı ḡama rūḥ-i resānız

‘Ârif bilir ehliyyetimiz cāhile mechûl
Merdân-ı sūḥan-dāne ‘ayān ğayre nihānız
Her noktası âşārımızın bir dūr-i şeh-vār
Bahır-i sūḥanız nadire-gūyā-yı zamānız
Yüz gösterir envār-ı tecellî o sebebdan
Ḥayrân-şüde-i ḥüsn-i dil-ārā-yı civānız
Bizlerce yesār ehlidir emvāline ḥamāl
Bî-bār-ı ğamız rind-i sebük-seyr-i cihānız
Ġam mı çekeriz ḥabl-i tevekkül elimizde
İmān-ı ḳasemnā ile âsüde cenānız
Yok raġbetimiz sîm ü zer-i ‘āleme Sa‘dî
Pürdür dilimiz cevher-i ‘irfān ile kanız

303.

Süleymān Sālim Beg’e Nazîre

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Ne dem ol ğonce-femi gül gibi ḥandān buluruz
Ḳarşısında dil-i bülbül gibi nālān buluruz
Şevḳ-i zülf-i siyehiyle emeriz la‘l-i lebin
Gūyiyā Ḥızır-şîfat çeşme-i ḥayvān buluruz
Ḳaşların benzediriz şekl-i hilāle ammā
Vechi var vechini ḥurşîd-i dıraḥşān buluruz
Öperiz sākî-i gül-çehre ayāġın her-dem
Şundığı cām-ı mülû ḥürmete şāyān buluruz
Bizde yokdur heves-i tarḥ-ı binā-yı ‘ālî
‘Ālemi kendimize ḥāne-i miḥmān buluruz
Āb-ırû dökmeden ebvābı ekābirde müdām
Āteş-i fakr ile ḳavrulmaġı āsān buluruz

Gerçi Sa‘dī şu‘arā mūr kadar çoksa da biz
Sālimi kişver-i ma‘nāda Süleymān buluruz

304.

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

Açdı cigerde āteş-i ḥasret hezār dāğ
Teşkīl itdi sīnede bir lāle-zār dāğ
Feryād ider taḥassür ile ‘andelīb-i cān
Gül-zār-ı dilde açdı gül-i nev-bahār dāğ
Derd ü ḡam-ı dem-ā-dem ile girye-hīz-i çeşm
Āh-ı şerāre yāş ile dil şu‘le-dār dāğ
Mir’āt-ı dilde ‘aks-i ḥayālī cemāl-i yār
Taşvīr itdi sīneye naḡş u nazār dāğ
Var mı taḥammül eylemeden başka çāresi
Açdı gönülde tīğ-i sitem bī-şümār dāğ
Sen gerçi yāre ḥālīñi ‘arz itmedin velī
Zaḥm-ı sinān ḡamze ile āşikār dāğ
Tağlar tutuşdurur şerer-i āh-ı sūz-nāk
Sa‘dī muḥīṭ-i dilde hemīşe bi-nāz dāğ

305.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fa‘ülün

Gülşende mi bilmem eşer-i bād-ı şabā yok
Yā kākül-i cānānede mi būy-ı vefā yok
Reng-i çemen-ārā ‘acabā gülde mi nokşān
Yā nağme-i bülbülde mi te’şīr-i edā yok
Tolmuş tūtalım ‘işve-fürüşān ile gülşen
Bāzār-ı muḥabbet kūrulu aḡz ü ‘atā yok

Cünbüş mi virir bizlere seyr-i gül ü gül-zār

Evvelki gibi dilde heves serde hevā yok

Sa‘ dī güli var bülbüli var bāğ-ı bahārın

Bizde görecek göz duyacak gūş-ı şafā yok

306.

Mu‘ allim Nācī’ye Nazāire

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ṭarz-ı i‘ cāzın cihān teslīm ider eş‘ārımın

Ejder-i Mūsā mı vaz‘-ı kıl-k-i sihr āşārımın

Eylemez māhiyyetin idrāk ‘aql u bāşıra

Berk-i hāṭıfdir mişāl-i şu‘le-i efkārımın

Mevrid-i ilhām-ı feyz-ā-feyz-i ma‘nādır dilim

Mağz-ı esrār-ı hikemdir noktası güftārımın

Köhne mazmūna tenezzül eylemez üstād-ı ṭab‘

Yapdığı her beyti gör ma‘mūrudur mi‘mārımın

Mest-i Mes‘ūd-ı Ḥarābātī olam dirsən eger

Ḳaṭresin nūş eyle Sa‘ dī sāğar-ı ser-şārımın

307.

Mef‘ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ilü Fā‘ ilün

Bilmem ki biz o şūḥ-ı sitem-kāre neyledik

Āğyāre eyledikse de dil-dāre neyledik

Ḥārın kıopardık amma gül-i nev-şüküftenin

Yā nā-şüküfte gonce-i gül-zāre neyledik

Bir dem müsā‘id olmadı güldürmedi bizi

Āyā ne oldu baḥt-ı siyeh-kāre neyledik

Hep gāmzenin ucundan iken āh u şekvemiz

Ḥışm eyler oldu çeşm-i füsün-kāre neyledik

Ağyārı güldürüb bizi ağlatdı Sa‘ diyā
Bilmem ki biz o şūh-ı sitem-kāre neyledik

308.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Seher vaḳti ḥazīnāne niçün elḥān ider bülbül
Gülistānda ġarībāne neden efgān ider bülbül
Dinilse şāh-ı murġān ‘ andelībe pek sezā vardır
Şadāsıyla cihānı kendine ḥayrān ider bülbül
Güle vuşlat içün gül-bend-i lāne yapmağı ister
Görünce ḥārı ye’sinden dönüb tayrān ider bülbül
Taleb itmez mi ‘ aşık ber-vişāl olmağ içün dā’im
Anunçün gül-fidānına fedā-yı cān ider bülbül
Güle ‘ arz-ı muḥabbet şūretā nālīşleri ammā
Temāşāya taḥayyürle ‘ aciz i‘ lān ider bülbül

309.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Yanıyor āteş-i ‘ aşkınla ser-ā-pā bedenim
Tütüyor benlerinin ḥasreti çeşmimde benim
Nūş-ı zehr-āb-ı sitem eyledigim şanma tehī
Cām-ı leb-rīz-i elem oldu ġamınla dehenim
Güş iden ehl-i dilin bağrını eyler şad-çāk
Ney gibi āh u fiġān oldu dem-ā-dem süḥanım
Eylemem sīnedeki dāğ-ı nihānım izḥār
Sızlanırsam da yine şūret-i zāhirde şenim
Sa‘ diyā ölsem eger yār kucağında ne ġam
Bana cāndan da cihāndan da elezdir vaṭanım

310.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

‘Āşıkān cānānesiz bāğ-ı cihānı neylesün
Bülbülān gül olmayınca gülsitānı neylesün
‘Āşıkı ilzāme varken ğamze-i hāzır-cevāb
Ġayrī ol çeşm-i sühan-gū tercümānı neylesün
Katl için ‘uşşākını müjgānı oğ ebrūsı yāy
Ol kemān ebrū diger tır ü kemānı neylesün
Kimse itmezdi ayāğın olmasaydı duğteri
Ehl-i bāde hāne-i pīr-i mügānı neylesün
‘İnd-i Sa‘ dī‘de kânā‘ at kenz-i lā-yefnā iken
‘Ālem-i hülyādaki gevherle kânı neylesün

311.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Alınmış tābın ruhsārı zülf-i sīm ile zerden
Ten-i billürünün da farkı yokdur dürr ü gevherden
Aman la‘ l-i lebin cānā şebistān-ı vişālīnde
Şanır cennetde nüş eyler şarāb-ı nāb-ı Kevşer‘den
Senin taş ise kalbin alma āhımdan hāzer eyle
Geçer zirā ki tır-i āh-ı ‘āşık seng-i mermerden
Gehī ‘azm-i tenezzüh-gāh-ı bāğ oldukça muhtārın
Nihāl-i kıddinin bak farkı var mı serv ü ‘ar‘ardan

312.

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Şekl-i habābda görünen kubbe-i cihān
Naşş-ı ber-āb oldığın eyler bize beyān
Ey ehl-i cāh rütbeñe mağrūr olma kim
Her gün zevāl görmededir mihr-i āsmān

Muḳbil devām devletini itmesin ḥayāl
Sürmez fūrūḡ-ı şem‘ -i fūrūzān çok zamān
Zinhār olma pertev-i iḳbāl için ḥarīş
Pervāne maḥva delve elūh itse iḳtirān
Tedrīc ile maḳāsīd olur ‘ākıbet-pezīr
İsāl ider çıkanları bālāya nerdubān
Girsin belāya sīnesini ṭālib-i vişāl
Keştī varır kenār-ı yeme açsa bād-bān
İncitme kimseyi şaḳın ‘ālemde Sa‘ diyā
Zünbūr-ı nīş-i cevri ucundan görür ziyān

313.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Sevād-ı ḥaṭ görünse vazgeçer ‘uşşāk sevdādan
Çeker aḳşām olunca el cedel-kārān-ı ḡavḡādan
Olur esrār-ı ḥikmet mūncelī rūşen zamīrāne
Bu sır şūret-nümā olmaḳda mir‘āt-ı mücellādan
Hüner her zerreden dünyā kadar ma‘ nā çıkarmaḳdır
Ne ḥāşıl yoksa maşnū‘ atı beyhūde temāşādan
Ḥuḳūḳun aḳdemi Ḥaḳḳ-ı übüvvet olmasa eṭfāl
Kelāme ile ‘ilme bed’ ider miydi elifbādan
Mesā‘ idir medār-ı intī‘ āş-ı ‘ālem-i hestī
Ekilmezse biçilmez dāne-i maḥşūl tarladan
Şu‘ūnāt-ı ḳulūbe çehredir āyīne-i idrāk
Olur āşārı şevḳ u ḥüzn dil-i meşhūd-i sīmādan
Güneh-kārān için ḥavf ü recādır çāre ey Sa‘ dī
Her āsān ol ümīdin kesme ḳahr ü lūṭf-i Mevlā’dan

314.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ümür-ı devlete gir şervet ü irād lāzımsa
Lisān-ı ecnebī ögren ger isti' dād lāzımsa
Ver iki mum dikilir şem' adān it nezd-i ālīde
Eger feyz ü terakķi şem' ini iķād lāzımsa
Çalışķan bir şırık hāmmālı yegdir sāde rūlardan
Kerīme Hānım'ı tezvīç içün dāmād lāzımsa
Yakınlıkla kucağa gelmiyor çün şāhid-i āmāl
Sefer-ber ol biraz da taşraya evlād lāzımsa
Sūhan-sencān-ı ' aşr-ı hāzır içre Nāzım'ı göster
Hezel-güne ğazel tarhında ger üstād lāzımsa

NAẒİRE

315.

Elli beş sene sonra

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Kurulsun bir ofis tevzi' işin bir bād lāzımsa
Ticāret ehlinin imhāsına cellād lāzımsa
Harīminden çıkar mı āĝar elin hās yā zeytūnyāĝ
Sezādır cürme artık ħal' a istibdād lāzımsa
Faķirin kıymeti yok hīç bütün gözler arar zengīn
Şi' ār-ı inhişārdan belli istişhād lāzımsa
Isıtma pek de sārī hastalık hālinde seyreyler
Müsebbib müsteşārı gösterirler yād lāzımsa
Ricāl-i ' işmetin ef' āl-i sirķat ğafletin gör kim
İrem'ler kurmak isterler hāzır Şeddād lāzımsa
Ne tınsuzlar donandı baķ ' ayarlandı şehir kūylar
Bütün millet çırılçıplak Cemāl ger yād lāzımsa

316.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Ne gönülde emel-i vuşlat-ı cānān kaldı
Ne serimde heves-i zülf-i perīşān kaldı
Öyle sevda-zedeyim ki bana nisbet şimdi
Nām-ı Mecnūn'a hemān bir qurı ' unvān kaldı
Geçmedi dest-i temennā-yı dile dāmen-i yār
Bize ğayri idecek çāk-i girībān kaldı
Yār işitmezse n'ola ' aksinedir şimdi cihān
Güş iden āhımı bir qubbe-i devrān kaldı
Kāpadı bahş-i vişāli açar açmaz dehenim
Rāz-ı dil genc-i muṭalsam gibi pinhān kaldı

317.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Keyf-i la' lin mest iken ol ğonce-femden şormalı
' Ālem-i ābın şafāsın cām-ı Cem'den şormalı
Gösterüb ol ğonce-i gül-zār-ı ḥüsnün ānını
Vā' iže vaşf itdigi bāğ-ı İrem'den şormalı
Zülf ider gerçi beyāz-ı ḥüsnüne naqş-ı sevād
Çıkdı mı bilmem ḥaṭ-ı dil-ber qalemden şormalı
Ḥaşr-ı soḥbet isteyen ehl-i sehā ü dānişe
Cāhile fenden eḥassāya dūrimden şormalı
Çekmeyen derd ü ğam-ı ' aşkı ne bilsin Sa' diyā
Çekdigi derd ü ğamı erbāb-ı ğamdan şormalı

ŞARKILAR

318.

Rāst: Devr-i Hindi Ḥacı ' Ārif Beg

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa'ülün

Ehl-i dil isen kendiñe zevk eyle cefâyı
Hasretde bulur ' aşık-ı dīdār şafâyı
Sermest ol bir yana at fikr-i sevâyı
Sermāye-i hāz eyle hemān ' aşk u hevâyı
“İç bāde güzel sev var ise ' aql u şu' ūrun
Dünyā var imiş ya ne yoğ olmuş ne umūrun”

Dehrin olamaz derdine ālāmına pāyān
Zirā ne biter ne tükenir miḥnet-i devrān
Pür-neş'e ol eglen mey ü maḥbūb ile her ān
Vaḳtın geçirir zevk ile her şāḥib-i ' irfān
“İç bāde [güzel sev var ise ' aql u şu' ūrun]
Dünyā vār imiş [ya ne yoğ olmuş ne umūrun]”

Sa' dī yürü var semt-i ḥarābāta şitāb it
Sākī ile hem-bezm-i mey ol ' ālem-i āb it
Bintü'l-' inebi sīneye çek nūş-ı şarāb it
Gül oyna peri-rūlar ile gūş-ı rebāb it
“İç bāde [güzel sev var ise ' aql u şu' ūrun]
Dünyā vār imiş [ya ne yoğ olmuş ne umūrun]”

319.

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa'ülün

Ey ḡonce bahār oldu açıl gül güle nisbet
Vaşlınla be-kām eyle beni bülbüle nisbet
Dök saçlarıñı gerdeniñe sünbüle nisbet
Vir lebleriñi aḡzıma cām-ı müle nisbet
İç sīneñi āyīne gibi bezm-i şafāde
Baḥtın göreyim oldığın ' ālemde güşāde
Dil-ḥūn ola nāz şen ile peymāne-i bāde
Vir lebleriñi aḡzıma cām-ı müle nisbet

Gül ruhların ‘ arz eyle görüb güller utansın
Süz dīde-i mestānıñnı nergisler uyansın
Şun Sa‘ di-i dil-teşne mey-i la‘ line kıansın
Vir lebleriñni ağzıma cām-ı müle nisbet

320.

Segāh: Sengīn Semā‘ ī Sanṭūrī Edhem Beg

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

İrdin yine ey ğonce-dehen faşl-ı bahāra
Düşdi heves-i seyr-i çemen ḥāṭır-ı zāra
Çekmek için ey meh seni gülşende kenāra
Düşdi [heves-i seyr-i çemen ḥāṭır-ı zāra]
Cūlar gibi sūḳ-ı çemene akmada yārān
Güller gibi açılmada ruḥsāre-i ḥübān
Biz de çıkalım gülşene gel ey gül-i ḥandān
Düşdi [heves-i seyr-i çemen ḥāṭır-ı zāra]
Ellerde kadeḥ bāde-i gül-fām ile ṭolsun
Biz nūş idelim bezm-i ṭarab devrini bulsun
Sa‘ dī gidelim sū-yı bahāriyyeye olsun
Düşdi [heves-i seyr-i çemen ḥāṭır-ı zāra]

321.

‘Uşşāk: Sengīn Semā‘ ī Hacı ‘ Ārif Beg

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

Ey şūḥ-ı cefa-pīşe bırak vaż‘ -ı cefāyı
Vazgeç bu sitemden ṭaḳın eṭvār-ı vefāyı
Güldür güzelim bizleri ağlat ḥuşemāyı
Sāyeñde senin tā sürelim zevḳ u şafāyı
Sen gitgide bir āfet-i devrān olacaḳsın
Cānlar yaḳacaḳ āteş-i sūzān olacaḳsın

Bilmem ne zamān derdime dermān olacağsın
Çağın geçecek sonra peşimān olacağsın
Lāyık mı dirîğ eylemek ihsānıñı bizden
Sen hoşkoca bir ser-ver-i hūbān olacağsın
Yād it o günü kim şolacaq verd-i cemālin
Zülfün gibi ey gonce perîşān olacağsın
Sen gitgide [bir āfet-i devrān olacağsın]
Cānlar yaķacak [āteş-i sūzān olacağsın]
Bilmem ne zamān [derdime dermān olacağsın]
Çağın geçecek [sonra peşimān olacağsın]

322.

Müstef' ilātün Müstef' ilātün

İrdin bahāra feyz aldı bāğlar
Bağlarda güller kırdı otağlar
Beyhūde şanma bülbül fiğānın
Gonce elinden dād eyler ağlar
Açdı çiçekler gülşen donandı
Bülbül sesinden nergis uyandı
Tuydı kudūmin şāh-ı bahārın
Lāle cemende yaķdı çerāğlar
Tāze açıldı sīnemde dāğlar
Güyā donandı güllerle bāğlar

323.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ey şu' ā-ı hūsn-i reşk-i māhtāb
Zerre-i mihr-i ruḥundur āfitāb
Meh cemālinden ider nūr iktisāb
Zerre-i mihr [-i ruḥundur āfitāb]

Benzemez ruḥsārīña māh-ı semā
Meh degil mihr-i pür-envār ü ziyā
Ser-te-ser nūr-ı mücessemsin şehā
Zerre-i mihr [-i ruḥundur āfitāb]

Sensin ey şūḥ-ı maḥāsin iştimāl
Neyyir-i tābende-i evc-i cemāl
Mişliñi mümkün müdür itmek ḥayāl
Zerre-i mihr-i ruḥundur āfitāb

324.

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa'ülün

Ey şūḥ-ı cihān dād ile feryād elinden
Yıkdın dil-i vīrānemi zālīm temelinden
Gönlümde eşer kalmadı vuşlat emelinden
Yıkdın dil [-i vīrānemi zālīm temelinden]

Ben senden ümīd eyler iken mihr-i vefāyı
Lāyık mıdır itmek bana bu cevır ü cefāyı
Ağyār ile karşımda sürüb zevk ü şafāyı
Yıkdın dil [-i vīrānemi zālīm temelinden]

Bilmem ki ne yaptım sana ben neyledim āyā
Gördün beni şāyeste ğam u firḳate cānā
Güş eylemedin āh ile efġānımı aşlā
Yıkdın dil-i virānemi zālīm temelinden

325.

‘Uşşāk:Curcuna Cīvān Ağa

Müstef' ilātün Müstef' ilātün

Ey dil ne oldun feryād idersin
Feryād ü zārı mu' tād idersin
Beyhüde 'ömrün berbād idersin
Zan itme yāri münḳād idersin

Yārin cefāsı ta‘ dāda gelmez
Gūş itmez āhı feryāda gelmez
Bī-merḥametdir imdāda gelmez
Zan itme yāri [münkād idersin]
Va‘ dinde ṭurmaz ol şūḥ-ı fettān
Virse gözetmez ‘ ahd ile peymān
Sa‘ dī ne dürlü kılsan da efġān
Zan itme yāri münkād idersin

326.

Mef‘ūlū Mefā‘ilū Mefā‘ilū Fa‘ūlūn

Ey dil seni memnūn idecek müjdelerim var
Va‘ d-i ni‘ me-i vuşlata dā’ir ḥaberim var
Pür-şevk-i derūnum ne ġamım ne kederim var
Ancak nem-i şādī dökülür dīdelerim var
Bir gūşeye at sen de ġamı vaqt-i ṭarabdır
Şād ol ki gönül kām alacak işte bu şebdir
Cānān idiyor cevrine ezḥār-ı nedāmet
Terk-i sitem itmiş veriyor va‘ d-i şadākat
Mektüb-ı vişāle urıyor mihr-i muḥabbet
Bir ‘ aşıkā olmuş mı müyesser bu sa‘ ādet
Bir gūşeye at [sen de ġamı vaqt-i ṭarabdır]
Şād ol ki [gönül kām alacak işte bu şebdir]
Sa‘ dī nice ben eylemeyim naġmeye āġāz
Gönlüm ya naşıl olmaya bülbüllere dem-sāz
Ol gonce bana meyl-i derūn eyledi ibrāz
Çekdigime nisbet bu mükāfāt degil āz
Bir gūşeye at sen de ġamı vaqt-i ṭarabdır
Şād ol ki gönül kām alacak işte bu şebdir

327.

Mef'ülü Mefā' ilün

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

Eyyām-ı bahār oldı

Gül-zāre şitāb ister

Mül devri demin buldu

Ellerde şarāb ister

Sākī bize gül bāde-i ihsānına kıandır

Kıandır ki elem tağıda çok dem bu zamāndır

Bāğın bu bahārında

Şāmında nehārında

Gönlüm şu kenārında

Bir 'ālem-i āb ister

Sākī bize gül bāde-i ihsānına kıandır

Kıandır ki elem tağıda çok dem bu zamāndır

Açdıķca gül-i zibā

Bülbüller olur gūyā

Muṭrib ne ṭurur āyā

Çeng ile rebāb ister

Sākī bize gül [bāde-i ihsānına kıandır]

Kıandır ki elem [tağıda çok dem bu zamāndır]

328.

Hicāz: Curcuna

Hacı Fā'ik Beg

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Āteş-i sūzān-ı firķat yakdı cism ü cānımı

Bir ḥarāb-ābāda döndürdü dil-i virānımı

Neyle teskīn eyleyim bu dīde-i giryānımı

Çünki aldırdım elimden sevgili cānānımı

Ağla çeşmim ağla ṭurma gitdi elden nazlı yār

Çağla ey eşk-i terim çağla mişāl-i cūy-bār

Bakmayım şimdengirü bu ‘ âlemin gül-zârına
Ğoncesi eglencesi degmez cefâ-yı hârına
Külhan oldu gülşen-i dil yandı hicrân nârına
Benzedi âh u fiğânım ‘ andelîbin zârına
Ağla çeşmim ağla tırma gitdi elden nazlı yâr
Çağla ey eşk-i terim çağla mişâl-i cûy-bâr
329.

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fa‘ülün

Açdım yüzini tal‘ at-ı dîdârına bakdım
Elcigezimle kendimi âteşlere yakdım
Gönlüm bilerek düzağ-ı hicrâna bıraktım
Elcigezimle tağıda çok dem bu zamândır
Sevdim o peri-peykeri evvel nazarımda
Yer tutdı siyeh saçları sevdâ-yı serimde
Geldi başıma çâre ne varmış kâderimde
Elcigezimle [tağıda çok dem bu zamândır]
Sa‘ dî ben ümîd eyler iken vuşlatı her gâh
Nâz itmege cevır eylemege başladı ol mâh
Dil düşdi yine nâr-ı gam-ı hasrete eyvâh
Elcigezimle kendimi âteşlere yakdım
330.

Kürdîli hicazkâr: Curcuna Rif‘at Beg

Müstef‘ilâtün Müstef‘ilâtün

Âlâm-ı ‘ aşkın yok müntehâsı
Bitmez tükenmez sevdâ belâsı
Cevr-âşinâdır her mübtelâsı
Bitmez [tükenmez sevdâ belâsı]
‘ Âşık cefâdan kurtulmaz elbet
Gönli nişân-ı peykân-ı mihnet

Yokdur belā-yı ‘aşka nihāyet
Bitmez [tükenmez sevdā belāsı]
Sa‘ dī cefā-yı dil-dār u ağıār
Cānından eyler ‘uşşāk-ı bīzār
Āsūde kalmak bir emr-i düşvār
Bitmez tükenmez sevdā belası

331.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Āh kim irdi yine vaqt-i hazān
Bir harāb-ābāda döndi gülsitān
Kalmadı gülşende şenlikden nişān
Bir harāb-ābāda [döndi gülsitān]
Hāke düşdi goncesi şoldı güli
Lānesin terk itdi uçdı bülbüli
Lāle-zārı yandı şavruldu küli
Bir harāb-ābāda [döndi gülsitān]
Sāki-i gül-çehre meyden çekdi el
Devr-i bāda Sa‘ diyā buldı hālel
Ne gül ü mül kaldı ne bezm-i emel
Bir harāb-ābāda döndi gülsitān

332.

Kürdīli hicazkār: Rıf at Beg

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

Ol goncenin etrāfını almış yine ağıār
Şāh-ı güle güyā ki şarılmış nice bin hār
Ben başlayayım gayrı fīgān itmege her bār
Feryādıma hayretde kala bülbül-i gül-zār
Ellerle görüb yāri gönül odlara yandı
Hicrān okı tā cān evine geçdi tayandı

Âh-ı şehirim halk-ı cihân tıydu uyandı
Tuymaz mı uyanmaz mı ‘aceb baht-ı siyeh-kâr
Dâğ açsa dile nişter-i cevriyle ser-â-pâ
Ben zerre kadar eylemem andan yine şekvâ
Her dürlü cefâsın çekerim ol gülün ammâ
Hâr-ı sitem-i gayra taḥammül bana düşvâr
333.

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fa‘ûlün

Olmaḡ sana lâıık mı şehâ ġayriye hem-dem
Dünyâ bu yine lâzım olur âdeme âdem
İtmez mi eşer eyledigim âhı dem-â-dem
Dünyâ bu yine [lâzım olur âdeme âdem]
Yakmaḡda iken cân ü teni âteş-i sevdâ
Dökmekde iken dîdelerim eşk-i temennâ
Bir kerre su ‘âl eylemedin ḡâlimi cânâ
Dünyâ bu yine [lâzım olur âdeme âdem]
Bu rütbe tegâfûl n’ola ey dil-ber-i fettân
Âzâr u cefâ bulmadı mı ġâyet ü pâıân
Zan itme merâm üzre felek devr ide her ân
Dünyâ bu yine lâzım olur âdeme âdem
334.

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fa‘ûlün

Ol ġonce-i gül-zâr-ı edâ pek küçücekdir
Bir kerre anı koḡlayan anlar ne çiçekdir
Eylerse de aldanma şaḡın va‘dine dekdir
Bir kerre anı [koḡlayan anlar ne çiçekdir]
Nâzıklıgine ḡüsnüne yok ḡadd ü nihâyet
Lâkin sever üftâde seni üzmegi ġâyet

‘Uşşākı bilir ğayriye ta‘ rīfe ne hācet
Bir kerre anı [koqlayan anlar ne çiçekdir]
Niyyet yoğ iken meyl-i vişāl itmege bende
Sa‘ dī gibi gördükde gönül oldu figende
Yok bŷy-ı vefā neyleyim ol ğonce-dehende
Bir kerre anı koqlayan anlar ne çiçekdir

335.

Mŷfte‘ ilŷn Mŷfte‘ ilŷn Fā‘ ilŷn

Olsa da şad pāre ciger yāreden
Vazgeçemem ben o ciğer-pāreden
Kalmasa ŷmmīd-i eşer çāreden
Vazgeçemem [ben o ciger-pāreden]
Dīdelerim tōlsa sebŷlar gibi
Eşk-i terim çağlasa cŷlar gibi
Kılsa cefā bana ‘ adŷlar gibi
Vazgeçemem [ben o ciger-pāreden]
Yansa firāk āteşine cism ŷ cān
Dŷd-ı elem olsa serimden ‘ ayān
Hāşılı ‘ aşk itse beni bī-nişān
Vazgeçemem ben o ciger-pāreden

336.

Mefā‘ ilŷn Mefā‘ ilŷn Fa‘ ŷlŷn

Unutdun ‘ āşıkı cānā ne oldun
Bana ey āşinā bīġāne oldun
‘ Adŷvv-i ŷlfet-i dŷstāne oldun
Bana ey āşinā [bīġāne oldun]
Çekersin hançer-i ebrŷ ġāzable
Dellersin sīnemi tīġ-ı ta‘ able

Kuşurum n'oldı bilmem ne sebeble
Bana ey aşinā [bīgāne oldun]
Ben eylerken her āzāra taḥammül
Neden birden bire böyle tebeddül
Yeni bir şīve mi yoksa tegāfül
Bana ey aşinā bīgāne oldun

337.

Nihāvend: Çifte Şofyān Hacı ' Ārif Beg

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Bakmıyor çeşm-i siyāh feryāda
Yetiş ey ğamze yetiş imdāda
Gelmiyor ḥaṇçer-i ebrū dāda
Yetiş ey [ġamze yetiş imdāda]
Kırdı şayd-ı dile dāmen gīsū
Eline aldı kemānın ebrū
Uruyor dāne-i ḥāl-i Hindū
Yetiş ey [ġamze yetiş imdāda]

Çevirüb nīzelerin kirpikler
Yürüyor üstüme mişl-i leşker
Girmeden kanıma kanlı gözler
Yetiş ey ğamze yetiş imdāda

338.

Hacı' Ārif Beg Ağzından

Müfte' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

Bak şu benim ṭālī' -i nā-sāzıma
Hā' il olur vaşl-ı şeh-i nāzıma
Ben kimi maḥrem tutayım rāzıma
Kimse kulaḫ virmiyor āvāzıma

Hâlimi hiç şorma beterdir benim
Çekdiğim icâb-ı kaderdir benim
Kimseye ben bulmam efendim günâh
Parlamıyor ahter-i bahtım siyâh

Bir kişinin tâli-i ger olsa dūn
Dest-i felekde olur elbet zebūn
Câhil olur cehli ile ser-firâz
Ehl-i kemâle virir ‘aql-ı cünūn

Hâlimi hiç şorma beterdir benim
Çekdiğim icâb-ı kaderdir benim
Kimseye ben bulmam efendim günâh
Parlamıyor ahter-i bahtım siyâh

339.

Mef‘ûlū Mefā‘îlū Mefā‘îlū Fa‘ûlūn

Bağ dīde-i giryānıma ol ‘aşkıma kâ’îl
‘Āşıklığıma işte gözüm şāhid-i ‘ādil
Derd-i dil-i takrīre hicābım ise hā’îl
‘Āşıklığıma işte gözüm şāhid-i ‘ādil

Nem şanma gözümde dökülen kıatre-i ğamdır
‘Āşık olanın dīdesi mecrā-yı elemdir

Kāzib olamaz dildeki da‘vā-yı muhabbet
Eşkim şu gibi eyler iken ‘arz-ı şehādet
Āhım eger itmez ise işbāta kifāyet
‘Āşıklığıma işte gözüm şāhid-i ‘ādil

Nem şanma [gözümde dökülen kıatre-i ğamdır]
‘Āşık olanın [dīdesi mecrā-yı elemdir]

Bu kâ‘idedir ‘āşık olan bī-elem olmaz
Sa‘dī gibi āzāde-i ser hūzn ü ğam olmaz

Her kimde ki ‘aşk olmaya çeşminde nem olmaz

‘Āşıklığıma işte gözüm şahid-i ‘ādil

Nem şanma gözümünden dökülen kıatre-i gamdır

‘Āşık olanın dîdesi mecrâ-yı elemidir

340.

Müstef’ ilün Müstef’ ilün

Bir dil-berin düşmüş yanar

Dil âteş-i sevdâsına

Pervâne-veş vuşlat umâr

Bak şu gönül hülyâsına

Bakdıkça çeşm-i hışmîle

Müjgân okı işler dile

Rahm itmez ölsem nâfile

Ben ‘âşık-ı şeydâsına

Nâzende tıynet bir perî

Dil-berlerin pek dil-beri

Başdan ayağa her yeri

Benzer gümüş deryâsına

341.

Mefâ’ ilün Mefâ’ ilün Fa’ ülün

Bırak ki ağlayım hengâm-ı vuslat

Yüzüne gül-‘ izârım nem dökülsün

Bahâr-ı hüsnüne virsin leţâfet

Gül üzre kıatre-i şebnem dökülsün

Gönül ummâz iken bir böyle ihsân

Beni kıldın şafâ-yı vaşla şâyân

Gidince dökme bâri zehr-i hicrân

Sirişkim dîdeden her dem dökülsün

342.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bir güzel sevdi yine şeydā gönül
Neyleyim uşlanmadı hālā gönül
Derde düşdi göz göre hayfā gönül
Neyleyim uşlanmadı [hālā gönül]

Terk-i bahş-i ' aşka virmişken qarār
' Aqlını çeldi hevā-yı zülf-i yār
Şaldı sevdāya serīn encam-kār
Neyleyim [uşlanmadı hālā gönül]

Kaç güzel sevdiyse Sa' dī bī-bahā
Her birinden çekdi bin dürlü cefā
Āteşe düşmek yine var mıydı yā
Neyleyim uşlanmadı hālā gönül

343.

Kürdili hicazkār: Hacı ' Ārif Beg

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

Bir zülf-i perīşāna yine yakdım ' abāyı
Sevdā diye aldım başa püsküllü belāyı
Düşdüm bilerek dāmına gīsū-yı siyāhın
İtdim heves-i dāne-i hālinde haṭāyı

Sen gerçi gönül vāsıl-ı cānān olacağsın
Bir gün gelecek hurrem ü handān olacağsın
Ol vakte dek ammā ki pür-efgān olacağsın
' Āşıklığıña belki peşimān olacağsın

Gerçi bu kadar miḥnete yetmezse de ṭāḳāt
Oldı olacağ çāre ne çekmek gerek elbet
Bir gün bulur ālām ü gam eyyāmı nihāyet
Şabreyle ki Sa' dī açıla tā der-i vuşlat

Sen gerçi gönül vāsıl-ı cānān olacağsın
Bir gün gülecek hurrem ü handān olacağsın
Ol vakte dek ammā ki pür-efgān olacağsın
‘Āşıklığıña belki peşimān olacaksın

344.

Hüzzām: Hacı ‘Ārif Beg

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

Bir gün beni dil-dār ‘acabā şād idecek mi
Lütfiyla yıkık gönlümü ābād idecek mi
Āyā irecek mi şeb-i gam şubh-ı vişāle
Tālī‘ bana gün gösterüb imdād idecek mi
Bilmem o cefā-pişe bana dād idecek mi
Yā mülk-i dili zulm ile berbād idecek mi
Yā güldürerek eyleyecek mi beni ihyā
Ya öldürerek guşşadan āzād idecek mi
Sa‘ dī bu gice kalmış idin yār ile tenhā
Ser-rişte bulup açmış idin şöhet-i sevdā
Esnā-yı sühande düşürüb fırsat-ı inhā
Ahvāli perişānımı ‘arz eyledim ammā
Bilmem o cefa-pişe bana dād idecek mi
Yā mülk-i dili zulm ile berbād idecek mi
Yā güldürerek eyleyecek mi beni ihyā
Ya öldürerek guşşadan āzād idecek mi

345.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Biz ol sevda-şi‘ār-ı rūzigārız
Reh-i ‘aşkında yārın hāk-sārız
Melülüz sine-çākız dil-fiğārız
Nigāh-ı tīrine yārın şikārız

346.

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

Ben anladım artık seni ey şūḥ-ı şeker-leb
Cevr ü sitemin ' aşık-ı ğam-hāre imiş heb
Hem-bezm-i şafā olmasın ğayr ile her şeb
Yazık sana hercāyi-reviş mengene-meşreb

Evvel ne idin sevdiceğim şimdi ne oldun
Ağyār ile şeb tā-be-seher zevke koyuldun
Bu hikmeti kânūn-ı muḥabbetde mi buldun
Yazık sana [hercāyi-reviş mengene-meşreb]

Her gördigüne ' aşkını i' lān idersin
Sa' dī gibi andan da bıkar vāz geçersin
Tırmaz hele va' diñde felek gibi dönersin
Yazık sana hercāyi-reviş mengene-meşreb

347.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ben nasıl sevmem yürekden ey melek-simā seni
Dest-i kudret şun' ile ḥalk eylemiş yektā seni
Çeşm-i dünyā görmemiş emşālini ālā seni
Ölme var ayrılma yokdur sevmişim cānā seni

' Aks-i vechin dā' imā mir' āt-ı dilde cilve-ger
Resm-i ḥüsnün levḥa-i sinemde kāl naḫş-ı ḥacer
Serde şevk-i kākülün ḫalbimde ' aşkın müsteḫerr
Ölme var ayrılma [yokdur sevmişim cānā seni]

Neylesin Sa' dī bahārı çünkü sensin gül-şenim
Ben seni terk eylemem cānımdan ayrılma benim
Ḥāşılı sermāye-i ' ömr ü ḫayātımsın benim
Ölme var ayrılma yokdur sevmişim cānā seni

348.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Bendeñi eyledin aġyāra fedā
Sevdiğim resm-i muḥabbet bu mudur
Yaķışır mı ķuluna böyle cefā
Sevdiğim [resm-i muḥabbet bu mudur]

Dün Küçükşu’da gezerken ey māh
Eyledin şīve ile ġayre nigāh
‘ Ahdiñe tırılmaz imişsin eyvāh
Sevdiğim resm-i muḥabbet bu mudur

Böyle yanmaķda iken ‘ aşķ ile ben
Sana lāyık mıdır ey ġonce-dehen
İltifāt eylesin ellere sen
Sevdiğim resm-i muḥabbet bu mudur

Anladım ey gül-i gül-zār-ı edā
Sende yokmuş eşer-i mihr ü vefā
Göz göre Sa‘ di’yi kıldın şeydā
Sevdiğim [resm-i muḥabbet bu mudur]

349.

Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün

Ben nev-resīde bir gülüm
Var hezārān bülbülüm
Gül reşk iderdi hüsnüme
Görse ‘ izār-ı kākülüm

Çok mı denilse gül bana
Ben gül, cihān bülbül bana

Ben ġonceyim ġüyā hezār
Eyler benimçün āh u zār
‘ Āşıķlarım var şad-hezār
Dil-bend-i tār-ı kākülüm

Çok mı denilse gül bana
Ben gül cihân bülbül bana

350.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Beni yakdı o perîşân olsun
Dilerim zülfi perîşân olsun
Bükülüb ‘ukde-i gerdân olsun
Dilerim zülfi [perîşân olsun]

N’eylediydim o saçı Leylâ’ya
Virdi sāmân-ı dili yağmaya
Beni şaldıysa nasıl sevdāya
Dilerim zülfi [perîşân olsun]

Avlayub gönlümi ol gül-bedenim
Şokdı Sa‘dî başımı derde benim
İnkisâr itmege varmaz dehenim
Dilerim zülfi perîşân olsun

351.

Muḥayyer: Hacı ‘Ārif Beg

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Bükdi meyl-i kâmetin cānā belim
Firḳatinle ḳaldı böğrümde elim
Geçdi ḥasretle zamân-ı evvelim
Yāver olmaz mı ‘aceb müstakbelim

Tābını vaḳt-i mülâḳāt özleyim
Vaşlıñı ḥaşre ḳadar mı gözleyim

Yakma nār-ı intizāra cānımı
Yıkma eyvân-ı dil-i vîrānımı
Dinle Sa‘dî’yi ḳurutma ḳānımı
Pür-şeref ḳıl külb-i aḥzānımı

Tābını vaqt-i mülākāt özleyim
Vaşlını haşre kadar mı gözleyim

352.

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ülün

Bu 'āşık-ı şūrīde sürüb pāyına yüzler
Teşrīfini ey kân-ı kerem gözlerim özler
Sulţānıma var 'arz idecek bir nice sözler
Teşrīfini ey kân-ı kerem gözlerim özler

353.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'ülün

Bahār oldı yeşillendi gülistān
Çiçeklerle donandı bāğ u būstān
Çemende bülbül eyler āh u figān
Buyur gül-zāre geldi vaqt-i seyrān
Açıl güller gibi ey vird-i ḥandān
Kudūmünle müşerref eyle bāğı
Ele al ğonce-veş cām-ı ferāğı
Şalın gez bir yukarı bir aşağı
Buyur gül-zāre geldi vaqt-i seyrān
Açıl güller gibi ey vird-i ḥandān
Çemen Sa' dī be-ġāyet dil-güşādır
Nevā-yı bülbülān rāḥat-fezādır
Ġam-ı ferdāyı қо rüz-ı şafādır
Buyur gül-zāre geldi vaqt-i seyrān
Açıl güller gibi ey vird-i ḥandān

354.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'ülün

Bahār isterse seyr-i nev-bahārı
Buyursun Bursa'da kılsın qarārı
Gözi gönli açılsın ğonce-āsā
Çemen-zārında gūş itsin hezārı
Şabā zevk eylesin bād-ı havādan
Açılsın dīde-i nergis şafādan
Görünsün lāle çıksın inzivādan
Görüb şebnem yirinsin cūy-bārı
Degil Sa' dī sözüm beyhūde güftār
Çemen-zārı bu semtin reşk-i gül-zār
Ne rütbe vaşf u medh itsem sezā-vār
Bu demdir ancağ eyyam-ı mesārı

355.

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

Bī-rahm ü vefā sen gibi meh-pāre bulunmaz
Pür-renc ü ' anā ben gibi āvāre bulunmaz
Ġamzen gibi hūn-rīzi hayāl itme ne mümkün
Dāğ-ı dil-i şad-pāre gibi yāre bulunmaz
Te 'şir-i firākınla gönül haste-i hicrān
Loḳmān-ı deva-sāz olamaz derdime dermān
Beyhūde ' ilāc eylesin ğayrı ṭabībān
Derd-i dil-i sevda-zedeye çāre bulunmaz
Dünyāyı katar birbirine ğamze-i fettān
Başdan çıkararı Sa' dī'yi ğisū-yı perīşān
Teshīr-i ' ukūl itmede mekkāre-i devrān
Cādū-yı nigāhın gibi sehḥāre bulunmaz

356.

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

Bıkdım ğam-ı hūbān-ı zamāndan yeter olsun

Bir daḡi güzel sevmeyeyim tevbeler olsun

İsterse vefā ma‘deni bir ‘işve-ger olsun

Bir daḡi güzel sevmeyeyim tevbeler olsun

Pür-zevk u şafā olsa daḡi laḡzaca vuşlat

Degmez senelerce çekilen miḡneti elbet

Ṭoğrusı cefā cānıma kār eyledi ğāyet

Bir daḡi güzel [sevmeyeyim tevbeler olsun]

Kaḡı güzelin ḡüsnüne oldumsa hevā-dār

Bī-çāre gönül oldu nice derde giriftār

Sa‘ dī gibi çekdiklerim artık yeter artar

Bir daḡi güzel sevmeyeyim tevbeler olsun

357.

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūlūn

Bilmem ki nedir yāre benim cürm ü günāhım

Güş eylemez oldu ne fiğānım ne de āhım

Varsa batıyor gül yüzine ḡār-ı nigāhım

Girdi araya bunda daḡi baḡt-ı siyāhım

Ben bunca zamān benleri sevdāsını çekdim

Dāğ-ı dil-i sūzānıma qarabiber ekdim

Dil-dār ile eglenceli bir gün görecekdım

Girdi araya bunda [daḡi baḡt-ı siyāhım]

Evvel bana Sa‘ dī o güzel böyle değildi

Uğratdı başım derde neden sonra çekildi

Cānān beni terk eyleyeli boynum eğildi

Girdi araya bunda daḡi baḡt-ı siyāhım

358.

Müstef‘ ilūn Müstef‘ ilūn

Bilmem nedir ey gül-‘izār
‘Älemde bu şevk u mesār
Bülbül öter güller açar
Gelmiş mi yoksa nev-bahār

Gülşende gül zibālanır
Bülbül görür şeydālanır
Herkes çıkar şahrālanır
Gelmiş mi yoksa nev-bahār

Cūlar aķar çün eşk-i ter
Şādān olur güller güler
Bülbül niçün efgān ider
Gelmiş mi yoksa nev-bahār

359.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Pāre pāre oldu tīg-i ğamze-i cānāneden
Farķ olunmaz sīne-i şād pāre çāk-i şāneden
Dāğ-ber-dāğ oldığım dil-dār iķün āyā neden
Terk-i ‘aşķ itsem de ķurtulsam dil-i dīvāneden
Dāğ-ı dil merhem ķabūl itmez oñulmaz yāredir
İftirāk-ı yār ile sīne çeker şād-pāredir

Bu tehālūk n’ola Sa‘ dī vuşlat-ı cānān iķün
Zevķine yıllarca ĥasret çekmenin bir an iķün
Tīg-i hicrāndan ĥalāş-ı sīne-i sūzān iķün
Terk-i ‘aşķ itsem de ķurtulsam dil-i dīvāneden
Dāğ-ı dil merhem ķabūl itmez oñulmaz yāredir
İftirāk-ı yār ile sīne çeker şād-paredir

360.

‘Uşşāk: Aķsak Şevķi Beg

Māhūr: Aķsak Laţif Aĝa

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa'ülün

Te'lif idebilsem felegi āh emelimle
Dünyāyı fedā eyler idim mā-haşalimle
Ben uğraşırım belki o demde ecelimle
Nağdine-i cānı viririm kendi elimle
Hem bezm-i vişāl olsam eger ol güzelimle
Firkatden uşandım yeter ey baht-ı sitem-kār
Allāh için itme beni hicrān ile bīmār
Bir kerre geçerse elime dāmen-i dīl-dār
Nağdine-i cānı viririm kendi elimle
Hem bezm-i vişāl olsam eger ol güzelimle
Bir āfet ile uğradı bāşım yine derde
Sa' dī gibi kaldı gönül endüh u kederde
Bu fikrimi icrā iderim varsa kaderde
Nağdine-i cānı viririm kendi elimle
Hem bezm-i vişāl olsam eger ol güzelimle

361.

Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

Tā ki tegāfül ey gül-i ter mübtelālara
Bīgānelik bu rütbe neden aşınālara
Hır bakma eyle hüsni-i nazar kim gedālara
Kalmaz cihān ne 'āşıka ne meh-likālara
Her şey fenā bulur bu cihānda beķā muhāl
Müstakbeli tefekküre al eyle hasbihāl
Bir gün gelir ki şems-i cemālin bulur zevāl
Kalmaz cihān ne 'āşıka ne meh-likālara
Ni' met degil mi elde bu fırsat a bī-vefā
Sa' dī'yi dinle eyleme ol ni' meti hebā

Çağın geçer nedāmet irer sonra bil sana
Kalmaz cihān ne ‘āşıka ne meh-likālara

362.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Teferrüc niyyetiyle bir bāzār gün
Vapurla eylemişdim ‘azm-i seyr kevn
Ne görsem bir güzel kim kıadd-i mevzūn
Beni sevdā-yı zülfı kıldı Mecnūn

Perī-peyker dil-ārā nāz-perver
Elā gözlü be-ğāyet yoşma dil-ber
Hüsünde belki Leylā’dan füzūn-ter
Beni sevdā-yı zülfı kıldı Mecnūn

Döküb saçın nihāl-āsā yürürken
Deli dīvāne oldu beste-gerden
Koruyı eyler isem n’ola mesken
Beni sevdā-yı zülfı kıldı Mecnūn

363.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Tükendi tākatım zīrā bu cāndır
Es ey bād-ı şabā yāri uyandır
Uyanmaz gözlerim hayli zamāndır
Es ey bād [-ı şabā yāri uyandır]

Ya rü’yāsında kendin gördi dil-dār
Ya uyku daği dil-dāre hevā-dār
Nedendir olmuyor bilmem ki bī-dār
Es ey bād [-ı şabā yāri uyandır]

Açılmış sīne-i kāfūr-ı cānān
Saçılmış gerdene zülf-i perişān

Ṭayanmam eylerim çāk-i girībān
Es ey bād-ı şabā yāri uyandır

364.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Tīğ-i ğamzen yāreler açdı dil-i nā-şādıma
Sen ṭabīb-i çare-sāzımsın yetiş imdādıma
Güş-ı rıkkat urmuyor kimse benim feryādıma
Sen ṭabīb-i çare-sāzımsın yetiş imdādıma
Günc-i ğamda renc-i hicrānınla qaldım nā-tuvān
Sen dururken kimlere ben eyleyim ' arz-ı emān
Merḥamet kı l sevdigim Sa' dī senindir el-amān
Sen ṭabīb-i çare-sāzımsın yetiş imdādıma

365.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Tīğ-ı müjgānınla çāk itdin beni
Ġayri yetmez mi helāk itdin beni
Tā cigerden zaḥm-nāk itdin beni
Ġayri yetmez mi [helāk itdin beni]
Dilde ğamzen yāre açdı bī-şumār
Fikr-i zülfün ' aqlım itdi tārūmār
Qalmadı tende firāqa iktidār
Ġayri yetmez mi [helāk itdin beni]
Sa' di-i nā-kāma cevvin tā ezel
Bāri bir lütfeyle bin cevve bedel
Merḥamet kı l sevdigim insāfa gel
Ġayri yetmez mi helāk itdin beni

366.

Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün

Cāna nice zamān ki mülākāt özlerim
Peyk-i peyām-ı vaşlını dört gözle gözlerim
Kalsun mı intizār ile yollarda gözlerim
Peyk-i peyām [-ı vaşlını dört gözle gözlerim]

Tā ki dü dīde ḥasret-i rüyunla ağlasın
Cūlar mişālī eşk-i revān böyle çağlasın
Şād it beni ki görsün ‘adū sīne dağlasın
Peyk-i peyām [-ı vaşlını dört gözle gözlerim]

Ben ḥüsn-i ḥaṭṭ u nokṭa-i ḥālīn ḥayāl ile
Gūyā sūtūr-ı ‘aşk okurum şevk-i bāl ile
Sa‘ dī gibi gelenle geçenden su ‘āl ile
Peyk-i peyām-ı vaşlını dört gözle gözlerim

367.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Cihāna geldigim gündenberü şād olmadı gönlüm
Ḥarāb-ābād kaldı gitdi ābād olmadı gönlüm
Belā-yı ‘aşk u sevdādan ser-āzād olmadı gönlüm
Ḥarāb-ābād kaldı gitdi ābād olmadı gönlüm
Ne devrāna sitem ne çarḥa ben zulmeylemem isnād
Fenā baḥt-ı siyehden ṭālī‘ -i nā-sāzdan feryād
İder rencide-ḥāṭır bir taraftan miḥnet-i devrān
Yaḳar Sa‘ dī derūnum bir taraftan āteş-i hicrān
Yıḳar bir yandan eyvān-ı dil-i vīrānemi cānān
Ḥarāb-ābād kaldı gitdi ābād olmadı gönlüm
Ne devrāna sitem ne çarḥa ben zulmeylemem isnād
Fiğān baḥt-ı siyehden ṭālī‘ -i nā-sāzdan feryād

368.

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

Cānım nice bir āteş-i hicrānına yansın
Çeşmim dolu peymāne gibi kıana boyansın
Meylin yogise vuşlata bāri dil-i nālān
Bir va‘d-i firib it de inansın oyalansın

369.

Māhūr: Ağır Akşak Rif‘at Beg

Hicāzkār būselik: Düyek San‘turi Edhem Beg

Hüseyni ‘aşirān būselik: Devr-i Hindī San‘turi Edhem Beg

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Çek kemān ebrūların ey şive-kār
Göz okıyla şerhalansın cism-i zār
Sıneme olsun nişān-ı iftiḥār
Göz okıyla şerhalansın cism-i zār
Kaşların cānā ey ursun ḥaṇçere
Gözlerin de başlasın imālere
Qo kesilsin her yanım yāra bere
Göz okıyla [şerhalansın cism-i zār]

Nūr-ı ‘aynım eylerim senden ricā
Benden öyle yüz çevirme dā’imā
Bağ dilersen çeşm-i hışm eyle bana
Göz okıyla şerhalansın cism-i zār

370.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Çözse ol zülf-i siyeh gīsūları
Bin dil-i şeydāyı bağlar mūları
Fitnede kākül geçer cādūları
Bin dil-i şeydāyı [bağlar mūları]

Didesi yağmā-geri şabr u sükūn
Ġamzesi ‘ aql almada andan füzūn
Ṭurresi ammā ki bir dām-ı füsūn
Bin dil-i şeydāyı [bağlar mūları]

Dāne-i ḥāli içün ehl-i hevā
Olmada üftāde-i kayd-ı belā
Perçemi bir sāḥir-i siḥr āşinā
Bin dil-i şeydāyı bağlar mūları

371.

Sūznāk: Hacı ‘ Ārif Beg

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūlūn

Ḥüsñ ‘ ālemini tutdı senin şöhret-i şānın
Sultānısın ey rūḥ-ı revān kişver-i anın
Dillerde ğamın sīneler üstünde nişānın
Sultānısın ey [rūḥ-ı revān kişver-i anın]
Sa‘ dī ne kadar görse daḥi cev̄r ü ‘ itābın
Terk eyleyemez devletidir ḥidmet-i bābın
Ḥübān-ı zamān olsa n’ola peyk-i nābın
Sultānısın ey rūḥ-ı revān kişver-i rikābın

372.

Hicāz: Hacı ‘ Ārif Beg

Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn

Ḥaṭādır yād idilmek bī-vefā nāmıyla dil-berler
Niyāz u nāz-ı resmin bilmeyenler gerçi söylerler
Çekinmezler güzeller ‘ aşıkā rām olmadan ammā
Meger karşılarında diz çöküb yalvarmak isterler
Sevenler sevdiğinden luṭf umarsa ṭurmasın varsın
Ḥużūrunda iki diz üstüne gelsin de yalvarsın

Bu yolda alkışı anlar da beklerler sevenlerden
Mükâfâtın alırlar yalvaranlar sîm-tenlerden
Eger Sa‘ dî gibi olmağ dilersen vuşlata nâ’îl
Niyâzında şebât it tâ ki olsun maşşudun hâşıl
Şübût -ı müdde‘ âma tecrübemdir şâhid-i ‘âdil
Uşanmaz ‘âşık olduğca olur dil-h‘âhına vâşıl
Sevenler sevdiğinden luğf umarsa turmasın varsın
Huzûrunda iki diz üstüne gelsin de yalvarsın
Bu yolda alkışı anlar da beklerler sevenlerden
Mükâfâtın alırlar yalvaranlar sîm-tenlerden

373.

Fe‘ ilâtûn Fe‘ ilâtûn Fe‘ ilâtûn Fe‘ ilûn

Haberin var mı şabâ kâkül-i canânımdan
Ben cüdâyım nice dem zülf-i perişanımdan
Hûn açar eşke bedel dîde-i giryanımdan
Kulunun qahrı uşandırdı beni cânımdan
Ne kadar eylese dil-dâr bana cevır ü cefâ
Dil ü şab‘ ım bulur andan o kadar zevk u şafâ
İtmem ağıâr eleminden de şikâyet ammâ
Kulunun qahrı [uşandırdı beni cânımdan]

Olalı sîne-i Sa‘ dî siper-i tîr-i sitem
Acıyub yâreme hûn-i ciger urdı merhem
Bende mi tecrübe-i zulm idecekdir bilmem
Felekin qahrı uşandırdı beni cânımdan

374.

Mefâ‘ ilûn Mefâ‘ ilûn Mefâ‘ ilûn Mefâ‘ ilûn

Hârâb-ı dest-i gamdır şimdi bî-gam gördigin gönlüm
Perişandır senin vaqtiyle hurrem gördigin gönlüm

Cüdā düşdi muḳaddem yāre hem-dem gördigin gönlüm
Periṣāndır senin [vaḳtiyle ḥurrem gördigin gönlüm]
Ḥayāl oldı benim hem-bezm-i dil-dār olduğım demler
Viṣāl-i yār ile maḥsūd-ı aḡyār olduğım demler
Deḡiṣdi Sa‘ diyā āsūde efkār olduğım demler
Periṣāndır senin vaḳtiyle ḥurrem gördigin gönlüm

375.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Ḥırām-ı dil-keṣ-i ārām-ı cāndır
Civāndır sevdiğim ḡāyet civāndır
Niḡāh-ı nāz-ı āṣūb-ı cihāndır
Civāndır sevdiğim ḡāyet civāndır
Dü çeṣm-i mestinin ḡayrānı āhū
Ṣemīm-i zülfünün mecbūrı ṣeb-bū
Nihāl-i ḡāmeti seyreyle yā Hū
Civāndır sevdiğim [ḡāyet civāndır]
Görünce Sa‘ diyā meftūnı oldum
O Leylā ben anın Mecnūn’ı oldum
Hevā-dār-ı ḡadd-i mevzūnı oldum
Civāndır sevdiğim ḡāyet civāndır

376.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Ḥazān aldı yine bāḡ-ı cihānı
Ḥarāb oldı muḡabbet ḡülsitānı
Bahārın ḡalmadı nām ü niṣānı
Ḥarāb oldı [muḡabbet ḡülsitānı]
Güzeller itdi terk-i seyr-i ḡül-zār
Yine ta‘ ṭīl olundı rüz-ı bāzār

Ne gül kaldı ne bülbül ne  ar d r

 ar b oldu [mu abbet g lsit n ]

 emenden çekdi s k ler ayağı

Bey b n oldu  h lar yatağı

Dil-i   u    a döndi her bucağı

 ar b oldu mu abbet g lsit n 

377.

M stef  il t n M stef  il t n

 un-   ara t ge varken ne  acet

Ebr larınla  e m-i siy h n

Çekmez mi  an er itse i  ret

Ebr larınla [ e m-i siy h n]

 a lar  urulmu  g y  kem ndır

Gözler s z lm    eh-b z-ı c ndır

 ki cefa-ger kim b -em ndır

Ebr larınla [ e m-i siy h n]

Altında d de üstünde ebr 

 an er elinde g y  H l g 

       ta ar   itmekde her s 

Ebr larınla  e m-i siy h n

378.

Mef   l  Mef   il  Mef   il  Fa   l n

D me düşüren dilleri  h  nigehindir

Başdan  ı aran    lemi zülf-i siyehindir

Sevd -zedeler b deye peym -y  rehindir

Başdan  ı aran    lemi zülf-i siyehindir

G rd kce o g s -y  per   n n  c n 

Hep  alk -ı cih n olmada    fte    eyd 

Efsün-ger-i ğamzen daħi pür-fitnedir am mā
Başdan çıkaran [‘ālemi zūlf-i siyehindir]
İtdikçe ta‘ allūk naẓarım ħüsnüne nā-gāh
Bağlandı gönül silsile-i zūlfüne eyvāh
Sa‘ dī gibi şeydālīk idersem n’ola ey māh
Başdan çıkaran [‘ālemi zūlf-i siyehindir]

379.

Mef‘ūlū Mefā‘īlū Mefā‘īlū Fa‘ūlūn

Derdinle senin ey gül-i nev-reste nihālim
Gör ki ne yamān oldu benim şūret-i ħālīm
Şabrım tükenüb kalmadı hicrāna mecālim
Taş mı yüregın merħametın yok mı a zālīm
Cismim eriyüb ħasret ile benzedi nāya
Kaddim bükülüb döndi ğamınla yeni aya
Tākat mı gelir eyledigin cevır ü cefāya
Bağmazsın efendim ne bükāya ne ricāya
Taş mı yüregın merħametın yok mı a zālīm

380.

Mefā‘īlūn Mefā‘īlūn Fa‘ūlūn

Degildir bu bahār bāğ u būstān
Açıldı güldi ol serv-i ħırāmān
Cemāli bir gülistāndır ki güller
Olur güldükce la‘linde nümāyān
Bahārın gülşeninde var mı āyā
Ruĥ-ı ālī gibi bir vird-i ra‘nā
Terennüm eyledikce bülbul-āsā
İder ‘āşıqları çāk-i girībān
Nevāya başlasa āheste beste
Dehān-ı bülbuli eylerdi beste

Olurdu sünbülün kıddi şikeste
Şabā kāküllerin itse perişān

381.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Dönmeyiz and içdik ölmekden geri
Haydi cenge haydi ey cenk erleri
Cümlemiz ' askerleriz arş ileri
Haydi cenge [haydi ey cenk erleri]

Hāzır olsun vaktine erse ' adū
Cevri bıkdırdı bizi ğayri ne bū
İtmeyiz a' dāya artık ser-fürū
Haydi cenge haydi ey cenk erleri
N'ola bu yolda virirsek cānımız
Cān degil hıfz-ı vaţandır şānımız
Yok mı tırd-ı düşmene peymānımız
Haydi [cenge haydi ey cenk erleri]

İtmiyor mı Hāķ bize va' d-i zafer
Haşmı elbet eyleriz zīr ü zeber
İşte Sa' dī cenge hāzır bir nefer
Haydi [cenge haydi ey cenk erleri]

382.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Düşdi dil sevdā-yı zūlf-i yāre āh
Bāşıma açdı belā baht-ı siyāh
Dilde de dil-berde de yokdur günāh
Başıma [açdı belā baht-ı siyāh]

İdeli ' aşķ u muhabbet dilde yer
Derd-i hicrān olmada her gün beter

Kayd-ı sevdādan iken āzāde ser
Başıma [açdı belā baht-ı siyāh]
Esmede serde hevā-yı zūlf-i yār
İtmede efkār ü ‘aqlım tarumār
Şaldı sevdāya beni encām-ı kār
Başıma [açdı belā baht-ı siyāh]

383.

İşfahān: Katakofı Hacı ‘Ārif

‘Uşşāk:

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Düşme ey ‘āşık hayāle yağma yok
Yağma yok h̄vān-ı vişāle yağma yok
Eyleme beyhūde nāle yağma yok
Yağma yok [h̄vān-ı vişāle yağma yok]
Yār olur şanma zamān dil-berleri
Anların findıkcılardır ekseri
Dinle Sa‘ dī’yi yorulma dön geri
Yağma yok [h̄vān-ı vişāle yağma yok]

384.

Kürdili hicazkār: Curcuna Hacı ‘Ārif Beg

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Düşer mi şânına ey şāh-ı h̄übān
Bırakmak ‘āşıkı böyle perişān
Esirger mi efendi kuldān ihsān
Buyur Sa‘ dī kuldur emr ü fermān
Beni şāyeste gör zevk-i vişāle
Gönülde kalmasın āşār-ı nāle

Yedd-i red urma şāhım ‘arz-ı hāle
Buyur Sa‘ dī [kūlundur emr ü fermān]

385.

Kürdīli Hicazkār: Türk Akşagı **Hacı ‘Ārif Beg**

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Deşme dāğ-ı sīne-i sūzānımı
İncinirsin incidirsən cānımı
Alma āh-ı kalb-i pūr-efgānımı
İncinirsin [incidirsən cānımı]
Şād-kām itsen beni cānā n’olur
Ademi şād eyleyen şādī bulur
Cān yağan āteş nihāyet gül olur
İncinirsin [incidirsən cānımı]

386.

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

Dil sevdi yine bir gül-i nev-reste edāyı
Aldırdı göze her gāmı her derd ü belāyı
Çekse n’ola şimdengirü cevır ile cefāyı
Kesb-i yedidir eyledi çünkü bu haṭāyı
Ey dil ne zaman fāriğ-i hūbān olacaḡsın
Zan eyleme kim vuşlata şāyān olacaḡsın
Demler geçecek zār ü perīşān olacaḡsın
Tutdığın işe sen de peşimān olacaḡsın

387.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Dil cefā-yı nişter-i müjgān-ı yāre katlanur
Bu meşeldir gül seven āzār-ı hāre katlanur

Gerçi güçdür ta‘ n-ı ağıyāra ne çāre katlanur
Bu meşeldir [gül seven āzār-ı hāre katlanur]
Telh-kām-ı zehr-i cevri olsam da ey dil dā‘imā
Eylemem ol dil-ber-i şirīn edādan iştikā
Hāşılı her ne acı söz söylese batmaz bana
Bu meseldir [gül seven āzār-ı hāre katlanur]
Serzenişler eylese Sa‘ dī bana ol şūh-ı hūr
Cism-i zārım eylese hār-ı sitemle bī-huzūr
Her yanıṃ yāre kesilse ben yine itmem fütūr
Bu meseldir [gül seven āzār-ı hāre katlanur]

388.

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Zülfüne söyle perīşān olmasun
Başıma gökqubbe zindān olmasun
Bā‘ iş-i ihlāl-i devrān olmasun
Ġamzeñe emreyle fettān olmasun
Sen ‘ adālet kıl şehā kān olmasun

Çekmesün ‘ uşşāka hañçer ebruvān
İhtilāle varmasun sonra cihān
Bir Hülāgū’dur emān virme emān
Ġamzene [emreyle fettān olmasun]
Sen ‘ adālet kıl şehā kān olmasun

Çeşm-i şehhārın senin ey sīm-ten
Dā‘imā tırılmaz ider neşr-i fiten
Gel bırakma hāline hūn-rīzi sen
Ġamzeñe emreyle fettān olmasun
Sen ‘ adālet [kıl şehā kān olmasun]

389.

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Zülf-i nūr-ı hüsüne çekdi niķāb
Gūyiyā vardı kūsūfe āfitāb
Kıpladı ruķsārı ķaķķ-ı mūşķ-nāb
Gūyiyā [vardı kūsūfe āfitāb]

Dün Kūcūkşu'da o şūķ-ı bī-mişāl
Eyledi gerdūneden 'arz-ı cemāl
Perdeyi çekdik de ķoķdı bu ķayāl
Gūyiyā [vardı kūsūfe āfitāb]

390.

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ulün

Zamānın miķneti dehrin 'azābı
Tecāvüz eyledi ķadd ü ķesābı
Kō olsun lūķfunun dil neş'e-yābı
Getür sākī getür cām-ı şarābı
Feraķ-nāk it dil-i pūr-iķķrābı
Uşandım bıkķdım evzā' -ı felekden
Elem çekdim ben artık her dilekden
Sıkıldım rüz u şeb āh eylemekden
Getür sākī getür cām-ı şarābı
Feraķ-nāk it [dil-i pūr-iķķrābı]
Hemīşe cevır-i yār ü ķa' n-ı aķyār
Beni cān ü cihāndan kıldı bī-zār
Buna meysiz taķammül emr-i dūşvār
Getür sākī getür [cām-ı şarābı]
Feraķ-nāk it [dil-i pūr-iķķrābı]

391.

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Ziyāde cān ü cihāndan seni sever gönlüm
Ġamınla bilsen efendim neler çeker gönlüm
Dem-ā-dem ‘aşkına zehr-āb-ı nūş ider gönlüm
Ġamınla [bilsen efendim neler çeker gönlüm]

Gice şabāḥa kadar ḥasretinle bīdārım
Fiġān ü nāledir ‘aşkınla gündüzün kārım
Sezā-yı merḥametim Ḥaḳ bilür ki ḥünkārım
Ġamınla bilsen efendim neler çeker gönlüm

Uyanmadı varalı ṭālī‘ im girān-ḥ‘āba
Düşürdi Sa‘ di-i zārı belā-yı girdāba
Dü dīdem ağlamadan döndi nehr-i ḥūn-āba
Ġamınla [bilsen efendim neler çeker gönlüm]

392.

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūlūn

Sāḳī bu şafā-ḥāneyi bāḳī mi şanırsın
Mestāne şıfat bister-i nāza uzanırsın
Her şām-ı sürūrun seḥeri var uyanırsın

Sen bir gün olur kim bu cefadan usanırsın
İtdiklerini yād ider elbet utanırsın

Dehrin naẓar it ḥāline kim var mı qarārı
Berbād-ı muḥālif bozuyor bāġ-ı bahārı
Her neş‘enin āḥir çekilir derd-i ḥumārı

Sen bir gün olur kim bu cefādan usanırsın
İtdiklerini yād ider elbet utanırsın

Devrāne baḳub mest-i ġurūr olma ki cānā
Bir seng-i sitemle kırılır sāġar-ı şahbā
Sa‘ dī bu cihānın dinilir nāmına dünyā

Sen bir gün olur kim bu cefādan usanırsın
İtdiklerini yād ider elbet utanırsın

393.

Mef'ülü Mefâ'ilün Fa'ülün

Sâķī meded it meded ki zārım

Devrân elemiyle bî-ķarārım

Feryādım işitmiyor nigārım

Ķaldı kereminde intizārım

Yap gönlümü ki Ķarābe-zārım

Sa' dī'ye piyāle vir pey-ā-pey

Ķāre Ķama olsa olsa bir mey

Her şey nazarımda şimdi lâ şey

Ķaldı kereminde intizārım

Yap gönlümü ki Ķarābe-zārım

394.

Kürdîli Ķıcazkār: Curcuna Ķacı 'Ārif Beg

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün

Sende ' aceb ' uşşāķa eziyyet mi çoĶaldı

Yā bizde cefā çekmege tākāt mi azaldı

' Āşıķların āzārı ile bî-tāb u tuvāndır

Ey kân-ı kerem lütf u ' ināyet sana Ķaldı

Müjgān okını aldı ele çeşm-i siyāhın

Deldi dil-i zārın nice bî-cürm ü günāhın

YaĶmaladı genc-i dil-i Sa' dī'yi nigāhın

Zülfün hevesi serleri sevdālara şaldı

395.

Şedd-i ' arabān: Devr-i Hindī

Sanţūri Edhem Beg

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Senin müştāk-ı dīdārın benim gibi hezār olsun

Benim cānānım ancak sen gibi bir gül-' izār olsun

Açıl güller gibi gül-zāre karşı nev-bahār olsun
Tebessüm kıl ki āşārı bahārın āşikār olsun
Güli var bülbüli var sünbüli varsa gülistānın
Senin de var ruḥun ‘āşıkların zülf-i perīşānın
Açılmağ gülmek eglenmekdir olsa olsa noḳşānın
Tebessüm kıl ki [āşārı bahārın āşikār olsun]
Getürmez cevre ṭāḳat kem-terin Sa‘ dī-i bī-dermān
Nice dem çünkü olmuşdı esīr-i bister-i hicrān
Bahār-ı lüṭfinı görsün açılsun ḥaste-i nālān
Tebessüm kıl ki [āşārı bahārın āşikār olsun]

396.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Sevdiğim dil-ḥaste-i hicrānının
Bī-mecāl-i cevr-i bī-pāyānının
Dāğ-dār-ı ḥançer-i müjgānının
Çāre-cū-yı merhem-i iḥsānının
Gerden egdim tığ-i ḥūn-ı efşānına
Öldürürsen tābi‘ im fermānına
Düşeni işle efendim şānına
Dest ü pā-beste senin kurbānının
Ḥasretinle ey gül-i gül-zār-ı an
İnlemekden kalmadı tende tuvān
Raḥme gel Sa‘ dī senindir el-amān
Bī-nevā bir bülbül-i nālānının [x]

[x] Ken‘ ān Beg’e nazīredir.

397.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Sevdiğim şandım seni ehl-i vefā
Sevdim ammā eyledim bunda ḥaṭā

Sevmemek gerçi degildi elde yā
Sevdim ammā [eyledim bunda ḥaṭā]
Sevdiğim günden beri ey ğonce-fem
Sevdiğimden mi bana bunca sitem
Cān ü dilden sevdim inkār eylemem
Sevdim ammā eyledim bunda ḥaṭā

398.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Sīnede muḥtāc-ı merhem yāre var
Ey dil-i bī-çāre yalvār yāre var
Vuşlatında derd-i ‘ aşka çāre var
Ey dil [-i bī-çāre yalvār yāre var]
Artmada sevdā ile dāğ-ı cünūn
Zaḥmı te ‘ şir-i hevā eyler füzūn
Yāre kaldı çāre-i derd-i derūn
Ey dil [-i bī-çāre yalvār yāre var]
‘ Arzu-ḥāl it Sa‘ diyā cānānına
Belki eyler merḥamet efgānına
Çāre iste yāre-i hicrānına
Ey dil [-i bī-çāre yalvār yāre var]

399.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Sīneni şar sīne-i şad pāreme
Çāre kaymak merhemīdir yāreme
Çāre-sāzım baḳ elinle yāreme
Çāre [kaymak merhemīdir yāreme]
Bāri cānā yāreme gel merhem ol
Açdığın zaḥma yine sen çāre bul

Dāğ-ı dil başka devā itmez kabūl
Çāre [kaymak merhemidir yāreme]
İşledikçe dilde hicrān yāresi
Şızlanır Sa‘ dī gönül bī-çāresi
Sīne-şāf olmak bu derdin çāresi
Çāre [kaymak merhemidir yāreme]

400.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Şadākat umma ey dil bir güzelden
Güzellerde vefā yokdur ezelden
Ferāgat kıl şu beyhūde emelden
Güzellerde [vefā yokdur ezelden]
Kurulmuş böyle āyīn-i muḥabbet
Güzeller bī-vefā olmağdır ‘ ādet
Değişmez hük-m-i kânūn-ı tabī‘ at
Güzellerde [vefā yokdur ezelden]
Çekilmez miḥneti ol māh-rūnun
Yeter artar sana derd-i füzūnun
Gönül gel nāfile üzme derūnun
Güzellerde [vefā yokdur ezelden]

401.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Şahn-ı sīnem yandı nār-ı fırkat-i cānāneden
Farq olunmaz kalb-i sūzānım semender-ḥāneden
Gösterir şimdi eşer ma‘ müreler vīrāneden
Bülbül-i bāğ-ı muḥabbet uçdı gitti lāneden
‘ Aşıkım cānānesiz bāğ-ı cihānı neyleyim
Bülbülüm gülsüz nevāsız gülsitānı neyleyim

Öyle maḥzūnum ki bir şeyle gönül bulmaz şafā

Nūş-i cām itsem ḥumār-ı ḡam virir neş'e bana

Gülşene baḡsam nazarda gül olur ḥār-ı cefā

Bülbül-i bāḡ-ı muḥabbet uçdı gitti lāneden

‘Āşıkım cānānesiz bāḡ-ı cihānı neyleyim

Bülbülüm gülsüz nevāsız gülsitānı neyleyim

Geldi hengām-ı şitā irdi zamān-ı ḡam nişān

Bozdı Sa‘ dī gülsitān-ı şöḡbeti bād-ı ḥazān

Derd-i hicr-i yār ile kılsa n’ola āh u fiḡān

Bülbül-i bāḡ-ı muḥabbet uçdı gitti lāneden

‘Āşıkım cānānesiz bāḡ-ı cihānı neyleyim

Bülbülüm gülsüz nevāsız gülsitānı neyleyim

402.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ṭaḡdaki şular mişāli çağlayım

Sevdiğim sen gül hemān ben ağlayım

Ben ciğer-gāhım dem-ā-dem daḡlayım

Sevdiğim [sen gül hemān ben ağlayım]

Ben o şeydā bülbül-i bī-meskenim

Ne bahārım var ne gül ne gül-şenim

Aḡlamaḡdır dem-be-dem kārım benim

Sevdiğim [sen gül hemān ben ağlayım]

Ḥasretinle aḡlarım şubḡ u mesā

Giryledir her dem şi‘ār-ı mübtelā

Sen gül oyna ağlayım ben dā’imā

Sevdiğim [sen gül hemān ben ağlayım]

403.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fa‘ülün

Ṭāḳat mi gelir sevdicegim cevriñe her bār
Dünyāda güzel sen misin ‘ālemde neler var
Cānımdan uşandırdı beni bu ğam ü āzār
Dünyāda [güzel sen misin ‘ālemde neler var]

Āh alma sözüm dinle eyā şūḥ-ı cefa-cū
‘Āşıkklarının gönlünü al olma sitem-ḥū
Mağrūr-ı cemāl olma cihāndır güzelim bu
Dünyāda güzel sen misin ‘ālemde neler var

404.

‘Uşşāk: Curcuna Şevḳi Beg

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Ṭutuldı dām-ı zūlf-i yāre gönlüm
Şikār oldu yine bī-çāre gönlüm
Ḳapıldı dāne-i ruḥsāre gönlüm
Şikār [oldu yine bī-çāre gönlüm]

Ser-āzād iken ğamdan kederden
Elemden nāleden āh-ı seḥerden
Uruldı tīr-i ‘aşḳa tā ciğerden
Şikār [oldu yine bī-çāre gönlüm]

İdince ‘arz-ı rū ol verd-i mümtāz
Fiğāna bülbul-āsā ḳaldı āġāz
Ne ḳaldı bāl ü per ne tāb-ı pervāz
Şikār [oldu yine bī-çāre gönlüm]

405.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ṭoḳunma derd-i ‘aşḳın dilde cānā ber-ḳarār olsun
Ḳo dāġ-ı ğamze sīnemde nişān-ı iftiḥār olsun
Hevā-yı kākülünle ‘aḳl ü fikrim tārūmār olsun
Perişānlık efendimden bana bir yādigār olsun

Gönül zincîr-i zülfe bağı kalsın olmasın āzād
Gice gündüz figānı bûlbûl-āsā eylesin mu‘ tād
Binā-yı hātır-ı vîrânımı gel itme kim ābād
Perîşānlık [efendimden bana bir yādigār olsun]

Bırak peygüle-i ğamda beni nā-şād ü bî-çāre
Ne rûtbe iltifāt ü luṭf idersin eyle aġyāre
Cefā kıl cevri-i āzār ile dā’im Sa‘ di-i zāre
Perîşānlık [efendimden bana bir yādigār olsun]

406.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ṭoludur gözlerimin yaşı ile ṭās-ı serim
Ayrılık çeşmesi’dir ḥasret ile dîdelerim
Bahş-i firḳat açılınca boşanır eşk-i terim
Ayrılık [çeşmesi’dir ḥasret ile dîdelerim]
Sîne pür-dāğ-ı sitem saḥn-ı derūnum gül-zār
Dîde mecrā-yı elem ḥūn-ı sirişkim enhār
Gönlüme serḥad-i firḳat dinülürse yeri vār
Ayrılık [çeşmesi’dir ḥasret ile dîdelerim]
Cūş ider çağlamasın ṭuysa eger cūy-ı revān
Yaş döker ağlamasın görse şehāb-ı bārān
Vechi var dinse nem-i eşkime Sa‘ dî ‘ ummān
Ayrılık [çeşmesi’dir ḥasret ile dîdelerim]

407.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

‘ Askeriz fetḥ u zafer elbet bizim
Çünkü biz ġavġā eri Tūranlıyız
Ger şehîd olsağ ne ġam cennet bizim
Olmayup kalsağ cihānda şānlıyız

Her nefer cenge girince bî-kemân
Olmada bir ejder-i âteş-feşân
Kahramânız kahramânız kahramân
Merd-i cengâver kılınca kanlıyız
‘Âzimiz Sa‘dî gâzâdan dönmeyiz
Cân virir harb-i veğâdan dönmeyiz
Şadıkız ‘ahde vefâdan dönmeyiz
Kahr-ı haşma cümleten peymânlıyız

408.

Sûznâk: Ağır Akşak Tanbûri ‘Ali Efendi

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

‘Âşık oldum sana ey gonce-dehen
Sönmez âteşlere yakdın beni sen
Görmeseydim ne olurdu seni ben
Sönmez [âteşlere yakdın beni sen]

409.

Mef‘ûlü Mef‘ûlü Mef‘ûlü Fa‘ûlün

‘Âşıkların ‘aşkınla diğer-gün oluyorlar
Ammâ ki bu hâle yine memnûn oluyorlar
Leylâ-yı zamân oldığıña kalmadı şübhem
Bir kerre görenler seni Mecnûn oluyorlar
Gerçi sana meh-pâre de dil-cû da diyen var
Âhû da peri-rû da melek-ğû da diyen var
Sen halbuki bir âfet-i yektâ-yı zamânsın
Dîvâne iden ‘âlem-i Leylâ-yı zamânsın
Mümkün mi cihân içre bulunmak sana hem-tâ
Âyîne içinde meger ‘aksın ola peydâ
Mecnûn’un olur idi göreydi seni Leylâ
Sa‘dî’ye şor anla nesin ey dil-ber-i yektâ

Gerçi sana meh-pāre [de dil-cū da diyen var]

Āhū da peri-rū da [melek-ḥū da diyen var]

Sen ḥalbuki [bir āfet-i yektā-yı zamānsın]

Dīvāne iden [‘ālem-i Leylā-yı zamānsın]

410.

Rāst: Curcuna

Ṭanbūri ‘Alī Efendi

Müfte‘ ilün Müfte‘ ilün Fā‘ ilün

‘Arz ideyim ḥālīmī dil-dāre ben

Derd-i firāḳa arayım çāre ben

Şabrideyim nice bir āzāre ben

Yaş dökeyim yalvarayım yāre ben

Çarḥ-ı sitem-kāre ricā eylemem

Ḳaddimi beyhūde dü tā eylemem

Kimseden ümīd-i vefā eylemem

Yaş dökeyim yalvarayım yāre ben

Lüṭfina yārin ideyim ilticā

El şunayım dāmenine bir daha

Belki acır sūzişime Sa‘ diyā

Yaş dökeyim [yalvarayım yāre ben]

411.

Hüzzām: Aḳsaḳ

Şevḳi Beg

Meḥ‘ ülü Meḥ‘ ilün Meḥ‘ ülü Meḥ‘ ilün

Ġam-dīdeleriz sāḳī şun bir ṭolu ḳab olsun

Bir ṭas-ı ‘arāḳ yāḥud bir kāse şarāb olsun

Vir ṭurma pey-ā-pey mey dil mest ü ḥarāb olsun

Devreyle ki keyfīmce bir ‘ālem-i āb olsun

Çal sāzı emān muṭrib ṭoldur ḳadehi sāḳī

Tā neş’e-i ğam-fersā dillerde ḳala bāḳī

Ke bezm-i ħarābātı biz ehl-i ħarābātız
Çokdan beri zīrā ki mehcūr-i mülākātız
Bīmār-ı ġam-ı ‘aşkıız muĥtāc-ı mūdāvātız
Maĥrūm-ı şafā olduk şāyān-ı mūkāfātız
Çal sazı [emān muṭrib ṭoldur ḳadehi sākī]
Tā neş’e-i ġam [-fersā dillerde ḳala bākī]
İç def’ -i ħicāb eyle ṭurma bize bīgāne
Sa‘ dī gibi maĥrem ol bu meclis-i rindāne
Şun birbiri ardınca leb-rīz ola peymāne
Tā mest olub ‘āşıqlar raḳs eyleye mestāne

Çal sazı [emān muṭrib ṭoldur ḳadehi sākī]
Tā neş’e-i ġam[-fersā dillerde ḳala bākī]

412.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ġayriler yol bulamaz vuşlat-ı meh-pāremize
Cism ü cānız giremez kimse bizim aramıza
Bir zamānlar acımaz baḳmaz iken çāremize
Şimdi cānān eli merhem uruyor yāremize
Cüşiş-i eşkimi dindirmez idi derd-i nihān
Āteş-i ‘aşkıımı söndürmez idi eşk-i revān
‘Ākıbet eyledi dil-dāre eşer āh u fiġān
Şimdi cānān [eli merhem uruyor yāremize]

Bize ol rütbe cefā eyler idi kim evvel
Sa‘ diyā emr-i muḫāl olmuş idi neyl-i emel
Tīġ-i ser-tīz-i ġam u nīze-i hicrāna bedel
Şimdi cānān [eli merhem uruyor yāremize]

413.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Karardı gözleri ehl-i cihānın
Söyündi şu‘lesi şem‘-i vefānın
[x] Ba‘zıları bu mışra‘ı yapmışlardır.
“Farz eyle günāh olsun isterse şevāb olsun”
Kırıldı sāgar-ı şahbā-yı ülfet
Bozuldı neş‘esi bezm-i şafānın
Hāzāna uğradı gül-zār-ı devrān
Tağıldı muṭrib ü sākī ü yārān
Ne esbāb-ı ṭarab kaldı ne rindān
Eser yeller yerinde şimdi anın
Kıyāmetden numūne ḥāl-i ‘ālem
‘Azāb-ı dār-ı ‘uqbā gördi ādem
Nümāyān oldu dünyāda cehennem
Nazar kılmı hükmüne āḥir zamānın
Aransaydı bu ḥāl-i vaṣfa ta‘bīr
Olurdu nefis-i nefes veche tefsīr
Buna eylemezdi ārā ü tedbīr
Meger irişe iḥsānı Hudā’nın

414.

‘Uşşāk: Ağır Akşak Şevkī Beg

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Gāh ümīd-i vuṣlat eylersin gönül
Geh devām-ı firḳat istersin gönül
Gāh ikisin birden özlensin gönül
Sen de bilmezsin ki neylersin gönül
Gāh idersin yār elinden iştikā
Geh cefāsından olursun pūr-şafā
Derd ü miḥnetle şaşırdın ġālibā
Sen de bilmezsin [ki neylersin gönül]

Cünkü yok sende mecāl-i derd-i ‘aşk
N’ola Sa‘ dī-veş visāl-i yāre şevk
Var mıdır yoksa helāk olmağda zevk
Sen de bilmezsın [ki neylersin gönül]

415.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Gel açıl ey gonce-fem gel gül gibi
Nāleler itsün gönül bülbül gibi
Gerdene dök kākülün sünbül gibi
Nāleler [itsün gönül bülbül gibi]

Aç niķābın gonce-veş ey gül-‘ izār
Gül gibi ruḡsārın olsun āşikār
Kalmasın dilde sükūna iktidār
Nāleler [itsün gönül bülbül gibi]

416.

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūlün

Gel meclise ey lebleri mül bir iki parlat
Esbāb-ı ġamı fes gibi bir köşeye fırlat
Geh sīneñi göster bize geh ġamzeni oynat
Geh ruhların ‘ arz eyle gehī zülfüñü koķlat
Sāyeñde n’ola zevķ u şafāmız ola ķat ķat
Tog bezmimize gün gibi ey mihr-i melāḡāt
Tā şubḡ-ı vişāle irişe leyle-i ḡasret
Geh bizbize şöḡbet idelim Sa‘ di’ye nisbet
Geh cām-ı lebin şun olalım mest-i meserret
Sāyeñde n’ola zevķ u şafāmız ola ķat ķat

417.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Genc-i tenhā-yı mülākāt özlerim
Vaşlını dört gözle gözler gözlerim
Hāk-i pāye sürmek için yüzlerim
Vaşlını [dört gözle gözler gözlerim]

Ağlasın mı böyle dā'im dīdeler
Çağlasın mı dīdelerden eşk-i ter
Bunca demdir urdığın gayri yeter
Vaşlını [dört gözle gözler gözlerim]

418.

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ulün

Kime 'arz eyleyim bilmem ki hālim
Firāk-ı yār ile artar melālim
Geçer derd ü elemle māh u sālīm
Gönül söz dinlemez dil-dār-ı zālīm
Gönül ister şafā-yı vaşl-ı cānān
Degil hālī cefādan yār bir an
Naşıl Sa' dī ben itmeme āh u efğān
Gönül söz [dinlemez dil-dār-ı zālīm]

419.

Karcigār: Hacı ' Ārif Beg

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Kime 'arz eyleyem bilmem ki ahvāl-i dīger-gūnum
Kızılıрмаğa döndü ağlamakdan çeşm-i pür-hūnum
Virir ahbāba gam a' dāya hayret derd-i efzūnum
Meded ey dostlar ben bir şacı Leylā'ya mecnūnum
Akub cūlar gibi çağlar iken eşk-i firāvānım
Ne hikmetdir ki sönmez āteş-i dil-süz-ı hicrānım
Şoran yok hāl-i zārım dinleyen yok āh u efğānım
Meded ey [dostlar ben bir şacı Leylā'ya mecnūnum]

‘ Aceb Sa‘ dī beni h atırlayub ŗ   -ı ŗenim ŗimdi
Dimez mi ‘ aŗı ım h asretle giry andır benim ŗimdi
Ben ol mecn n-ı ‘ aŗ ım k h-ı  amdır meskenim ŗimdi
Meded ey dostlar ben bir ŗa ı Leyl ’ya mecnunum

420.

 arcig ar: H acı ‘  arif Beg

Mef   ilün Mef   ilün Fa‘  l n

Gönül bezm-i h ar b- b d-ı  amdır
Gözüm peym ne-i zehr-i sitemdir
Der num beyt ’l-ağzın-ı elemdir
Bana  h u fi  n  zge ne  amdır
A arsam sinemin d  -ı cef sın
Bah rın a dırır g l-ŗen ŗaf sın
Fi  nım ba dırır bülbül nev sın
Bana  h u fi  n [ zge ne  amdır]
 dince murg-ı dil fery da    z
Virir  hım hez ra ders-i  v z
Sana Sa‘ d  nev -yı n ŗe dem-s z
Bana  h u fi  n [ zge ne  amdır]

421.

Mef   ilün Mef   ilün Fa‘  l n

Gönül bağlanma t r-ı zülf-i y re
Çekilme derd-i sevd  ile d re
Uza  dur ŗu‘ le-i ŗem‘ i ‘ iz re
ŗa ın aldanma  le yanma n re
Dil  ŗanma o  eŗm   ebruv ndır
 ki h n-h r-ı b -ra m   em ndır
Hele ru s rı p r- teŗ-sit ndır
ŗa ın aldanma [ le yanma n re]

Hayât ‘additse de ‘âşık helākı
Sen olma nār-ı ‘aşkın sūz-nākı
Görüb Sa‘dī o vech-i tāb-nākı
Şaķın aldanma [āle yanma nāre]

422.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Gönül sevdi yine bir şūh-ı nāzı
Ne şūh ammā güzeller ser-firāzı
Dil-i nā-kāmın olmaz çare-sāzı
O nāz eyler ben itdikçe niyāzı
Bulur her def‘ a bin dürlü bahāne
Üzer dil-dādesin bakmaz figāne
Şanır āh-ı dil-i zārım terāne
O nāz eyler ben itdikçe niyāzı
Virir Sa‘dī’ye buse ğabğabından
Tarılmaz emdirir la‘l-i lebinden
Söz açdırmaz vişāl-i maṭlabından
O nāz eyler ben itdikçe niyāzı

423.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Gönülde sūziş-i ḥasret nihāndır
Revāndır dīdeden eşkim revāndır
Görünmez sevdiğim ḥayli zamāndır
Revāndır [dīdeden eşkim revāndır]
Bedende kalmadı hicrāna ṭāķat
Cigerde dāğ-ı tāze açdı firķat
‘Aceb bu ḥasrete yok mı nihāyet
Revāndır dīdeden eşkim revāndır

Şikeste kalb ü hâtır sîne pür-hûn
Gönül nevmîd-i vuşlat nâle efzûn
Ġam-ı hicrân ile mânend-i Ceyhûn
Revândır dîdeden eşkim revândır

Derûnum külbe-i ahzân ü mâtem
Dü çeşmim renciş-i hasretle pür-nem
Fırâķ-ı yâr ile Sa‘ dî dem-â-dem
Revândır [dîdeden eşkim revândır]

424.

Sûznāk: Curcuna Sanġûri Edhem Beg

Mefā‘ ilûn Mefā‘ ilûn Fa‘ ulûn

Fā‘ ilâtûn Fā‘ ilâtûn Fā‘ ilûn

Gönül hastesidir bayġın gözinûn
Lisân teşnesidir şîrîn sözün
Cihân şeydâsıdır güler yüzün
Süzme çeşmin üzme râġat bulayım
Söyle güler yüzle dil-şâd olayım

Sade süslenişler çiçek taķışlar
Gülüb oynayışlar çalub çaķışlar
Beni mest idiyor maġmûr baķışlar
Süzme çeşmin üzme râġat bulayım
Söyle güler yüzle dil-şâd olayım

425.

Mefā‘ ilûn Mefā‘ ilûn Fa‘ ulûn

Gönül var yâreñi ‘arz eyle yâre
Acır belki bulur derdiñe çâre
Tuyur efgânını ol gül-‘izâre
Acır [belki bulur derdine çâre]

Dilā dil-dāre oldukça mülākı
Beyān it çekdigin renc ü meşākı
Taleb kıl merhem-i dāğ-ı firākı
Acır [belki bulur derdine çāre]

Akıt pāyına yārin mişl-i Ceyhūn
Kızılıрмаğa dönsün eşk-i pūr-hūn
Görüb hāl-i dili Sa‘ dī dīğēr-gūn
Acır [belki bulur derdine çāre]

426.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fa‘ülün

Gördüm yine bir dil-ber-i pākīze cemālī
Çeşimde henüz gül yüzünün kaldı hayālī
Her şeb gözedir dīdelerim şubh-ı visālī
Pek sevdi gönül hāşılı ol tāze nihālī
Bir nazlı tebessümle nigāh eyledi cānān
Dil zülf-i perīşānı gibi oldu perīşān
Hātırda tırur şöhetinin lezzeti her an
Pek sevdi gönül hāşılı ol tāze nihālī
Reftārı güzel kendi güzel kāmēti dil-cū
La‘l-i lebi mül‘ārızı gül kālülü şeb-bū
Seyret de ferīşteh midir eyā o melek-hū
Pek sevdi gönül hāşılı ol tāze nihālī

427.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fa‘ülün

Gördüm yine bir dil-ber-i maḥmūr-ı nigāhı
Mest itdi dil-i gāmzedemi çeşm-i siyāhı
Vird itse n’ola ğayrı gönül āh ile vāhı
Sevdim n’ideyim vazgeçemem ol yüzi māhı

Bir tatlı nigāh itdi ki cānān gülerekden
Mümkün olamaz farkı anın tavr-ı melekden
Elbet dilerim vuşlatını cān u yürekden
Sevdim [n'ideyim vazgeçemem ol yüzi māhı]

Göz süzse eger nāz ile ol āfet-i devrān
Āhūlar olur dīde-i mestānına hayrān
Aldı beni Sa' dī baķışı itdi perişān
Sevdim [n'ideyim vazgeçemem ol yüzi māhı]

428.

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa'ülün

Gördüm o perī tutmada destinde piyāle
'Aks eylemede reng-i ruķı bāde-i āle
Zam itmede her sāğara bir buse nevāle
Ādem nice şabreyleye bilmem ki bu hāle
Te 'şir-i 'araķla süzülüb dīde-i maķmūr
Īmā-yı vişāl ide faķať nāz ile mestūr
Şaķlar şaķıla hem açıla sīne-i billūr
Ādem nice şabreyleye bilmem ki bu hāle

429.

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa'ülün

Güle baķ rūyuña mişāl ararsan
Hezārı gör bana hem-hāl ararsan
Şalın āyīne-i endāma ķarşı
Ser-ā-pā hüsnüne timşāl ararsan

430.

'Uşşāk: Akşak Şevķi Beg

Mef'ülü Mefā' ilün

Gül-zāra nazar kıldım
Vîrāne mişāl olmuş
Seyrān ü şafālar hep
Bir ḥ^vāb u ḥayāl olmuş
Güller şararub şolmuş
Bülbülleri lāl olmuş
Ġam ʿ ālemdir şimdi
Zevk emr-i muḥāl olmuş
Şabr it gelir ol demler
Kim ehl-i dilānındır
Derd üstüne zevk olmaz
Dem şimdi ḥazānındır
Bākī olamaz bir şey
Ḥāliyle bu dünyāda
Kalmaz güle gülşen hem
Gül bülbül-i nā-şāda
Āşār-ı ḥazānıda
Kış faşlı virir bāda
Ḥāl böyle iken Saʿ dī
Bāʿ iş ne bu feryāda
Sabr it gelir ol demler
Kim ehl-i dilānındır
Derd üstüne zevk olmaz
Dem şimdi ḥazānındır
431.

Ḥicāzkār: Curcuna Ḥacı ʿ Ārif Beg

Müfteʿ ilün Müfteʿ ilün Fāʿ ilün

Müfteʿ ilün Fāʿ ilün Müfteʿ ilün Fāʿ ilün

Güldi açıldı yine gül yüzlü yār
Gülşen-i hüsünde göründi bahār
Ben de gönül bāğını ‘arz eyleyim
Tā ola āşār-ı çemen āşikār

Şu yerine cūş iden eşk-i terimdir benim
Bülbüli hāmūş iden nālelerimdir benim

Bāğ-ı dilin dāğ-ı sitemdir gülü
Bezm-i meyin hūn-i cigerdir mülü
Ben o nevā-kār-ı bahār-ı gamım
Nālelerim ebkem ider bülbülü

Bāğa leṭāfet viren goncelerimdir benim
Bülbüle ḫayret viren nālelerimdir benim

Başka bu gül-zār-ı dilin ‘ālemi
Āh-ı seḫer bülbülü şubh-ı demi
Gonceleri gülleri zīnetlenir
Dīdelerimden dökülür şebnemi

Güllere zīnet viren kaṭrelerimdir benim
Bülbüle ḫayret viren na‘ralarımıdır benim

432.

Hüzzām: Curcuna Hacı ‘Ārif Beg

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Güzel gün görmedi āvāre gönlüm
Neler çekdi neler bī-çāre gönlüm
Muḫabbetle ser-ā-pā yāre gönlüm
Neler çekdi neler bī-çāre gönlüm

Zavallı gāh olurdu yār elinden
Gehī āgyār-ı bed-hencār elinden
Bu dehrin ḫāşılı her bār elinden
Neler çekdi neler [bī-çāre gönlüm]

Görünmez çeşmime gül-zār-ı cennet
Nedir bu çekdiğim cevri ü eziyyet
Meger ölsem daḡī cānıma minnet
Neler çekdi neler [bī-çāre gönlüm]

433.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Güzel görsem yanar şabr u kararım
Civān sevmekde ben bī-iḥtiyārım
Kocalmaz bu dil-i sevdā şī‘ārım
Civān sevmekde [ben bī-iḥtiyārım]

Egerçi buldı sen ḥadd-i kemāli
İrişdi ‘ömrümün devr-i zevāli
Gönül ḥālā hevesden ḡayri ḥālī
Civān sevmekde [ben bī-iḥtiyārım]

Ḥilāf-ı ‘ādeti pīrāne gönlüm
Sever tāze çeker peymāne gönlüm
Söz almaz Sa‘ diyā dīvāne gönlüm
Civān sevmekde [ben bī-iḥtiyārım]

434.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Luṭf-ı teşrīfinle ey rūḡ-ı revān
Buldı cism-i nā-tuvānım tāze cān
Maḡdemin itdi baña baḡş-ı cihān
Buldı cism [-i nā-tuvānım tāze cān]

Gönlüm arzūlardı sen şūḡ-ı şeni
Gözlerim yollarda beklerdi seni
Vuşlatınla eyledin iḡyā beni
Buldı cism [-i nā-tuvānım tāze cān]

Ġāyete irmişdi derd-i intizār
Başlamışdı yanmağa cism-i nizār
Olmadan oldum be-kām-ı vaşl-ı yār
Buldı cism [-i nā-tuvānım tāze cān]

435.

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fa' ūlūn

Lütfun nice bir bekleyim ey rūḥ-ı revānım
Arzū idiyor vuşlatıñı tendeki cānım
Geçsün mi taḥassürle demim ġamla zamānım
Arzū [ıdiyor vuşlatıñı tendeki cānım]

Baḥş it ki vişālinle şifā cism-i ' alīle
Sāyende seza-vār olayım lütf-ı cemīle
Lāyık mı aḳub eşk-i revānım döne Nīl'e
Arzū idiyor vuşlatıñı tendeki cānım
Sa' dī ḳulun olsun o güzel gözlere ḥayrān
Yā ḳaşlarının ḥançer-i bürrānına ḳurbān
Ümīdimi maḥv eyleme ey sevgili cānān
Arzū idiyor [vuşlatını tendeki cānım]

436.

Sūznāk: Devr-i Hindī Ḥacı ' Ārif Beg

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fa' ūlūn

Maḥzūn ise dil anda şafā cılve-ger olmaz
Meksūr olan āyīnede aks-i şuver olmaz
Meydān-ı felāketdir efendim neler olmaz
Gönlüm gibi peykān-ı belāya siper olmaz
İnsan olan envā' -ı vuḳū' āta memerdır
Her-dem geçer ammā ġama şabritme hünerdir
Dert ehli olur mı sitem-i dehr ile nālān
İşlanmış olan kimse çeker mi ġam-ı bārān

Ben göğsümü itdim hedef-i miḥnet-i devrān
Sīnem gibi tīr-i ğam-ı dehre siper olmaz
İnsan olan envā‘ -ı vuḳū‘ āta memerdir
Her-dem geçer ammā ğama şabritme hünerdir
Sa‘ dī gibi ben gāhi ṭolub gāhi boşaldım
Ṭūfān-zede keştī gibi baḥr-ı ğama ṭaldım
Cānānımı aldırdım elimden ḳalaḳaldım
Şīmdengirü gönlümde şafādan eşer olmaz
İnsan olan envā‘ -ı vuḳū‘ āta memerdir
Her-dem geçer ammā ğama şabritme hünerdir

437.

Sūznāk: Devr-i Hindī Ḥacı ‘ Ārif Beg

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūlūn

Bir dil ki esīr-i ğam olur neş‘ever olmaz
Bin cām-ı şafā şunsan ana kār-ger olmaz
Bu ‘ ālem-i imkāndır efendim neler olmaz
Sīnem gibi peykān-ı belāya siper olmaz
Her ehl-i dilin çekdiği aḥkām-ı ḳaderdir
Her fikre bu evzā‘ -ı ḳader gerçi hünerdir

438.

Şehnāz: Sa‘ dī Beg

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Meclis-i ‘ işret ḳuruldı dün gice meyḥānede
Ehl-i diller zevḳe ṭaldı şūret-i rindānede
Mey şunar dīde süzerken ḥālet-i mestānede
Gözlerim sākīde ḳaldı ellerim peymānede
Bezminiz zāten mürettebdi mükemmel sāz ile
Muṭrib eylerdi terennüm nağme-i şehnāz ile

‘Aşkıma içmez misin Sa‘ dī diyince nāz ile
Gözlerim sākīde kaldı ellerim peymānede

439.

Muḥayyer: Devr-i Hindī Ḥacı ‘Ārif Beg

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūlūn

Meyḥāne ṭarab-gāh-ı mey-āşām-ı cihāndır
Peymāne şafā-baḥş-ı dil-i pīr ü civāndır
Virmez felege gūşe-i meyḥāneyi rindān
Zirā ki o ğam def‘ ine bir özge mekāndır

Terk itme der-i meygedeyi her söze bakma
Bīgānelere andaki esrār-ı nihāndır
İç bāde güzel sev de ne dirlerse disünler
Meyḥānede yat evde ne dirlerse disünler
Var başka şafā mey-gedenin devr-i deminde
Dil-şād ider ehl-i eleme vakt-i ğamında
Mey tab‘ı civānāne olur bā‘ iş-i ārām
Raḫsa getirir pīr-i zamān-ı hereminde

Terk itme der-i meygedeyi her söze bakma
Bīgānelere andaki esrār-ı nihāndır
İç bāde güzel sev de ne dirlerse disünler
Meyḥānede yat evde ne dirlerse disünler

Yād it o demi kim tutaraḫ elde piyāle
Bin nāz ile sākī gele āġuş-ı vişāle
Başdan çıkar Ādem degil elbet melek olsa
Sa‘ dī nice şabreyleye bilmem ki bu ḥāle

Terk itme der-i meygedeyi her söze bakma
Bīgānelere andaki esrār-ı nihāndır
İç bāde güzel sev de ne dirlerse disünler
Meyḥānede yat evde ne dirlerse disünler

440.

‘Uşşāk: Akşak Hacı ‘Ārif Beg

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fa‘ülün

Meyhāne mi bu bezm-i ʔarab-hāne-i cem mi
Peymāne mi bu efser-i dārāt ü haşem mi
Sākī mi bu nev-bāde-i būstān-ı cemālī
Reşki çemenistān-ı hıyābān-ı İrem mi

Mir‘āt-ı muşaffā mı degil cām-ı şarābın
İç gör ki şafāsı ne imiş ‘ālem-i ābın
Çekmez elem ü minnetini çarḥ-ı cihānın
Pekce şarılan dāmenine pīr-i müğānın

Var şöhreti āyine-i İskender’in ammā
Elden ele devreylememiş cām-ı Cem-āsā
Al cām-ı ele ister isen özge temāşā
Seyreyledigin şanma ne rü’yā ne de hūlyā

Mir‘āt-ı muşaffā mı degil cām-ı şarābın
İç gör ki şafāsı ne imiş ‘ālem-i ābın
Çekmez elem ü minnetini çarḥ-ı cihānın
Pekce şarılan dāmenine pīr-i müğānın

Mey āteş-i ğam-süz-ı dil-i ehl-i hevādır
Yā āteş-i dil-süz-ı ğama seyl-i kazādır
Sa‘dī meye hürmetle nazar kııl ki sezādır
Her ʔatre-i cāmında şafā cilve-nümādır

Mir‘āt [-ı muşaffā mı degil cām-ı şarābın]
İç [gör ki şafāsı ne imiş ‘ālem-i ābın]
Çekmez [elem ü minnetini çarḥ-ı cihānın]
Pekce [şarılan dāmenine pīr-i müğānın]

441.

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

Müjde size ey ehl-i dilân irdi nev-bahār
Gülşende yine nāz ü niyāz oldı āşikār
Aç gonce güle karşı dehen sen de ey hezār
Zirā bu zaman ‘āşıqadır vaqt-i āh u zār

Bir cām-ı müle bir de leb-i yāre şun lebin
Çöz koqla ham-ı zülfünü būs eyle ğabğabın
Cānāne duyur ağla vişāl ise maṭlabın
Zirā bu zamān ‘āşıqadır vaqt-i āh u zār

442.

Müfte‘ ilün Müfte‘ ilün Fā‘ ilün

Müjde yeşillendi yine gülsitān
Çağlamağa başladı cūy-ı revān
Bülbül ider güllere karşı figān
Gülşene gül vaqt-i şafādır bu an
Gel açıl ey gonce-i gül-zārı an
Lāle çemende yine yaqdı çerāğ
Ġonceler aldı ele cām-ı ferāğ
Olmağ için bizlere tağ üstü bağ
Gülşene gül vaqt-i şafādır bu an
Gel açıl ey gonce-i gül-zārı an
Fırşatı fevt eyleme ey gonce-leb
Geçmez ele böyle zamān-ı tarab
Ber-taraf eyle ğam-ı ferdāyı hep
Gülşene gül vaqt-i şafādır bu an
Gel açıl ey gonce-i gül-zārı an

443.

Rāst: Akşak Hacı ‘Ārif Beg

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

Mükedder derd-i pey-der-peyle şimdi

Gönül eglenmiyor bir şeyle şimdi

Ne meyle ne nevā-yı neyle şimdi

Gönül [eglenmiyor bir şeyle şimdi]

Zevāl irdi yine Sa' dī kemāle

Geçenler benzedi h^vāb u hayāle

Nihāyet yok mı bilmem ki bu hāle

Gönül [eglenmiyor bir şeyle şimdi]

444.

Müstef' ilün Müstef' ilün

Müştäk-ı 'ālemsin gülün

Sen gülsün 'ālem bülbülün

Gel gül açıl dök kākülün

Sen gülsün 'ālem bülbülün

Ey gonce-i gül-zārı ān

Ḥasret-keşin ḥalk-ı cihān

Yā nice itmez fiğān

Sen gülsün 'ālem bülbülün

445.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Nazlı nazlı bezme geldi nazlı yār

Baḥtiyārım baḥtiyārım baḥtiyār

İftihār itsem sezādır iftiḥār

Baḥtiyārım [baḥtiyārım baḥtiyār]

Binde bir 'uṣṣāka olmuş mı naşīb

Yāri gelsin derdine olsun ṭabīb

Bende ğayri kalmadı ḥavf-ı rakīb

Baḥtiyārım [baḥtiyārım baḥtiyār]

Çekdim ammā Sa‘ diyā her mihnetin
Ben hele tattım cihānın lezzetin
Ṭālī‘ in bir kerre gördüm fırsatın
Baḥtiyārım [baḥtiyārım baḥtiyār]

446.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Nāzenīnim gel dil-āzār olma pek
Nāzenīn ol göster eṭvār-ı melek
Nāzenīnler mihribān olmaḡ gerek
Böyle nāzik tende neyler taş yürek

447.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Nālişinden ey dil-i pür-gam senin
Ṭuydı sevdā-gerligin ‘ālem senin
Görmedim hiç olduğın ḥurrem senin
Sevdigin kimdir ‘aceb bilmem senin
Bu nihān-ı āhlār sende neden
Söyle ifşā eylemem Sa‘ dī’ye ben
Gizli sevdā mı çekersin yoksa sen
Sevdigün kimdir ‘aceb bilmem senin

448.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ne ebrūdan şikāyet ne ḡadd-i şimşāddan feryād
Fiḡān çeşm-i siyehden ḡamze-i bī-dāddan feryād
Ḳıyan cāna giren ḡana iki cellāddan feryād
Fiḡān çeşm-i siyehden [ḡamze-i bī-dāddan feryād]
Nigāh-ı işve-bāzı şanma Sa‘ dī dīde-i fettān
Cevāz-ı ḡatl-i ‘uşşāḡa işāretle virir fermān

Biri h  n-r  z-i b  -perv   biri g  y   H  l  g   H  n
Fiġ  n     m-i siyehden ġamze-i b  -d  ddan fery  d

449.

Fe   il  t  n Fe   il  t  n Fe   ilün

Nice bir hicr ile n  l  n olayım
Bana y  r ol sana   urb  n olayım
Reh-i    a   ında dilersen   leyim
Bana y  r ol [sana   urb  n olayım]

  rer-i cevır    sitem yak  dı teni
Severim sen de bilirsin ki seni
Yetişir   zd  ġin elvirdi beni
Bana y  r ol [sana   urb  n olayım]
Beni hicr  nda   odun bunca zam  n
Tayanır mı buna c  n   dil    c  n
Geldi Sa   d  'ye zam  n-ı i  s  n
Bana y  r ol sana   urb  n olayım

450.

Fe   il  t  n Mef    ilün Fe   ilün

Nice bir bu   it   bu berd-i   ed  d
Açıl ey ġonce-i bah  r-ı   m  d
Dile k  r eyledi bu   abs-i med  d
Açıl [ey ġonce-i bah  r-ı   m  d]
Bilemem   ande   aldı b  d-ı   ab  
Zülf-i y  re ili  dı mi    acab  
Nerede    andel  b-i   o  -neva
Açıl [ey ġonce-i bah  r-ı   m  d]
G   -ı n  y u dev   diler ġ  nl  m
Elde c  m-ı   af   diler ġ  nl  m

Seyr-i bâğ-ı vefâ diler gönlüm
Açıl [ey ğonce-i bahâr-ı ümîd]

451.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fa' ülün

Nigeh-bân olmasaydı çeşm-i fettân

Bana 'arz-ı vişâl eylerdi cānān

Araya girmeseydi ğamze her ān

Bana 'arz [-ı vişâl eylerdi cānān]

Bulunca hâtırı meyle güşâyış

Vişâle gösterirdi meyl ü h'âhiş

Ben itdikçe temennâyı nevâ-zîş

Bana 'arz-ı vişâl [eylerdi cānān]

Degildi yâr-ı Sa' dî bî-mürüvvet

Çomazdı hâline çeşm-i rekâbet

Bulaydı ğamzeden bir lâhza fırsat

Bana 'arz-ı vişâl eylerdi cānān

452.

Ferahfezâ: Curcuna Tanbûri ' Âli Efendi

Hicâzkâr: Hacı ' Ârif Beg

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fa' ülün

Nev-rûz-ı bahâr oldı yine ey gül-i handân

Gül mevsimidir gel idelim 'azm-i gülistân

Bülbüller ider faşl-ı güli ' âleme i' lān [x]

Gül mevsimidir [gel idelim 'azm-i gülistân]

Def' -i ğam ider nağme-i şehnâzı hezārın

Var başka şafâsı leb-i cûlarda qarārın

Zevk u tarabı geçmeden eyyâm-ı bahārın

Gül mevsimidir [gel idelim 'azm-i gülistân]

Gül-zār-ı bahār itdi güşāyişle mülevven
Oldı çemen envā^ç -ı şükūfeyle müzeyyen
Düşdi dile Sa^ç dī heves-i cünbüş-i gülşen
Gül mevsimidir eyleyelim ^çazm-i gülistan

[x] Bu mışra^ç [Güller açıyor bülbül ider nāle ü efgān] şeklinde de görülmüştür.

453.

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

Vay ne müşkilmiş güzel sevmek meğer
Yār elinden ben neler çekdim neler
Sevmeyim bir dāhi olsun tövbeler
Yār elinden [ben neler çekdim neler]
Bister-i hicrānda kaldım bir zamān
Bir zamān bülbül gibi kıldım fiğān
Āh-ı vāh oldı bana vird-i zebān
Yār elinden [ben neler çekdim neler]
Bir tarafdan cevır ü istiğnā-yı yār
Bir cihetden ta^ç n-ı ğayrı nā-be-kār
Cānıma Sa^ç dī benim pek itdi kār
Yār elinden ben neler çekdim neler

454.

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

Va^ç diñi itme ferāmūş ey peri
Ber-ťaraf eyle hicābı gel beri
Yok ta^ç aşşub itmenin şimdi yeri
Sen şoyun gir de efendim koynuma
Var ise olsun günāhı boynuma
Çok zamāndır gönlüm özlerdi seni
Gözlerim yollarda beklerdi seni
Üzme kırbān olayım üzme beni

Sen şoyun gir de efendim koynuma
Var ise olsun günāhı boynuma

455.

Mefā' ilün Mefā' ilün

Vişāle varsa niyyātın
Kaçırma fırsat evķātın
Zamānıdır mükāfātın
Gönül özler mülākātın

456.

Kürdīlī Hicazkār: Düyek Cīvān Ağa

Müstef' ilātün Müstef' ilātün

Her kimde vardır ' aşķ ibtilāsı
Eksilmez artar derd ü belāsı
Ķānūn-ı ' aşķın bu muķtezāsı
Ķamla ķurulmuş sevdā bināsı
Hālī degildir dil ehli Ķamdan
Zahm-ı cigerden sehm-i sitemden
Ķurtulmaz ' aşķ bir dem elemden
Ķamla [ķurulmuş sevdā bināsı]
Ķış oldu Sa' dī ' aşķ ile Mecnūn
Geçdi serinden Ferhād-ı dil-hūn
' Āşķda dā'im miħnetdir efzūn
Ķamla ķurulmuş sevdā binası

457.

Dügāh: Çifte Şūfiyān Rif' at Beg

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Hem-demin aġyār imiş ey bî-vefā
Var mı kânûn-ı muḥabbetde bu yā
Ben yanarken ‘aşkla ser-tābe-pā
Sevdigim aġyār ola hem-dem sana
Ḥaqqımı ölsem ḥelāl itmem sana
Āh u nālem nice efzûn olmasın
Yā naşıl baġrım benim ḥûn olmasın
Ḥâtırım mümkün mü maḥzûn olmasın
Sevdigim aġyār ola hem-dem sana
Ḥaqqımı ölsem ḥelāl itmem sana
Çünkü meylin ġayradır ey dil-şiken
Sa‘ dî’yi şaldın niçin sevdāya sen
Ben bu ḥāle nice olmam sîne-zen
Sevdigim aġyār ola hem-dem sana
Ḥaqqımı ölsem ḥelāl itmem sana

458.

Mefā‘ ilûn Mefā‘ ilûn Fa‘ ulûn

Yine vaż‘ -ı felekten mi şikāyet
Nedir gönlüm nedir sende bu ḥālet
Neden itmekdesin feryādı ‘ādet
Nedir gönlüm [nedir sende bu ḥālet]

‘Aceb bilsem nedir derd-i nihānın
Geçer Sa‘ dî gibi ġamla zamānın
Dem-ā-dem artar eksilmez fiġānın
Nedir gönlüm nedir sende bu ḥālet

459.

Fe‘ ilātûn Mefā‘ ilûn Fe‘ ilûn

Yine ŧenlendi bāĝ u g l-z rım
Ya  ni güldi açıldı dil-d rım
O bana nev-ŧ k fte vird-i bah r
Ben ana bülbül-i nev -kırım

Bana her-dem bah r iken ru -ı y r
Ne g list n diler gönül ne bahar

Seyr-i g lŧen dilerse gönlüm eger
 derim r y-ı y re   atf-ı na ar
G zi ŧa ı yanaĝı kirpiĝidir
Nergisim s nb l m gülüm   rım

Bana her-dem bah r [iken ru -ı y r]
Ne g list n diler [gönül ne bah r]

Ne ŧab  isterim ne b y-ı ŧaf 
Ne tem ŧ y  g l-ŧen   ŧahr 
Ne hevesk r-ı vaŧl-ı g nce-gülüm
Ne dem-i bülbüle hev -d rım

Bana her-dem bah r [iken ru -ı y r]
Ne g list n diler [gönül ne bah r]

Bu bah riye bir g list ndır
E er vaŧf-ı   sn  c n ndır
Beni tebr k iderdi Sa  d  de
 ŧideydi ŧu tatlı g ft rım

Bana her-dem bah r iken ru -ı y r
Ne g list n diler gönül ne bah r

460.

F   il t n F   il t n F   ilün
F   il t n F   ilün

Bir niy zım geçmedi c n nıma
Ol meh-i t b nıma

Ölsem itmez merhamet efgânıma

Qasdı vardır cânıma

Gamzesi geçdi dil-i sūzânıma

Girmek ister kânıma

Ölsem itmez merhamet efgânıma

Qasdı vardır cânıma

Hañçer-i müjgânı sinemde nihân

Hem hadeng-i ebruvân

Cuy-bâr-ı dîdeden eşkim revân

Hasret ile çok zamân

Mihnet-i hicrân ile hâlim yaman

Yâr ise pek bî-amân

Ölsem itmez merhamet efgânıma

Qasdı vardır cânıma

Sa‘ diyâ ol dil-ber cevri-i i‘ tiyâd

Fitne-engîz-i bilâd

Kârı her-dem ‘ aşıkâ cevri ü ‘ inâd

Eylemez vaşlıyla şâd

Bulsa ‘ aşkıyla figânım ez diyâr

Nâlem olsa müstezâd

Ölsem itmez merhamet efgânıma

Qasdı vardır cânıma

461.

Mef‘ ülü Mefâ‘ ilü Mefâ‘ ilü Fa‘ ülün

Mef‘ ülü Fa‘ ülün

Bülbül ne bu feryâd-ı ciğer-sûze devâmın

Vuşlat mı merâmın

Zan itme bu takrîb ile hâşıl ola kāmın
Endîşe-i hāmın
Sen gonceye efgende o āgûş-ı dikende
Fikreyle ki sen de
Beyhûde yere geçmededir şubh ile şāmın
Toğrusı kelāmın
Katlanmalı vuşlat dileyen hār-ı cefāya
Her dürlü belāya
Ahkāmı budur ‘aşk u muḥabbetde niẓāmın
Kānūn-ı ğarāmın
Gül-zārı mekân tıtdın olub gonceye ‘āşık
Ey ‘āşık-ı şādık
Meyyālî olaydın ya ki bir serv-i hırāmın
Tağlardı maḳāmın
Sa‘ dî gibi efġānını gönlünde nihān it
Bir yāre ‘ayān it
Fāş olmaya rüsvālîk ile ‘āleme nāmın
Dil-dār ola rāmın

462.

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūlūn

Mef‘ ūlū Fa‘ ūlūn

Bend itdi dili zūlfüne bir dil-ber-i berber
Ammā ne cefa-ger
Ebrūları ‘uşşāka çeker hışm ile ḥançer
Ġamze ile gözler
Mikrāş-ı ġam-ı ‘aşka kesüb perçem-i tābım
Selbeyledi ḥ‘ābım
Çāk itdi teni şāneye döndürdi ser-ā-ser
Ol ġamzesi nişter

La‘l-i lebi gonca yüzi gül kāküli sünbül
‘Āşıkları bülbül
Gör hüsni ne faşl-ı bahār-ı ıarab āvaz
Yā gülşen-i hoşter
Āyine mi ol sīne o gerden mi ya billūr
Yā pāre-i kāfūr
Bir kerre tırāş ol gör o elmāsi ne cevher
Mir’āt-ı senindir
Cımbızla tutulmaz teni zīrā şıkıdır pek
Lākile velā şekk
Kim görse anı berber-i vaşl olmaşa özler
Sa‘di’yle ber-ā-ber

463.

‘Acem ‘Aşīrān: Sa‘dī Beg

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Sevdi dil bir dil-ber-i yektā-yı nāz
Nāz-perverlikde almış imtiyāz
Şivesi reftārı gāyet dil-nevāz
Nāz-perverlikde almış imtiyāz
Görmedim ben böyle şūh-ı ‘işve-bāz
Böyle dil-ber böyle ‘işve böyle nāz
Bir iren bezm-i neşāt-ābādına
Bir daḡī eglence almaz yādına
Muḡtedir her ‘işvenin icādına
Nāz-perverlikde almış imtiyāz
Görmedim ben böyle şūh-ı ‘işve-bāz
Böyle dil-ber böyle ‘işve böyle nāz
Bāğ-ı ruhsār-ı İrem gül-zārıdır
La‘l ü zūlf-i goncesi ezhārıdır

Sa‘ dî’yi meftûn iden reftârıdır

Nâz-perverlikde almış imtiyâz

Görmedim ben böyle şûh-ı ‘ işve-bâz

Böyle dil-ber böyle ‘ işve böyle nâz

Bu şarkı “Şon ‘ Aşır Türk Şā‘ ırları” nde Maḥmūd Kemāl Beg tarafından nümüne olarak gösterilmiştir.

ḲİṬ‘ ALAR

464.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Gönül yıkma şaḳın ābād kıl ki ḥacc-ı ekberdir

Nice bin Ka‘ be’ den bir dil efendi bil ki bihterdir

Binā-yı Ka‘ be şun‘ -ı dest-i İbrāhim Āzer’dir

Gönül ancak naḳar-gāh-ı Ḥudā-yı ferd-ü ekberdir

465.

“Molla Cāmī

Farsça Beyit

Dil bedest āver ki ḥacc-ı ekberest

Ez-hezārān Ka‘ be yek dil bihterest

Ka‘ be bünyād-ı Halīl Āzerest

Dil naḳar-gāh-ı celil-i ekberest²⁵

466.

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Āteş-i ‘ aşkıımı yelpāzeleme

Yüregim yāresini tāzeleme

Ola pejmürde dem-â-dem hâlim

Cild-i âmâlimi şîrâzeleme

467.

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fa' ülün

Baht olsa müsâ' id o peri-peykeri görsem

Ûttsam yüzümi gözlerimi pâyına sürsem

Ûoyvirmez idim gelse cihân bir yere Sa' dî

Dâmân-ı vişâli ele bir kerre geçirsem

468.

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Bizce aḥbâbı ziyâretde tekellûf yokdur

Yüz bulursa oturur bulmaz isek yollanırız

Alaturḳa vizite n'oldığını öğrendik

Biz de taḳlîd-i ekâbir ile ḳart kullanırız

469.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Binâ-yı ḥâtırım vîrân iken ey 'âşaf-ı zî-şân

Yapıldı sâye-i lütfında oldı nev-be-nev âbâd

Devâm-ı devletin efzâyiş-i 'ömrün du'âsıdır

Lisân-ı şıdk u iḥlâsa dem-â-dem zîver-i evrâd

470.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Çekdik âgûşa çıkardık ol mehin esvâbını

'Âlem-i ḥüsnün bu şeb seyreyledik mehtâbını

Yâri aldık küşe-i tenhâ-yı vaşla Sa' diyâ

Ḳaşr-ı âmâlin hele urduḳ kilîde bâbını

471.

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Dil-i ‘uşşāka murğun şayda gīsūlar tuzak kurmuş
Degildir hāl-i gerden ol tuzāğa dāne kondurmuş
İşāret eyleyince göz ucuyla tīg-ı ebrūya
Çeküb hışm ile çeşmin ‘āşıkın boynunu urmuş

472.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Rind isen çıkma ölünce gūşe-i meyhāneden
Baş ayağın mest olunca çekme el peymāneden
Nā’ il-i vaşl olmaz ‘āşık itmedikce cān fedā
‘İbret alsın tālīb-i vuşlat olan pervāneden

473.

Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

Şekl-i habābda görünen kubbe-i cihān
Naşş-ı ber-āb olduğın eyler bize ‘ıyān
Gersin belāya sīnesini tālīb-i vişāl
Keştī reşide-şāhil olur açsa bād-bān

474.

Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

Şabrı yanar görünce raķīb-i fütādenin
Sermā gelince hāne-derūnı ateşlenir
Dīdār-ı yār arar boğulan eşk-i hasrete
Şuya düşen kişi çıkar elbet güneşlenir

475.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Ḳalub Nef‘ ī-i mu‘ ciz-gūdan evreng-i süḥan maḥlūl
Hüner-mendān-ı Rūm olmuşdı her bir ‘aşırda tālīb
İdince şimdi da‘ vā ṭab‘ ım ol cāh-ı mu‘ allāyı
Didi ḥükkām-ı dīvān-ı ḳazā el-ḥükmi li’l-gālib

476.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Geçmedi gitdi ele gūşe-i dāmān-ı emel
Biz de ey dil idelim çāk-i girībān-ı emel
Açılır mı 'acabā ğonce-i gül-zār-ı ümīd
Şenlenir mi yine bilmem ki gülistān-ı emel

477.

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

Gerçi gönül eyler sitem-i yāre taḥammül
Lākin idemez renciş-i aġyāre taḥammül
Yetmez bu kadar fırķat-i cānāneye ṭakat
Olmaz bu kadar ḥasret-i dīdāre taḥammül

478.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Keyf-i la' lin mest iken ol ğonce-femden sormalı
'Ālem-i ābın ŝafāsın cām-ı Cem'den sormalı
Çekmeyen derd ü ğam-ı 'aşķı ne bilsin Sa' diyā
Çekdiği derd ü ğamı erbāb-ı ğamdan sormalı

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Mehmed Sa‘dî ve Gülşen-i Âsâr Adlı Divanı (İnceleme - Metin) adlı bu çalışma hem şairi tanıtmayı hem de şairin bilinen tek eseri olan divanını araştırmacıların kullanımına sunmayı amaçlamaktadır.

XIX. yüzyılda yaşayan ve klasik usulde şiirler yazan Mehmed Sa‘dî Bey’in *Gülşen-i Âsâr* divanı ile ilgili daha önceden bir çalışma yapılmışsa da elinizdeki bu çalışma hem şairin hayatı ve edebi yönü hakkında hem de divanın tam metnini ortaya koymak noktasında şimdiye kadar yapılan en kapsamlı çalışmadır.

Çalışmada, Mehmed Sa‘dî Bey’in hayatı, sanatı, edebi kişiliği üzerinde kısaca durulduktan sonra şairin divanının latin alfabesine transkripsiyonu yapılmıştır.

Divandaki şiirler incelenirken şairin sanatı, edebi kişiliği ve üslubu hakkında da çıkarımlarda bulunulmuştur. Kaynaklarda hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Mehmed Sa‘dî Bey’in, kendi şiirlerinden yararlanılarak hayatı hakkında da bazı ipuçları elde edilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, şarkılar, tarih manzumeleri ve birkaç tane de Arapça ve Farsça manzumeden oluşan *Gülşen-i Âsâr* adlı divanının genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

İkinci bölümde, şairin hayatı ile ilgili konular bizzat şairin şiirlerinden hareketle değerlendirilmiş, yine şiirlerinin kılavuzluğuyla şairin sanatı ve edebi şahsiyeti de ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm ise şairin *Gülşen-i Âsâr* adlı divanının transkripsiyonlu metnini ihtiva etmektedir.

Çalışmada varılan diğer bazı sonuçlar ise şöyledir:

Divanda yer alan, şekil ve muhteva bakımından farklılık arz eden bazı ilginç durumların tespiti yapılarak eserin özgün tarafları ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, şairin yaşamı ile ilgili bilgilendirmeler tamamen şairin mısraları üzerinden yapılmış hemen hemen her bilginin ardından o bilgiyle ilgili bizzat şair konuşturulmuştur.

Şairin şiire bakış açısı ve sanat anlayışı ile ilgili manzumelere de yer verilmiştir. Şairin, divan edebiyatının önde gelen gazel ve kaside şairleri olan Bâkî, Nef'î ve Nâbî'ye kendisini denk tutması, en az onlar kadar güzel şiir yazdığını ifade etmesi dikkat çeken bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Mehmed Sa'î, Nef'î gibi kendisinden önce yaşamış ünlü şairlere nazire yazarken kendi döneminin şairlerine de ilgisiz kalmayıp Namık Kemal gibi çağdaşı olan bazı şairlere de şiirlerinde yer vermiştir.

Gülşen-i Âsâr'da, farklı makam ve vezinlerde yazılmış 140 civarı şarkı bulunması, şairin musikiye olan ilgisinin çok güçlü olduğunu göstermektedir. Divanda, döneminde yer alan pek çok besteci ve güfte yazarları ile ilgili şarkıların yer alması ayrıca önemli bir husustur. İbnülemin Mahmud Kemal'in *Son Asrın Türk Şairleri* adlı eserinde, Mehmed Sa'î'nin musiki ile olan ilişkisini vurgulaması ayrıca önemlidir.

Divanda farklı tarih düşürme teknikleri ile yazılmış 245'ten fazla tarih manzumesi bulunmaktadır. Şair bu konuda kendini, *müverrih* lakabı ile meşhur olan Sürûrî ile eşdeğer görmektedir. Şairin tarih manzumelerinde sıradan olaylara yer vermesinin yanı sıra önemli olaylara da yer verdiği görülmektedir. İlginç olan ise beşikteki çocuktan padişaha kadar her kesimin onun şiirinde kendine yer bulmasıdır.

Mehmed Sa'î, dostlarının isteği üzerine ve defterlerde bulunan şiirlerinin kaybolup gitmemesi için bir divan tertip eder ve adını "eserlerin gül bahçesi" anlamına gelen *Gülşen-i Âsâr* koyar. Eser tam manasıyla klasik divan tertibine uymamaktadır. Sebeb-i telif niteliğindeki bir mukaddime ile başlayan ve tamamen aruz vezni ile yazılmış manzumelerden oluşan eser divan edebiyatı ürünleri ile doludur.

XIX. yüzyılda yazılan *Gülşen-i Âsâr*, edebiyatımıza farklı bir renk katmaktadır. Manzumelerde hemen hemen her kesime yer verilmesi dönemin anlayışı doğrultusunda toplumun da eserde kendine yer bulmasına olanak sağlamıştır. Sultan Abdülaziz'in ölümü ya da öldürülmesi hakkında yazdığı manzumenin de şairin olayla ilgili farklı bir bakış açısına sahip olduğunu gösterir.

Tanzimat döneminde yani yeni edebiyatın başladığı dönemde tamamen divan şiiri geleneğini takip eden bir şair olarak Mehmed Sa‘dî Bey, divan edebiyatının kabul edilen tarihten sonra da devam ettiğini kanıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

- AKKAYA, Hüseyin. Hocam ve Ben, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 11, 2013, ss. 37-46.
- AKKUŞ, Metin. *Nef'î Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.
- ALTUNTAŞ, Halil, Muzaffer ŞAHİN, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.
- ARAT, Reşit Rahmeti. *Eski Türk Şiiri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1965.
- ATAMAN, Sadi Yaver. *Mehmet Sa'dî Bey*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- ATEŞ, Süleyman. *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Kılıç Kitabevi, Ankara, 1975.
- BANARLI, Nihat Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*, MEB Yayınları, İstanbul, 1977.
- BANARLI, Nihat Sami. *Edebi Bilgiler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1944.
- BİLGEGİL, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 1. Belâgat. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1960.
- BİLKAN, Ali Fuat. *Nâbi, Hikmet, Şair, Tarih*, Akçağ Yayınları. Ankara, 1998.
- COŞKUN, Menderes. *Klasik Türk Şiirinde Edebi Tenkit, Şairin Şaire Bakışı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- ÇALKA, Mehmet Sait. "Gülşen-i Âsâr / Dîvan (Sa'dî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulsen-i-asar-divan-sadi>. [Erişim Tarihi: 10 Mart 2024]
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Divanlar Arasında*, Umran Yayınları, Ankara, 1981.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul, 1998.
- DELİGÖNÜL, Mehmet. Mustafa CİĞER. Müstezat, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1972, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1973.
- DİLÇİN, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2000.
- DOĞAN, Ahmet. *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- ERDEMİR, Avni. *Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri*, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.
- Genelkurmay Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Türk Asker Büyükleri Ve Zaferleri, *1897 Türk Yunan Harbi*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1982.
- İLAYDIN, Hikmet. *Türk Edebiyatında Nazım*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1964.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, 1971.
- İPEKTEN, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994.
- İSEN, Mustafa, Filiz KILIÇ, Muhsin MACİT, Osman HORATA, İ. Hakkı AKSOYAK. *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002.
- İSEN, Mustafa, Muhsin MACİT. *Türk Edebiyatında Tevhidler; Antoloji*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992.
- KARAHAN, Abdülkadir. *Nef'î Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad. *Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1934.
- KÜÇÜK, Sabahattin. *Bâkî Dîvânı*, Tenkitli Basım, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

- MENGİ, Mine. *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- MENGİ, Mine. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013.
- ONAY, Ahmet Talat. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- ÖZDEMİR, Abdurrahman. *Peygamber Şairi Hassân B.Sâbit ve Divanı*, Yıl: 2, Sayı:4, 2004, ss. 201-218.
- PALA, İskender. *Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.
- PEKOLCAY, Necla. *İslâmî Türk Edebiyatında Nevîler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994.
- SAMİ, Şemseddin. *Kamus-ı Türkî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi. *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1997.
- TOPAK, Mustafa. *Ahî Dâ'î ve Türkçe Manzum Eseri: Fütüvvetname-i Tarsûsî*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana, 2016.
- TOPARLI, Recep. *Ahmet Vefik Paşa-Lehçe-i Osmânî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- TÖKEL, Dursun Ali. *Divan Şiirinde Mitolojik ve Efsanevi Şahıslar*, (Doktora Tezi), On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 1998.
- ULUDAĞ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- YENİTERZİ, Emine. *Türk Edebiyatında Na'ıtlar*, TDV Yayınları, Ankara, 1993.
- YILMAZ, Ömer. *Geçmişten Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.
- YİĞİTOĞLU, Ali Salâhaddin. *El-Menhelü'l-Fâiz, İbnü'l-Fâriz Dîvânı Şerhi*, İstanbul, 2021.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulsen-i-asar-divan-sa-di>, (Erişim Tarihi:
10.03.2024)

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sadi-mehmed-sadi-bey>, (Erişim Tarihi:
10.03.2024)

